

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.

NÉPRAJZI HÍREK

L.I. • 2022/2.

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Magyar Néprajzi Társaság 134. rendes közgyűlése	(3)
Fórum	(29)
Néprajzi muzeológia	(48)
Szemle	(50)
Köszöntések	(52)
In memoriam	(61)
Mindenféle	(86)

ÖTVENEGYEDIK ÉVFOLYAM
2022/2.

Szerkesztők:

Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

A kiadást támogatta a

Néprajzi Múzeum
Museum of Ethnography

Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum
Felelős kiadó: Kemecsi Lajos
Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Nyomda
Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 134. RENDES KÖZGYŰLÉSE (Budapest, 2022. május 11.)	3
I. Jegyzőkönyv	3
II. Elnöki megnyitó	5
III. A Társaság kitüntetettjei	7
IV. Főtitkári jelentés	21
V. A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2021. évről. Tartalmi beszámoló	26
VI. A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 134. közgyűlésének	27
FÓRUM.....	29
Bárth Dániel: Alsópapság és helyi vallás a 16–20. századi Európában (Budapest, 2022. június 2–3.)	29
Bakos Áron: Rövid beszámoló az Északi Etnológiai és Folklorisztikai Konferenciáról	36
Báti Anikó: Konferencia a HTK-ban a gyermek közétkeztetésről	38
Bodnár Mónika: Bodgál Ferenc néprajzkutatóra emlékeztünk	41
Emlékezés Jung Károlyra	44
Verebélyi Kincső: Jung Károly-emlékkonferencia Újvidéken	44
Utasi Csilla: Jung Károly emlékére (1944–2021)	45
NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA	48
MMA: Molnár Imre jubileumi kiállítása	48
SZEMLE	50
Nagy Janka Teodóra: A szlavóniai magyarok és a jogi néprajz ünnepe. Könyvbemutató Eszéken	50
KÖSZÖNTÉSEK	52
Cseri Miklós: Páll István 70 éves	52
Sárközi Ildikó Gyöngyvér: Az ünneplés ideje. Vargyas Gábor köszöntése ...	55
IN MEMORIAM	61
Szulovszky János: „A munka segített a gyógyulásban”. Domonkos Ottó halálára	61
Eperjessy Ernő (1929–2022)	65
Hála József: Eperjessy Ernő halála és temetése	65
Máté György: Közös gyászunk	67
Horváth Sándor: Búcsú a szívvel látó néprajzkutatótól, Eperjessy Ernőtől (Almamellék, 1929. augusztus 31.–Budapest, 2022. május 19.)	69
Gáspár Tamás: Az Örök Élet éneke. Eperjessy Ernő emlékére	71

Tóth Gábor: Egy eredményekben gazdag pálya indulása.	
Interjú Eperjessy Ernővel	76
Soltész Miklós: Részvétnyilvánítás	82
Richter Pál: Mindnyájunknak el kell menni.	
In memoriam Sárosi Bálint (1925–2022)	83
MINDENFÉLE	86
Új helyszínen és új összetételben az Ethnographia szerkesztősége	86
Bárth Dániel az ELTE Néprajzi Intézetének új vezetője	86
Velencei-tóért Díjat kapott Lukács László	86
Fazekas Lóránd: A szatmárnémeti Morvay Péter-emléktábla	88
Nagy Janka Teodóra: Jogi kultúrtörténet, jogi néprajz.	
A „100 + 10” filmekben is!	92
Halász Péter: Megszűnik a „Moldvai Magyarság”?	94

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
134. RENDES KÖZGYŰLÉSE
(Budapest, 2022. május 11.)

I.
Jegyzőkönyv

A Magyar Néprajzi Társaság 134. rendes közgyűlését a városligeti Millennium Házában tartotta meg 2022. május 11-én. A közgyűléshez online módon is csatlakozni lehetett.

Első napirendi pontként Kemecsi Lajos elnök köszöntötte az egybegyűlteket, megállapította, hogy a közgyűlés határozatképes és az ülést megnyitotta. Ismertette a tervezett napirendi pontokat. Ezt a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. A jegyzőkönyv vezetésére Nagyné Batári Zsuzsanna titkárt, hitelesítésére Hála Józsefet és Veres Gábort kérte fel. A javaslatot a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Második napirendi pontként a Társaság kitüntetései a kiosztására került sor. Kemecsi Lajos elnök felkérte a titkárokat a laudációk ismertetésére. A Magyar Néprajzi Társaság kitüntetettjei a következők. *Györffy Isván-émlékérem*: Mohay Tamás; *Jankó János-díj*: Gyöngyössy Orsolya; *Ortutay Gyula-émlékérem*: Tánczos Vilmos; belföldi tiszteleti tag: Felföldi László; külföldi tiszteleti tag: Mirjam Mencej; *Sebestyén Gyula-émlékérem*: Kopecsni Gábor, Salamon Gáspár; *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem*: Papp Árpád.

Harmadik napirendi pontként Bali János főtitkár ismertette főtitkári jelentését. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Negyedik napirendi pontként a 2021-es közhasznúsági jelentést Veres Gábor pénztáros olvasta fel. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Ötödik napirendi pontként a Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentését Szilágyi Zsolt számvizsgáló olvasta fel. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Hatodik napirendi pontként került sor a kitüntetettek előadására a következő sorrendben. Gyöngyössy Orsolya: *Regényes – szövevényes – szélsőséges – Hegyi Antal csongrádi plébános megítélésének változása a 20–21. században*; Mohay Tamás: *Ferences nemzedékek Csíksomlyón*; Tánczos Vilmos: *A csíksomlyói búcsú új kulturális ökonómiája* (online).

Hetedik napirendi pontként Bali János ismertette a Magyar Néprajzi Társaság stratégiáját.

1. Szükséges egy küldetésnyilatkozat megfogalmazása és elfogadása, amely a Társaság alapvető céljait és társadalmi szerepvállalását tartalmazza.

2. Szükséges egy adatvédelmi szabályzat elfogadása, amelyet követően az adatvédelmi nyilatkozatokat (GDPR) a gyakorlatban is be kellene vezetni.

3. Szükséges a már meglévő online kommunikációs felületek megerősítése, kiemelten a honlap vizuális és tartalmi megújítása, naprakésszé tétele. Az arculat megújításának érdekében még 2022-ben egy társadalmi ötletpályázatot nyitunk meg, s a beérkező anyagok tükrében döntenénk a változtatásról.

4. Az online jelenlét erősítése érdekében törekszünk arra, hogy minden papír alapon megjelenő kiadványunk ingyenesen elérhető legyen az interneten digitális változatban is.

5. Az online jelenlét erősítése érdekében törekszünk arra, hogy minden szakmai és társasági rendezvényünket (konferenciák, választmányi ülések, közgyűlések stb.) hibrid formában, tehát a jelenléti mellett szinkron online formában is elérhetővé tegyük.

6. Szükséges a Társaság szakmai kapcsolatait szorosabbá fűznie a hozzá tudományterületi jellegében közel álló hazai tudományos társaságokkal, mindenekelőtt a Magyar Kulturális Antropológiai Társasággal.

7. Szükséges egy átfogó és kitekintő elemzést készíteni, hogy melyek azok a követendő példák és jó gyakorlatok, amelyeket a külföldi néprajzi (antropológiai) társaságok működéséből át lehetne venni.

8. A nemzetközi kapcsolatok megerősítése céljából szükséges felkérni egy elnökségi tagot, aki a nemzetközi és szervezeti kapcsolatok témáját formálisan is felügyeli.

9. Nevezzük ki október 27-ét (a Társaság 1889-ben ezen a napon tartott első rendes közgyűlésére emlékezve) a Magyar Néprajzi Társaság ünnepnapjává, amely alkalmat ad programok és rendezvények szervezésére, megtartására.

10. Szükséges vidéki és külhoni intézmények és helyszínek bevonásával feléleszteni a nyári vándorkonferenciákat és szimpóziumokat.

11. A Társaság általános stratégiai feladata a tudományszak népszerűsítése, az ismeretterjesztés támogatása és a fiatalok bevonása a társasági munkába.

A stratégiai javaslatot a közgyűlés egyhangúan elfogadta.

Hetedik napirendi pontként Kemecsi Lajos elnöki zárszavával bezárta a közgyűlést.

Budapest, 2022. május 11.

HÁLA JÓZSEF
jegyzőkönyv-hitelesítő

VERES GÁBOR
jegyzőkönyv-hitelesítő

KEMECSI LAJOS
elnök

NAGYNÉ BATÁRI ZSUZSANNA
jegyzőkönyvvezető

II. Elnöki megnyitó

Tisztelt Közgyűlés! Kedves Tagtársak!

A Magyar Néprajzi Társaság 134. közgyűlésének megnyitásakor elsőként a megdöbbentő váratlansággal 2021. július 14-én elhunyt korábbi elnökünkre, Bodó Sándorra emlékezem. Bodó Sándor egész életútja a magyar múzeumügy és a magyar néprajztudomány önzetlen szolgálatában telt el. Elkötelezettsége és aktivitása messzemenően indokolta, miért volt természetes a Magyar Néprajzi Társaság tagjainak az, hogy negyedszer is a Társaság elnökévé választották 2018. májusában, s ezt a tisztségét 2021 májusáig töltötte be. Bodó Sándor elnökként mindvégig hangsúlyosan törekedett a Magyar Néprajzi Társaság társadalmi hasznosságának, szakmai hitelességének erősítésére. Áldozatos munkájának köszönhetően a Magyar Néprajzi Társaság működése az utóbbi évtizedben is kiegyensúlyozott és sikeres volt. Első elnöki tisztségben töltött évemben számos alkalommal gondoltam arra, hogy milyen tanáccsal segítené feladataink megoldását Sándor. Remélem, hogy a Társaság működésének legutóbbi esztendeje az ő megítélése szerint is eredményes lenne!

Mert a világhárvány súlyos csapásai ellenére és a jelenben pusztító háborús konfliktus még föl sem mérhető fenyegetésének árnyékában is, a Magyar Néprajzi Társaság tagsága és vezetősége a küldetésünkben vállaltakhoz hűen, legjobb tudása szerint működött a mögöttünk maradó évben. Igazolják ezt a társasági rendezvények, a kiadványok, a honlap és a *Néprajzi Hírek* dokumentumai egyaránt.

A Magyar Néprajzi Társaság történetének avatott kutatói és ismerői, így Kósa László a Társaság százéves történetét összefoglaló művében is fölhívta a figyelmet a 20. századi háborúk, társadalmi kataklizmák időszakában a töredezett és akadályozott működési feltételek között is elszánt következetességgel működő Társaságunk hagyományaira. Erre is emlékezve indokolt az elődeink szellemiségét folytatva az aktuális kihívásokra hiteles válaszokat adnunk és keresnünk a Magyar Néprajzi Társaság biztonságos és sikeres működésének lehetőségeit.

Megállapítható, hogy a tavaly megválasztott tisztikar, a választmány, a szakosztályok munkájuk során a társasági hagyományok tiszteletben tartása mellett, az *Alapszabály*unknak megfelelően dolgozott. A Magyar Néprajzi Társaság jelentős folyóiratai, könyvsorozatai rendben megjelentek. Mindezekről részletesen Bali János főtítkárunk jelentéséből értesülhetünk.

A Néprajzi Múzeum régóta ad helyet szaktudományunk társadalmi szervezetének, irodájának, kiadványainak. Különös kihívást jelentett Társaságunk működésére, hogy 150 éves ideiglenes helyszíneken történő működés után végre számára épített épületbe kerül az intézmény. 2021 augusztusától a ko-

rábbi, Kossuth téri épületből való kiköltözést követően a múzeumnak is helyet adó ideiglenes Váci úti irodaházban, majd 2022 márciusától a fölépült, de még hivatalosan meg nem nyitott új főépületben, az Ötvenhatosok terén működött a társasági iroda. Kiváló adottságú végleges fölszíni helyisége és saját kiadványainak biztonságos és korszerű raktára van ebben a modern épületben a Magyar Néprajzi Társaságnak. A hivatalos megnyitás azonban a beköltözéstől függetlenül később lesz, ezért vagyunk kénytelenek újra külső helyszínen megrendezni társasági közgyűlésünket is.

*Kemecsi Lajos elnök a megnyitóbeszédét tartja
(Fotó: Szilágyi Zsolt)*

Nem ismeretlen egyébként a múzeum történetében a jelenlegi helyzet. Egy 1928-as sajtóközleményre bukkantak a közelmúltban kollégáim. Idézem: „*A Néprajzi Múzeum bár már teljesen elkészült s berendezése hiánytalan, még hivatalosan nem nyílt meg. Állítólag hamarosan meg fog nyílni, de a miniszteren kívül senki nem tudja, hogy mikor.*” Annyi a különbség, hogy ez a korábbi közlés nem a Városliget, hanem a Népliget szomszédságában elhelyezett múzeumra vonatkozott és a jelenben a miniszterelnök döntötte el a megnyitás időpontját, melynek megfelelően 2022. május 23-tól látogatható a múzeum. Így a következő társasági rendezvényt már biztosan ott tudjuk lebonyolítani.

Zárásként köszönetet szeretnék mondani közös munkánkat segítő kiváló kollégáinknak. Mindenekelőtt köszönöm Bali János főtitkárunknak, Balogh Balázs és Vargyas Gábor alelnököknek, Nagyné Batári Zsuzsanna és Bati Anikó titkároknak, a választmány tagjainak és a társasági tisztségviselőknak.

Hangsúlyosan köszönöm meg a többszöri költözés különös kihívását is megoldó hatékony társasági ügyintézőnk, Horváth Kinga munkáját. Végezetül reményemet fejezem ki, hogy munkánkat újult erővel, személyes találkozásainkat és kapcsolatainkat megerősítve tudjuk folytatni az előttünk álló időszakban.

E gondolatok jegyében a 134. közgyűlésünket megnyitom.

KEMECSI LAJOS
elnök

III.

A Társaság kitüntetettjei

Györfly István-emlékérem

Mohay Tamás

Mohay Tamás 1983-ban szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–néprajz–szociológia szakán (*Felvidéki telepések Baranyában* című szakdolgozatával). A kandidátusi tudományos fokozatot 1993-ban nyerte el *Egy naplóíró parasztember élete és gazdálkodása a 20. század első felében Ipolynyéken* című disszertációjával. 2009-ben habilitált az ELTE BTK-n (Néprajz és kulturális antropológiai tudományok, 590/2009) *Búcsú – eredet – hagyomány – Fejezetek a csiksomlyói pünkösdi búcsújárás történetéből a kezdetektől 1949-ig* címmel.

Pályakezdeként az MTA TMB tudományos ösztöndíjas aspiránsa (1983–1986); majd 1985–1992 között a Néprajzi Múzeum muzeológusa, az Etnológiai Adattár Gyűjtésszervezési Csoport vezetője (1985/86-ban még TMB ösztöndíjasként, 1989-től másodállásban). 1987–1989 között az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Történelem Tanszékén megbízott előadó; 1993–1994 között a Néprajzi Múzeumban a határon túli magyar néprajzi kutatás kapcsolattartója másodállásban.

Mohay Tamás intézményhez köthető szakmai pályafutása az ELTE Bölcsészettudományi Karán teljesedett ki. 1989-től kezdve az ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék munkatársa, előbb egyetemi tanársegéd (1989–1992), majd adjunktus (1992–1994) és docens (1994–2016), végül pedig egyetemi tanár (2016-tól). 1995–1997 és 1998–2006 között az ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszékének tanszékvezetője; 2005–2010 között az ELTE BTK Kari Tanács választott tagja; 2010-től az ELTE BTK Néprajzi Intézet intézetigazgatója (és hivatalból kari tanácsstag is); 2011-től az ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék tanszékvezetője és az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola *Nép-*

rajz – Európai etnológia doktori programjának programvezetője. Osztatlan képzésben 27, BA képzésben 23, MA képzésben 6 szakdolgozója van; OTDK-n 14 hallgatója nyert el különféle jutalmat, helyezést. Az ELTE mellett számos helyen volt vendégtanár: a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Néprajz Tanszékén háromszor is tömbösített féléves szemesztert tartott. Egyetemi oktatóként és a doktori program vezetőjeként oroszánrészt vállalt a szakmai utánpótlás nevelésében: a korábbi Néprajztudományi Doktori Iskolában 1996–2015-ig, majd 2016-tól a Történelemtudományi Doktori Iskola Néprajz – Európai Etnológia Doktori Programjában összesen négy doktori iskolai kurzust tartott és tart (*Egyének és életutak; Műfajok és formák a néprajzi közlésben; Kortárs néprajzi kutatás; Etnológiai műhelyszeminárium*); eddig 6 fokozatot szerzett doktorandusza van (Vass Erika, Sedlmayr Krisztina, Nagyné Frauhammer Krisztina, Angyalosy Eszter, Muskovics Andrea, Gatti Beáta) és 11 abszolutóriumot szerzett hallgatója.

Mohay Tamás számos területen fejtett ki tudományozásunk szempontjából jelentős egyéni tudományos kutatási tevékenységet. Pályája kezdetén az anyagi kultúra új szempontú, adatgazdag kutatásával szerzett ismertséget: kandidátusi monográfiájában egy felvidéki parasztgazdaság több évtizedes működését elemezte adatközlőjének naplója, illetve élő emlékezete alapján. Figyelme ezután a népi vallásosság és búcsújárás, közelebbről a csíksomlyói kegyhely vizsgálata felé fordult. E témában immár három évtizede folyamatosan végez kutatásokat. A csíksomlyói kutatás egyedülálló vállalkozás, amennyiben érdeklődése egyszerre történeti és jelen irányultságú. A múltira irányuló kutatásai közül különösen kiemelendő a búcsú eredettörténetének újfajta megvilágítása; emellett eddig ismeretlen képi és kéziratok forrásokat tárt fel (közöttük a 2015-ben kiadott első magyar nyelvű mirákulumos könyv kiemelkedő fontosságú); a csíksomlyói búcsújárás történetét a kezdetektől 1949-ig összefoglaló monográfiája (2009) a kegyhelyre vonatkozó történeti kutatások megkerülhetetlen alapműve. Talán történeti kutatásainál is fontosabbak a közelmúlt, illetve a jelenre vonatkozó vizsgálatait, amelyek a rendszerváltás idejétől végbement változásokat, Csíksomlyó összmagyar nemzeti kegyhelyé válásának számtalan aspektusát világítják meg. Az emberi élettörténetek és életpályák kutatójaként a *Magyar néprajz* nyolcadik, *Társadalom* kötetébe összegzést írt az egyéni életutakról. Társadalomtörténeti érdeklődése szerteágazó tematikájú publikációkban öltött testet. Ilyenek a magyar–csehszlovák lakosságcserevel áttelepült felvidékiek beilleszkedése Baranyában, a délszlovákiai magyar falvak munkamigrációja és külföldi vendégmunkája, a „káderdosszié”-k, az alföldi tanyavilágban tevékenykedő bencés apácák stb. A néprajzi csoportok pályája kezdete óta figyelme középpontjában állnak. Kismonográfia terjedelmű kézikönyvfejezetekben foglalta össze az Alföld, Erdély és Moldva-Bukovina néprajzi viszonyait (*Magyar néprajz I. 1. Táj, nép, történelem*, 2011).

Mohay Tamás tudományos adatai imponálóak, munkáinak idézettsége és a recenziók nagy száma különösen kiemelkedő. Tudományos közéleti aktivitása kimagasló. 13 hazai konferencia szervezése mellett 49 hazai, 13 nemzetközi és 15 külföldi konferencián szerepelt előadóként. 17 hazai és nemzetközi tudományos pályázatban (OTKA, Pro Renovanda Cultura Hungariae, Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kultúráért, Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások, Felsőoktatási K+F, Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázat, Nemzeti Kulturális Alap, Emberi Erőforrások Minisztériuma – többön többször is) vett részt témavezetőként vagy közreműködő kutatóként. 7 tekintélyes hazai és nemzetközi ösztöndíjat nyert el (Népköztársasági ösztöndíj, az MTA Tudományos Minősítő Bizottság ösztöndíja, Magyar Zoltán ösztöndíj, a Faludi Ferenc Akadémia ösztöndíja, MTA Bolyai János kutatási ösztöndíj, OM Széchenyi István ösztöndíj, NKA egyéni kutatói ösztöndíj). Különösen aktív szerepet játszott és játszik tudományos minősítési eljárásokban: három MTA doktora címért benyújtott disszertáció nyilvános védésén volt bizottsági tag (Szabó László 1995, Bodó Sándor 2019, Fejős Zoltán 2020). 8 kandidátusi/PhD címért benyújtott disszertáció opponense volt (Gagy József, Molnár Ágnes, Papp Árpád, Ozsváth Imola, Szócs Levente, Bognár Szabina, Brauer-Benke József, Fejes Ildikó); 32 kandidátusi/CSc címért benyújtott disszertáció nyilvános védésén volt bizottsági tag; végezetül 3 habilitációs eljárásban volt bizottsági tag (Kocsis Gyula 2010, Kemecsi Lajos 2010 és Deáky Zita 2011).

Mohay Tamás a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Szociológiai Társaság, a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület és a Kriza János Néprajzi Társaság tagja. Viselt tisztségei: a Magyar Néprajzi Társaság választmányi tagja (1988–2006 és 2012 óta máig), titkára (1989–1992), főtitkára (2009–2012); az OTKA Néprajztudományi Zsűrijének tagja (1996–1998), elnöke (1998–2001), az OTKA Társadalomtudományi Kollégiumának tagja (2001–2004); az MTA Néprajztudományi Bizottságának tagja (2000–2006 és 2012 óta máig); a *Vigilia*, az *Ethnographia* és az *Acta Ethnographica* szerkesztőbizottsági tagja. Mohay Tamás szakmai tudományos munkásságát a Magyar Néprajzi Társaság 1993-ban *Jankó János-díjjal*, az OTKA *Ipolyi Arnold Tudományfejlesztési Díjjal* (2001), az OTDK elnöke *Mestertanár Aranyéremmel* (2009), az EMMI miniszter *Pro Familiis Díjjal* (2015), az ELTE rektora *Rektori Kiválósági Különdíjjal* (2016) ismerte el.

Mohay Tamás 2019–2020-ban készítette el az MTA doktori címéhez szükséges értekezését (*A csíksomlyói kegyhely és búcsújárás a 20. század második felében* címmel). Az elemzés eszközeül szolgáló és a korábnál szélsőségesen eltérő típusú források között jelentős szerepet kapott immár az 1990-es évekre koncentrálódó intenzív tereptapasztalat, a búcsúk évente ismétlődő résztvevő megfigyelése. Az informális vélemények figyelembevételével, a fenti címmel 2020-ban véglegesítette a szöveget, s indította el a doktori eljárást. A sikerrel záruló habituszvizsgálatot követően, a 2022. január 14-én,

a Magyar Tudományos Akadémia szervezésében lezajlott online nyilvános doktori vitán 100%-os eredménnyel ítélte oda a bizottság Mohay Tamásnak az MTA doktori címet.

A rendkívül eredményes tudományos, kutatói pályafutása, az egyetemi oktatásban, s tágabban a szakmai utánpótlás gondozásában betöltött több évtizedes pótolhatatlan munkája, valamint a tudományszervezésben vállalt sokoldalú szerepe indokolja, hogy Társaságunk idén Mohay Tamásnak ítélte oda a *Györffy István-émlékérmét!*

Jankó János-díj

Gyöngyössy Orsolya

Gyöngyössy Orsolya néprajzkutató, a csongrádi Tari László Múzeum vezetője 1985-ben született, három gyermek édesanyja.

Filozófiatanár és etnográfus egyetemi végzettséget 2008-ban szerzett a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékén, majd a szegedi egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában sikerrel védte meg *Plébánia és társadalom – A római katolikus alsópapság és a laikus templomszolgák társadalmi szerepe Csongrádon a 19. század második felében* című doktori értekezését. 2008-ban és 2009-ben külföldi ösztöndíjjal Lengyelországban, Szlovákiában és Csehországban, majd Finnországban képezte magát.

Az egyetem elvégzése után, 2009–2011 között a Szegedi Tudományegyetem berkein belül működő Bálint Sándor Valláskutató Intézet tudományos segédmunkatársa, 2011–2013-ban a Laczkó Dezső Múzeum tudományos titkára, muzeológusa, 2013–2019 között a MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoportjának tudományos munkatársa volt. 2019 szeptembere óta a csongrádi Tari László Múzeum muzeológusa, intézményvezetője.

Egyetemi és kutatói pályafutásának kezdete (2006) óta több elismerésben részesült és számos kutatói ösztöndíjat is elnyert: 2007: OTDK I. helyezés, *Pro Scientia Aranyérmesek Társaságának Különdíja*; 2009–2011: SZTE Történettudományi Doktori Iskola állami ösztöndíj, 2013–2014: MMA Fiatal Művészeti Ösztöndíj. Tagja volt a *Vallás, egyén, társadalom* című, OTKA által támogatott program kutatócsoportjának (2010–2013), részt vett a Lakiteleki Népfőiskola Értékfeltáró Csoportja zóboraljai kutatásaiban (2019).

2009 óta több hazai (Magyar Néprajzi Társaság, Folklor Szakosztály, titkár; MTA köztestület; Magyar Vallástudományi Társaság) és nemzetközi tudományos társaság (SIEF Ethnology of Religion munkacsoport, ISORECEA) tagja; elnökségi tagja (Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület).

2009 óta oktatóként segíti a SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék munkáját.

Egyetemi tanulmányainak kezdete óta évente, rendszeresen részt vesz hazai és nemzetközi szervezésű tudományos konferenciákon, előadásainak száma 70.

Közreműködőként és rendezőként hat kiállítás létrehozásában volt szerepe. Rendszeresen vállal tudomány népszerűsítő előadásokat, fellépéseket és a médiaszerepléseinek száma is imponáló.

Elhivatottságáról tanúskodik, hogy fiatal kora ellenére 4 önálló mű szerzője: *Ozsdolai népszokások* (2010); „*Adom végbúcsúzásom, a legutolsó szólásom*”. *Knapek Dezső halotti búcsúztatói, Csanytelek* (2010); *Plébánia és társadalom. A római katolikus alsópapság és a laikus templomszolgák társadalmi szerepe Csongrádon a 19. század második felében* (2014); *Papok, szentek, felekezetek. Válogatott vallási néprajzi írások, Csongrád*. Bara Júliával közös szerzőségben jelent meg 2019-ben *A csongrádi Nagyboldogasszony-templom – Történelem, hitélet és művészet* című reprezentatív kiadvány. Tanulmányainak, cikkeinek száma meghaladja az ötvenet.

Kiváló szakmai felkészültsége, fáradhatatlan kutatói és tudományos szervezői munkássága méltóvá teszi a *Jankó János-díjra*.

Ortutay Gyula-emlékérem

Tánczos Vilmos

Tánczos Vilmos a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének egyetemi tanára. Magyar–oroszlak szakos diplomájának megszerzése és hét, általános iskolai magyartanárként eltöltött esztendő után, 1992 óta tanít az egyetemen, miközben ugyanitt doktori fokozatot szerzett *Moldvai csángó archaikus népi imádságok – Archetipikus szimbolizáció és élettér* című, a mai napig egyik fő műveként számoltartott disszertációjával. Kevéssel ez után már az intézet doktori iskolájában is megkezdte és mai napig sikeresen folytatja tutori tevékenységét. Emellett vendégprofesszorként Budapesten, Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, valamint a Sapientia Egyetemen is tartott a vallásos folklór számos területét felölelő kurzusokat; a Sapientia rektorhelyettesi feladatokat is ellátott. Tanári tevékenysége mellett az erdélyi magyar kultúra és néprajzi közélet számos területén tevékenykedik eredményesen, többek között mint a Kriza János Néprajzi Társaság, illetve az Erdélyi Múzeum-Egyesület tagja, a Sapientia Alapítvány kurátora, az MTA–KAB Néprajzi Szakbizottság elnöke, vagy mint *A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítőjének*, majd az *Erdélyi Múzeum*nak a szerkesztője.

Tánczos Vilmos kutatásai szorosan kötődnek Székelyföldhöz és Moldvához, tudományos eredményeit az itt végzett nagy dimenziójú terepmunkák alapozták meg, azonban nem zárkózik be szűkebb hazájába, magyarországiakkal, szlovénekkal, vagy erdélyi románokkal közös kutatási programjai egy tág látókörű európai tudóst állítanak elénk, akinek tevékenységére hazai és

nemzetközi konferencia-szereplései, cikkeinek otthon és külföldön megjelent román, francia, angol és német nyelvű publikációi hasonló fényt vetnek.

Ami kutatási területeit illeti, a kezdetektől mai napig folyamatos a székelyföldi, moldvai népi vallásosság vizsgálata, középpontban a csíksomlyói kegyhely és búcsújárás történetére és jelenkorára, a helyi hagyományok és az egyházi liturgia kapcsolataira vonatkozó kérdéskörökkel. *Csíksomlyó a népi vallásosságban* című, 2016-ban megjelent kötete az első átfogó igényű feldolgozása e témáknak. Leghangsúlyosabb kutatásai a vallásos folklórral, különösen az archaikus népi imádságokkal és ezzel összefüggésben a vallásos népköltészet, illetve a népi kultúra szimbolikus világgépének tanulmányozásával kapcsolatosak. E témákból tanulmánykötetek, szöveggyűjtemények sorozatát és számos rövidebb tanulmányt jelentetett meg. A saját gyűjtésű székelyföldi és moldvai imaszövegek pragmatikai szempontú elemzése és szimbolikus tartalmainak vizsgálata alapozta meg a népi kultúra szimbolikus világgépének általánosabb szintű összefoglalásait (*Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságok és életterük*, 1999; *Nyiss kaput, angyal! Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér*, 2001) és erről írt egyetemi tankönyvét (*Folklórszimbólumok*, 2006). E kutatásai során az archaikus imák tipologizálásában, más folkórműfajokkal való kapcsolatainak tisztázásában is fontos eredményeket ért el. Folklorisztikai érdeklődése a nyelv életére, a nyelvben tükröződő világgépre is kiterjedt: édesapja beszélésének állít emléket az *Elejtett szavak – Egy csiki székely ember nyelve és világgépe* (2008) című, az egyéni nyelvhasználat szótárával is ellátott műve, amely a szélesebb nagyközönség köreiből is igen népszerű lett.

Tánczosnak talán legaktuálisabb kutatásai a moldvai csángók demográfiaját, nyelvét, nyelvi identitását és nyelvi asszimilációját vették célba; amelyekhez az alapot a magyar nyelv maradványait fenntartó összes csángó közösségben végzett gyűjtése szolgáltatta. E témákból magyar és angol nyelvű könyveket (*Hungarians in Moldavia*, 1998; *Madárnyelven. A moldvai csángók nyelvéről*, 2011) és számos gyűjteményes kötetben és folyóiratban magyar, román és angol nyelvű cikkeket publikált (*Hányan vannak a moldvai csángók?*, 1997; *A moldvai csángók asszimilációja történeti perspektívában*, 2006; *Language use, attitudes, strategies. Linguistic identity and ethnicity in the Moldavian Csángó villages*, 2012 stb.).

Tánczos maradandót alkotott fő kutatási csapásaitól a politika és aktuális közéleti kérdések felé elkalandozó munkásságával is. Az állami adminisztráció, a nemzeti identitás, a regionális önazonosság kérdéseit boncolgató tanulmányainak gyűjteménye, a *Keletnek megnyílt kapuja – Néprajzi esszék*, 1996) összesen három, magyar és német nyelvű kiadást ért meg. Megemlítendő filmkészítő, rendező, tanácsadó tevékenysége is, előbb említett témái sorra megjelennek legalább tucatnyi dokumentumfilmen is, amelyekkel több magyar és külföldi díjat is elnyert.

Tánczos Vilmos változatos kutatási területein elért kimagasló eredményeinek különleges értékét adja, hogy az ezredforduló táján végzett terepmunkájával a székelyekről és a moldvai csángókról a kulturális, nyelvi és folklorisztikai helyzeteknek és változásoknak máshol, máskor, mások által már soha meg nem ragadható képét örökítette meg, és ezzel sokféle jövőbeli kutatás lehetőségét is megteremtette.

Tánczos Vilmos mind kutatói, oktatói, mind közéleti tevékenysége révén messzemenően kiérdemelte a Magyar Néprajzi Társaság rangos elismerését, az *Ortutay Gyula-émlékérmét*.

Belföldi tiszteleti tag

Felföldi László

Felföldi László 1947-ben született Szegeden. Felsőfokú tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetemen végezte (1967–1972), itt szerezte meg egyetemi doktori fokozatát a Maros menti szerbek tánckultúrájáról írt dolgozatával (1984). 1973-tól 1983-ig néprajzos muzeológusként a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságához tartozó makói múzeumban dolgozott. 1984-től munkatársként, 1985-től már mint tudományos titkár dolgozott az MTA Zenetudományi Intézetében. Martin György halála, majd Pesovár Ernő nyugdíjba vonulása után, 1989-től ő vette át a Táncosztály vezetését. Az osztályra háruló feladatokat felosztva rá a Kézirattár rendezése várt, később a Népzenei Archivum vezetői posztját is ő látta el egy ideig. 2002–2007 között az intézet tudományos igazgatóhelyetteseként tevékenykedett. PhD-fokozatát 2003-ban az ELTE Néprajztudományi Doktori Iskolája Folklore Programjában szerezte, 2016-ban a Debreceni Egyetemen habilitált.

Martin György torzóban maradt életművének lezárását, kéziratban maradt munkáinak gondozását és közzétételét tartotta egyik legfontosabb feladatának. Martin György kéziratának kiadásával, az általa és munkatársaival szerkesztett és 2004-ben kiadott *Mátyás István „Mundruc” – Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata* című kötettel a rendkívül rangos *Pitrè–Salomone Marino-díjat* nyerte el. Munkássága során folyamatosan érvényesítette a magyar néptánc kutatás hagyományainak megfelelő, „hátramaradt” feladatok beteljesítését, ugyanakkor fontosnak tartotta egy-egy közösség tánckultúrájának megírását, melynek kapcsán a magyar tánc kutatásra eddig jellemző strukturalista, történeti irányultságot kiegészítve, a jelenkutatást és ezzel párhuzamosan a funkcionista szempontokat hangsúlyozta.

Munkásságának fontos része az UNESCO által fémjelzett szellemi kulturális örökségvédelem hazai egyetemi oktatásában való kezdeményező és napjainkig aktív részvétele. Indítványozója volt a szegedi néprajzi képzésben a táncfolklorisztika–táncantropológia szakirány, valamint a négy európai egyetem konzorciális együttműködésében 2012 óta megvalósuló Choreomundus

nemzetközi MA szak elindításának, illetve irányító szerepet vállalt ezen képzések szakmai tartalmának kidolgozásában.

Óriási kapcsolathálót tart fenn világszerte. Tagja számos magyar és nemzetközi tudományos társaságnak. 2006-óta elnöke volt az ICTM etnokoreológiai tagozatának. Nevéhez fűződik a Magyar Etnokoreológiai Társaság megalapítása 2007 tavaszán, mely társaság elnökévé is választotta. Rendszeresen részt vett szakmai konferenciák szervezésében, magyar és európai egyetemeken vállalt és vállal oktatást. Kiváló tudományszervező képességét bizonyítja az Európai Folklor Intézet megalakulásában játszott fontos szerepe.

Számos szakmai és állami díj, kitüntetés birtokosa, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének címzetes egyetemi tanára.

A Magyar Néprajzi Társaságnak 1973 óta tagja, a Népzene és Néptánc Szakosztálynak 1990–2008 között elnöke.

Tudományos, tudományszervező és népszerűsítő, oktatói és közéleti tevékenysége, hazai és nemzetközi szakmai szerepvállalása alapján tisztelettel javasoljuk Felföldi László részére a Magyar Néprajzi Társaság *belföldi tiszteleti tag* kitüntető címének adományozását.

Külföldi tiszteleti tag

Mirjam Mencej

Mirjam Mencej a folklór és összehasonlító mitológia professzora a Ljubljana-i Egyetem Etnológia és Kulturális Antropológia Tanszékén, ahol 1999 óta tanít és egy cikluson át a tanszék vezetője is volt. Sikeres mentora volt számos mester, illetve doktori fokozatot szerzett szlovén és külföldi hallgatónak, emellett több európai országban vendégprofesszorként is tevékenykedett. A jelenleg 56 éves professzor fő kutatási területei kezdettől fogva a szlovén néphit, népi vallás, valamint a szláv mitológiák összehasonlító vizsgálata, továbbá a népi vallás és néphit szöveges reprezentációi. A vallás, mitológiák, hiedelmek kutatásában számos szlovén, valamint portugálokkal, észtekkel, németekkel, a Balkán több népével és nem utolsósorban magyarokkal közös projekteken is részt vett. Több nemzetközi társulatnak, folyóirat-szerkesztőségnek aktív tagja, és mint a hiedelemmondák egyik legnevesebb európai kutatója az ISFNR nemzetközi folklórtársaság Belief Narrative Network-jének két cikluson át elnöke volt.

Mirjam Mencej már régóta fontos szerepet tölt be a szlovén–magyar kutatási és oktatási kapcsolatok ápolásában, többek között a pécsi tanszék vallás-, illetve hiedelem-konferenciáin való rendszeres részvétellel, velük közös konferencia-szervezéssel, ljubljana-i konferenciákra szóló meghívásokkal, a pécsi tanszék, majd a Néprajzi Kutatóintézet EKT programjában való aktív részvétellel, közös vitaülésekkel és fiatal magyar kutatók bevonásával egyetemi pro-

jektjeibe. Munkásságának alapja tág horizontú folklorisztikai és vallásantropológiai műveltsége, terepmunkát és könyvtári kutatást összekapcsoló, invenziós kutatói attitűdje, amelynek inspiráló hatása a vele kapcsolatba került magyar kutatókra a mai napig eleven. Mindezt magyar folyóiratokban, konferenciakötetekben való publikációi is jelzik. Néhány fontos, a magyar–szlovén kapcsolatokat is reprezentáló műve: *Wolf Holidays among the Southern Slavs in the Balkans*. In Pócs, Éva (guest ed.): *Folk Religion and Folk Belief in Central-Eastern Europe*. Acta Ethnographica Hungarica 54. 2009. 337–358.; *Witchcraft in Eastern Slovenia*. In Pócs, Éva and Klaniczay, Gábor (eds.): *Witchcraft mythologies and persecutions*. 2007, Budapest, New York: CEU Press; *A fonástabuk megsértőit büntető mitikus lények*. In Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina. Vallásantropológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. 2007, Budapest: Balassi. 154–183.; *Styrian Witches in European Perspective*. *Ethnographic Fieldwork*. 2017, London, New York: Palgrave Macmillan; *Kísértetek az egyetemen*. *Ethnographia* 128. 2017. 455–474.; *Circular Movement in ASC, Legends and Magical Practices*. In Pócs, Éva (ed.): *Body, Spoul, Spirits and Supernatural Communication*. 2019, Cambridge Scholars Publishing. 310–340.; *Mythical Beings Punishing the Breaking Taboos on Spinning*. In Pócs, Éva (ed.): *The Magical and Sacred Medical World*. 2019, Cambridge Scholars Publishing. 298–329.

Mindezek Mirjam Mencejt feltétlenül érdemessé teszik a Magyar Néprajzi Társaság küldföldi tiszteleti tagságára. Ennek az elismerésnek az odaítélését a legmelegebben ajánljuk a tisztelt választmánynak.

Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem

Papp Árpád

Papp Árpád 1968. április 1-jén a vajdasági Szabadkán született. Felesége Korhecz Papp Zsuzsanna festő-restaurátor, akivel öt gyermeket – Katalin (1997), Sarolta (1999), Erzsébet (2002), Miklós (2005) és Terézia (2010) – nevelnek.

Szülővárosában, a Gépészeti Elektrotechnikai és Közlekedési Középiskolában érettségizett (1986), majd a Szabadkai Műszaki Főiskola Gépészeti Kar automatizálási szakán szerzett gépészüzem-mérnök végzettséget (1992). A reál érdeklődés mellett a humán terület iránti fogékonyságát jelzi, hogy az ELTE BTK néprajz szakán előbb 1997-ben etnográfus diplomát, majd 2007-ben az intézmény Folklore Tanszékének Magyar és Összehasonlító Folklorisztika Doktori Programján *Néprajzi kartográfia Európában* címmel írt disszertációjával PhD-fokozatot szerzett.

Papp Árpád a Szabadkai Városi Múzeumnak 1998-tól néprajzkutató muzeológusa, ahol számos kiállítást rendezett a vajdasági magyarok nemzetiségi együttéléséről, szórakozási alkalmairól (2007), szellemi kulturális örökségéről

(2011), a bukovinai székelyekről (2018), Vojnich Oszkár (2014), valamint Jovan Cvijic (2017) tevékenységéről. A kurátor a kiállítások mellé rendszeresen katalógust is közreadott.

A Kiss Lajos Néprajzi Társaságnak több cikluson keresztül volt elnöke, a társaság kiemelkedő vállalkozásának, a *Vajdasági Magyarok Néprajzi Atlaszának* koordinátora (1997–2002), valamint az atlasz CD-ROM-on történt kiadásának oszlopos tagja, a kommentárkötetnek (2003) pedig szerkesztője, Raffai Judit és Terbócs Attila társszerkesztőkkel. Koordinálta a Harkai Imre nyomában végzett vajdasági népi építészeti kutatásokon Pacséron és Topolyán (2008–2009). Részt vett a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács *Táplálkozás és életmódkutatás Kispiacion* elnevezésű projektjében (2009–2010). 2011-től a Magyar Tudományos Akadémia és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia által kinevezett bizottság keretében működő Oral History Munkacsoport vajdasági referenseként tevékenykedik.

Papp Árpád a vajdasági bölcsészettudományi kutatások kiemelkedő tehetségű képviselője. Elmélyült ismeretekkel rendelkezik a térség történeti, etnográfiai kérdéseiben. Multidiszciplináris megközelítésű vizsgálataiban hatékonyan egyesíti az etnográfia, különösen a társadalomnéprajz, valamint a történettudomány és a művelődéstörténet különböző forrásbázisait és eltérő szempontjait.

Gazdag publikációs tevékenységéből mindössze néhány fontosabb művét emeljük ki. Az etnomedicinával kapcsolatos vajdasági kutatásainak eredményei *Rossz vér* címmel önálló kötetben jelentette meg (2004). Jovan Cvijic tevékenységének feltérképezése központi helyen szerepel kutatási palettáján, amelyről számos tanulmányában és önálló munkájában (2017) is beszámolt. *Várospatológia* címmel Szabadka térhasználatáról és a levonható tanulságokról jelentette meg kiadványt (2017). *Igaz történetek Mindenkiföldjéről* címmel kétkötetes oral history módszerrel rögzített szövegkorpuszt adott közre, amely az 1940-es évek impériumváltásainak tragédiáit, a délvidéki magyarságot ért atrocitásokat, az 1944-es vajdasági megtorlások történetét tágabb időbeli és tematikai keretbe helyezi. A könyv sokkal több annál, mint az elkövetett gyilkosságok és egyéb gaztettek tanúvallomásszerű jegyzőkönyve, az események szélesebb kontextusban jelennek meg. A kötetben helyet kaptak a korabeli mindennapok, az együttélés békés, egymást segítő történetei, a két világháború közötti évek emlékanyaga. *Délszlávok Párizsban – Egy határszakasz megrajzolásának krónikája és dokumentumai* (2021) című legutóbb megjelent kötete, amelyben rendkívül gazdag, korábban kevésbé ismert forrásanyag segítségével tette követhetővé azt a folyamatot, ahogy a délszláv tudományosság, szűkebben a néprajztudomány művelői előkészítették a délszláv politikusok területszerző törekvéseit a trianoni béketárgyalások során. A közreadott dokumentumok alapján tanúságos végigkövetni a délszláv területi aspirációk kialakulásának és formálódásának történetét, illetve szembeülni a szerb (délszláv) politika és tudományosság háborús és háború előtti viszonya-

ival, egymásra hatásával és egymásrautaltságával, a magyarságkép alakításával és alakulásával.

Papp Árpád szakmai munkáját a Magyar Néprajzi Társaság 2002-ben *Jan-kó János-díjjal* ismerte el, 2009-ben pedig *külföldi levelező tagjai* közé választotta. A Magyar Szemiotikai Társaság 2016-ban díjazta szakmai tevékenységét.

A vajdasági magyarok tárgyi és szellemi kulturális örökségének kutatása és tudatosítása terén kifejtett munkásságáért Papp Árpád méltó a *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékéremre*.

Sebestyén Gyula-emlékérem

Kopecsni Gábor

Kopecsni Gábor a Tradíció Pályázat eddigi történetének egyik legtermékenyebb résztvevője. Az elmúlt 10 évben színvonalas, saját gyűjtésein alapuló pályamunkákkal jelentkezett. A Tradíció Pályázatnak – mint a korábbi gyűjtőpályázatoknak is – ez lenne a lényege, azaz, hogy saját kutatást, helyszíni gyűjtést végezzenek a pályázók. Kopecsni Gábor ezt magas szinten műveli: saját kutató bázist (központot) épített ki, könyvei jelentek meg, bejárta és folyamatosan járja a Kárpát-medencét, azon belül is fokozott figyelmet szentel szűkebb pátriájára, a Felvidékre és most már azon belül Gömörre is. Pályázataiban egyszerre támaszkodik a néprajzi, történeti adatokra, valamint az Észak-Magyarországon végzett terepmunka, recens gyűjtés eredményeire. Legnagyobb érdeme a helyszíni kutatás és annak bemutatása.

Az 1981-es csallóközi születésű (Dunaszerdahely) fiatalember 2005 óta a foglalkozik a magyar hagyományokra épülő népi harcművészettel. 2007-ben fogott amatőr néprajzi gyűjtőmunkába egy többgenerációs pásztorcsalád tudásanyagának földolgozásával. Ekkor kezdett elmélyülni a magyar harci testkultúra témakörének vizsgálatában is. Kopecsni Gábor gyakran kiveszőben lévő jelenségeket kutat fel és hiánypótló gyűjtéseket végez Dél-Gömörben, ahol a 24. órában szerencsésen találja meg az idős pásztor adatközlőket. Gyűjtött a Csallóközben, Mátyusföldön, a Felső-Ipoly mentén, a Felső-Bodroglóközben és Gömör nagy részén, de kutatott a Hortobágyon, Erdélyben és Mongóliában is. Mint mondja: *„Ha abban az időben, amikor a néptáncokat gyűjteni kezdték, gyűjtötték volna a harci vagy a népi testkultúra emlékeit is, sokkal gazdagabb lenne ez a téma. Hiszen akkor még a pásztorok is éltek, akik ismerték ezeket.”*

2008-ban alapította a Felföldi Baranta Szövetséget, mai nevén Felföldi Dalia Iskolát, az önállóan működő szervezet kiadásában jelentek meg a Kopecsni Gábor következő kötetei: *A magyar karikásostor; A Baranta botharca, területi gyűjtésekben; A népi harci testkultúra a Felső-Ipoly mentén; Népi harci testkultúra a Felső-Bodroglóközben; A népi harci testkultúra a Csallóközben.*

A pótolhatatlan tudást, tevékenységeket és a hozzájuk kapcsolódó mozdulatokat nemcsak feldolgozza és rendszerezi, hanem a dokumentáláson túl az

is célja, hogy széles körben népszerűsítse azt. Ezért a gyakorlatban továbbadja a tudását: kidolgozott egy népi harcmodor sajátosságait oktató módszertant, melyet alkalmaz. A gyakorlatban Gömörpéterfalván, a fiatalok között terjeszti és rendezvényeken mutatja be a harcművészeti technikákat.

A Tradíció Pályázatra készített dolgozatai: *Népi harci testkultúra a gömöri pásztoroknál* (2013); *A magyar népi birkózások* (2015); *A magyar karkásostor* (2016); *Adalékok a fokos és balta virtuos használatához* (2017); *A hatvágás és a botoló kapcsolata* (2018); *Íjászat az idő vonalán* (2019); *Íjászat napjainkban* (2020); *Bicska a magyar kézben* (2021).

Mindezek alapján Kopecsni Gábor igazán méltó a *Sebestyén Gyula- emlékéremre!*

Salamon Gáspár

Az 1955-ben született gyűjtő, Salamon Gáspár bukovinai székely családból származik. Gyermekkorában még a mindennapi élet természetes velejárói voltak a mára megőrzendővé vált hagyományok, a népviselet, szokások, nyelvi dalok, táncok. A néprajzi gyűjtéssel először akkor találkozott, amikor a felesége főiskolai szakdolgozatához közösen gyűjtöttek anyagot a népi gyógyászat témában a bukovinaiaktól. A gyűjtésben először segítőként, majd lassacskán adatközlőként működött közre. Hosszú évekig a családi és munkaköri lekötöttségek miatt nem volt lehetősége a bukovinai székelység hagyományait foglalkozni. A „visszatalálás” a nyolcvanas években kezdődött, ma már nyugdíjasként gyűjt.

A bukovinai székelyek néprajzi gyűjtőjeként a 2000-es évektől a nyelvi dialektus foglalkoztatja mindenekelőtt. A Tradíció Pályázaton először 2014-ben jelentkezett *Bukovinai székely–magyar tájszótár* című, nagy ívű pályamunkájával. Az eredményhirdető konferencián pályamunkáját prezentációs formában a gyűjtőtársak és szakemberek előtt előszóban is bemutatta. A pályaműből részletek jelentek meg a Néprajzi Gyűjtő Szakosztály kezdeményezésére alapított *Tradíció Magazin*ban 2016-ban a Magyar Néprajzi Társaság kiadásában. Felfigyelt a bukovinai népi építészetre is. A téma polgári foglalkozásával szorosan összefüggött, kedve támadt kutatni, vizsgálni. A hitelességre törekedett, ezért a helyszínen, Bukovinában sikerült felmérni és műszaki dokumentációban rögzíteni a még megmaradt, többé-kevésbé eredeti állapotukban létező épületeket. Előkészületek után kijutott tehát Andrásfalvára és elvégezte a felmérést. 2020-ban nyújtotta be „*A mű élettyeink*” – *A bukovinai székelyek népi építésze* című pályamunkáját. Újabb témája a bukovinai mese gyűjtése. Még élő bukovinai rokonait kérdezi ki, székely rendezvényeken bukovinai szóincset felidéző meséket ad elő. Közben gyermekkori emlékeihez nyúl vissza és kutatja a bukovinai mese nyelvi hitelességének és rekonstruálásának lehetőségeit.

*Mohay Tamás átveszi a Györffy István-émlékérmét
(Fotó: Szilágyi Zsolt)*

*Gyöngyössy Orsolya átveszi a Jankó János-díjat
(Fotó: Szilágyi Zsolt)*

*Papp Árpád átveszi a Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérmét
(Fotó: Szilágyi Zsolt)*

*A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Szilágyi Zsolt)*

IV. Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

Az elkövetkezőkben az *Alapszabálynak* és a *Társasági ügyrendnek* megfelelő módon, főtitkárként számot kívánok adni a Magyar Néprajzi Társaság 2021. évi tisztújító közgyűlésétől eltelt esztendejéről. Bevezetőként megállapíthatom, hogy az elmúlt esztendőben is többek önzetlen munkája tette lehetővé, hogy a Magyar Néprajzi Társaság működése eredményesnek legyen mondható. A főtitkári beszámolókat hagyományosan visszatérő eleme a működési tevékenység finanszírozásának kérdése, az ezzel kapcsolatban megfogalmazott jelzések, melyek kapcsolódnak a kiszámíthatóság hiányából adódó kihívásokhoz. A konkrét bevételi forrásokat és számadatokat, illetve a kiadások pontos adatait a főtitkári jelentés után elhangzó közhasznúsági jelentés tartalmazza majd, előljáróban csak annyit szeretnék megállapítani, hogy az elmúlt évben fenntartható és biztosítható volt a sikeres működőképesség, sőt, a pályázatok révén elnyert anyagi forrás az előző évhez képest jelentős növekményt mutatott. A működési költségekre beadott pályázatok mellett sikeresek voltak a célzott, konkrét programok megvalósítására beadott pályázataink. Áprilisban derült ki, hogy az Agrárminisztériumtól mintegy 2,7 millió forint vissza nem térítendő támogatást kaptunk idén július elején, Kalocsán megvalósítandó hungarikum-kutató táborra.

Tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt tömören összefoglalnám az elmúlt év legfontosabb eseményeit, hajtunk fejet azok emléke előtt, akik az eltelt esztendő során távoztak el tagjaink sorából. Tagtársaink halála nemcsak közvetlen családjuk és hozzátartozóik, hanem Társaságunk számára is fájó veszteség. Hagyományainkhoz hűen tisztelgő megemlékezésünkbe azokat is belefoglaljuk, akik szakmánkkal szorosan érintkező szakterületeken tevékenykedtek.

2021-ben elhunytak: Ando György néprajzkutató, muzeológus; Bencsik János néprajzkutató; Bodó Sándor néprajzkutató, Társaságunk volt elnöke; Csoma Zsigmond kertészmérnök, néprajzkutató, Társaságunk Anyagi Kultúra Szakosztályának volt elnöke; Demeter Zajzon Mária szociológus, nemzetiségkutató; Fehér Zoltán főiskolai tanár, néprajzkutató; Frisnyák Zsuzsa közlekedéstörténész; Gulyás János filmrendező; H. Varga Gyula nyelvész; Jankovics Marcell rajzfilmrendező, művelődéstörténész; Jung Károly költő, műfordító, néprajzkutató; Lakatos Károly székely mesemondó, *A Népművészet Mestere*; Marosi Ernő művészettörténész, akadémikus; Nanovszky György közgazdász, politológus, vallástörténész, nyelvész; Sisa Béla építész, a népmű-

emlék-védelem ismert szaktekintélye; Siska József néprajzkutató; Szomszéd András levéltáros.

2022-ben elhunytak: Benkő Samu művelődéstörténész; Deák Gyula Levente, a Háromszék Táncegyüttes igazgatója; Domonkos Ottó történész, néprajzkutató, muzeológus; Kabdebó Lóránt irodalomtörténész, egyetemi tanár; Molnár V. József grafikusművész, néplélekkutató; Újj Írisz Mária matematikus, fizikus, néprajzkutató.

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Néprajzi Társaság tevékenységével szoros összhangban áll tagjainak szakmai elismertsége és elismerése. A Társaság saját díjainak és kitüntetéseinek jelentősége mellett fontosnak ítélem a tagjainkat elismerő különböző szakmai és állami kitüntetések is. Ennek megfelelően kérem, hogy engedjék meg az utóbbi időszakban ilyen elismerésben részesült tagtársaink felsorolását!

Kitüntetettek 2021-ben: Bartha Elek néprajzkutató, a Debreceni Egyetem rektorhelyettese: *Hajdú-Bihar megyei Prima Díj*; Berényi Marianna muzeológus: *Móra Ferenc-díj*; Cseri Miklós néprajzkutató, a szentendrei Skanzen főigazgatója: *Martin György-díj*; Dávid Katalin művészettörténész: *Széchenyi-díj*; Dévai Nagy Kamilla énekművész: *Vasvári Pál-díj*; Filep Antal néprajzkutató: *Vargha László Népi Építészeti Életműdíj*; Gulyás Gyula filmrendező és Gulyás János filmrendező, operatőr: *Kossuth-díj*; Küllös Imola néprajzkutató: *Eötvös József-koszorú*; Lovász Irén népdalénekes, néprajzkutató: *Kossuth-díj*; Prokopp Mária művészettörténész: *Széchenyi-díj*; Szakály Sándor történész: *Széchenyi-díj*.

Kitüntetettek 2022-ben: Ando György néprajzkutató, muzeológus: *Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat*; Agócs Gergely néprajzkutató, népzeneész: *Magyarország Érdemes Művésze*; Barna Gábor néprajzkutató: *Fraknoi Vilmos-díj*; Buda Ferenc költő, műfordító: *Széchenyi-díj*; Diószegi László néptáncos, koreográfus, egyetemi magántanár: *Kossuth-díj*; Fábián Éva énekes, mesemondó: *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Fitos Dezső táncművész, koreográfus: *Magyarország Érdemes Művésze*; Frauhammer Krisztina néprajzkutató: *Löw Lipót-émlékplakett*; Gósy Mária nyelvész: *Széchenyi-díj*; Igyártó Gabriella, a Népművészeti Egyesületek Szövetségének ügyvezető igazgatója: *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Kaán Miklósné Keszler Borbála nyelvész: *Széchenyi-díj*; Földváryné Kiss Réka történész, néprajzkutató: *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Kubassek János geográfus, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója: *A Magyar Érdemrend Középkereztje*; Lakatos Mónika előadóművész, énekesnő: *Kossuth-díj*; Lányi György népzeneész, zenetanár: *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Lukács László néprajzkutató: *A Velencei-tóért Díj*; M. Kiss Sándor történész: *Széchenyi-díj*; Pozsony Ferenc néprajzkutató: *Tudomány Erdélyi Mestere Díj*; Rockenbauer

Zoltán néprajzkutató, művészettörténész: *A Magyar Érdemrend Középkeresztje*; S. Varga Pál irodalomtörténész: *Széchenyi-díj*; Szarvas Zsuzsanna néprajzkutató: *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Szent Tibor író, néprajzkutató: *Széchenyi-díj*; Tasnádi Edit turkológus, egyetemi tanár, műfordító: *Eletműdíj* (Törökországban); Vörös Győző óorkutató, régész, egyiptológus: *Széchenyi-díj*.

Bízom, benne, hogy nem maradt ki az örvendetesen gyorsan gyarapodó listáról senki, amennyiben igen, akkor azt kérem, hogy a *Néprajzi Hírek* szerkesztői vagy a Titkárság munkatársai felé jelezzék, s kiegészítjük a névsort.

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a 2021–2022-es esztendőről is tudható volt, hogy elkötelezett és kitartó munkát igényel a Magyar Néprajzi Társaság színvonalas működésének fenntartása. Ebben az elnök és a főtitkár nagy segítségére volt a több mint három év alatt nagy tapasztalatot szerzett Horváth Kinga titkárságvezető munkatárs, aki gyorsan és szakszerűen igyekezett megoldani a Titkárságon keletkező komplex feladatokat, a rendezvények szervezésétől a pályázatok kezelésén keresztül a kiadói és pénzügyi feladatok menedzseléséig. Fontos kiemelni a Néprajzi Múzeumnak a Társaság irányában kifejtett segítségét és támogatását. A társasági adminisztráció, az elmúlt évet, a volt Kossuth téri épület elhagyását követően, a múzeum által a Váci úton bérelt irodák egyikében töltötte, tölthette, így a feladatellátás alapvetően folyamatos maradt. Nagy várakozással tekintek, tekintünk az új épületbe költözés elé, bizton állíthatom, hogy ennyire világos, jó kilátású, szerethető irodája még sohasem volt a Társaságnak. Köszönet ezért az irodát hosszú távon, díjmentesen biztosító Néprajzi Múzeumnak!

A 2021. évi tisztújító közgyűlésen tartott székfoglalóban már kitértem arra, hogy szeretnénk áttekinteni, melyek azok a stratégiai irányok és célok, amelyek kijelölhetik Társaságunk működését a következő években. A Társaság által képviselt és küldetéseként vállalt társadalmi–tudományos célok továbbra is érvényesek, viszont azok megvalósításához, a sikeres működéshez a korábban kialakított megoldások, eszközök már nem minden esetben bizonyulnak elégségesnek. Különösen a 2020-ban kezdődött, majd még az idei évre is elhúzódó pandémia tette hangsúlyossá annak felismerését, hogy a körülöttünk lévő világ rohamléptekben változik, például az online platform az életszervezésben soha korábban nem látott jelentőségre tett szert. Ezért, 2021. október 27-én, a Magyar(országi) Néprajzi Társaság alakuló közgyűlésének 132. évfordulóján egy felhívást tettünk közzé a Társaság vezetőségi, választmányi és szakosztályi tisztségviselői körében, amelynek célja a stratégiai javaslatok összegyűjtése volt. A beérkezett javaslatok ismertetésére és a szóbeli kiegészítésekre a 2022. február 16-án tartott választmányi ülésen került sor, amelynek alapján elkészült az a szövegváltozat, amelyet a 2022. április 6-i

választmányi ülés jóvá hagyott, s amelyről a 7. programponiban a közgyűlés ma szavazni fog. A javaslatok ismertetésére majd ennek keretében kerül sor.

Tisztelt Közgyűlés!

A főtitkári beszámoló részeként a társasági rendezvények rendkívül tömör, csupán a legkiemelkedőbb alkalmak összefoglalására nyílik lehetőség. Összességében elmondható, hogy a 2022 tavaszáig elhúzódó pandémia egyrészt visszavetette a szakmai rendezvényszervezést, másrészt azt az online térre helyezte át, ami a tisztán online formátumot és a hibrid megoldásokat egyaránt magában foglalta.

A Társadalomnéprajzi Szakosztály társszervezésében 2021. szeptember 30.–október 1-jén Hódmezővásárhelyen valósult meg a Tárkány Szücs Ernő születésének centenáriumára időzített jubileumi konferencia, mely számos szakmai társprogramot (díjalapítás, kötet- és filmbemutató, kutatócsoporti program, emléktábla-avatás stb.) tartalmazott.

A Népzene és Néptánc Szakosztály közreműködött a Pesovár Ernő tiszteletére szervezett „*Nézd a tánc nemeit*” című online konferencián (2021. június 4.), valamint Novák Ferenc koreográfus születésnapjának megünneplésére rendezett szimpóziumon (Novák 90. Budapest, Magyar Táncművészeti Egyetem, 2021. június 26.). Ha formálisan nem is tekinthetőek társasági rendezvényeknek a PhD-értekezések nyilvános védései, de külön ki kell emelni, hogy az elmúlt évben hárman (Karácsony Zoltán, Péterbencze Anikó és Szőnyi Vivien) is fokozatot szereztek néptánc témában.

Az Anyagi Kultúra Szakosztály 2021. október 14-én, Szegeden emlékezett Herrmann Antalra mint a szegedi egyetemen 100 esztendeje néprajzi előadásokat hirdető oktatóra, aki nem mellesleg Társaságunk alapító tagja és első titkára volt.

A Folklór Szakosztály 2021 őszén (szeptember 23-án és október 4-én) két száz esztendeje született folklorista, Erdélyi Zsuzsanna és Katona Imre tiszteletére szervezett emlékkonferenciát Budapesten, illetve Csongrádon, előbbit a Nemzetiségi Szakosztály közreműködésével.

A Néprajzi Gyűjtő Szakosztály a IX. és a X. Tradíció Gyűjtőpályázatra 2021. február 28-ig meghosszabbított határidővel fogadta be a pályamunkákat. Ezt követően a Tradíció Gyűjtőpályázat és a rendkívüli *Így olvasunk mi!* című gyűjtőpályázatokra beérkezett pályaművek regisztrálását, adminisztrálását és szakmai értékelését folytatta le a szakosztály. A pályázatok eredményhirdetésére, valamint a 2020-ban beadott NKA-pályázat anyagi támogatásával megrendezett „Tradíció” Kárpát-medencei Néprajzi Gyűjtők Népművészeti Kiállításra 2021. júliusában a BTK Tóth Kálmán utcai székházában került sor. A 2021-es Tradíció néprajzi gyűjtésre irányuló tábor – a Néprajzi Gyűjtő Szakosztálynak a benyújtáskor megfogalmazott eredeti kitűzött céljait meg-

tartva – Bali János és Horváth Kinga közreműködésével valósult meg Mezőkövesden, 2021. augusztus 28. és szeptember 4. között.

A Társaság szakosztályai számos más szakmai tevékenység megvalósításában működtek közre (könyvbemutató, kiállítás rendezése, beszélgetések szervezése stb.).

A Magyar Néprajzi Társaság kiadványai

A Társaság nagy hagyományú folyóirata, az *Ethnographia* Viga Gyula és munkatársai, Bági Anikó és Juhász Katalin szerkesztésében, a MTA és az NKA támogatásával jelent meg. Örömmel mondhatom, hogy a 2021. évi évfolyamnak mind a négy száma időben napvilágot látott. Messzemenően indokolt hangsúlyozni, hogy a szerkesztőség eredményes munkáját érdemben segítette az MTA kiválósági kutatóhelye, a BTK Néprajztudományi Intézete. Az idei év változást hoz a szerkesztőségben. Bági Anikó és Juhász Katalin három cikluson át, kilenc éven keresztül végzett kimagasló munkáját megköszönve, biztos vagyok abban, hogy a Viga Gyula mellé belépő új szerkesztő, Veres Gábor folytatja a magas színvonalú munkát. A változás azt is jelenti, hogy intézményi és fizikai értelemben is, az *Ethnographia* szerkesztése egy térbe került a társasági adminisztrációval.

A szintén négy lapszámban megjelent *Néprajzi Hírek* 2021-ben ünnepelte indulásának 50. évfordulóját, amelyhez ezúton is gratulálunk! A gondosan szerkesztett kiadvány továbbra is Hála József és Máté György áldozatos munkája nyomán jelenik majd meg.

Két újabb nemzetiségi kötet jelent meg az elmúlt évben. A „kis nemzetiségek”, vagyis a magyarországi bolgárok, görögök, lengyelek, örmények és ruszinok néprajzából szerkesztett 11. kötet, valamint a magyarországi szerbek néprajzában tanulmányait tartalmazó 8. kötet. Külön ki kell emelnem Székely András Bertalan sorozatszerkesztő és az egyes kötetek szerkesztőinek áldozatos munkáját. Köszönet ezért nekik érte!

Nem utolsósorban, de öröndetes tény, hogy a *Néprajzi Értekezések* sorozat is két új kötetrel bővült, hiszen megjelent a sorozat 10. (Kuti Klára: *Rend és rendetlenség Bornemissza Anna asztalánál*) és 11. kötete (Molnár Gergely: *A vasút néprajza. A vasúthálózat hatása közlekedésre, életmódra, társadalomra Kecskeméten, 1850–1980*).

Tisztelt Közgyűlés!

Az előzőekben összefoglalt, 2021–2022-ben elért eredményeket és a problémákat – illetve korszerű menedzserszemlélettel fogalmazva: a kihívásokat is – érzékeltetni kívánó főtitkári beszámoló zárásaként hangsúlyosan megköszönöm mindazok segítségét, támogatását és közreműködését, akiknek önzetlen

tevékenysége és szaktudása hozzájárult a Magyar Néprajzi Társaság törekvéseinek elmúlt évi megvalósulásához.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem jelentésem elfogadását!

Budapest, 2022. május 11.

BALI JÁNOS
főtitkár

V.

A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2021. évről Tartalmi beszámoló

A Magyar Néprajzi Társaság 2021-ben *Alapszabályának* megfelelően, annak célkitűzéseit figyelembe véve, a választmány által megtárgyalt és elfogadott program és költségvetés alapján működött.

Működési célú támogatást a Magyar Tudományos Akadémia (1 000 000 Ft), a Magyar Művészeti Akadémia (550 000 Ft) és az Emberi Erőforrások Minisztériuma (3 400 000 Ft) biztosított. Emellett a Magyar Tudományos Akadémia (1 429 070 Ft), a Nemzeti Kulturális Alap (4 955 753 Ft), valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma (600 000 Ft) által kiírt pályázatokon elnyert támogatások növelték a bevételt. (A pályázatok révén elnyert anyagi forrás az előző évhez képest jelentős növekményt jelent.) Bevételeinket tovább gyarapították a befizetett tagdíjak (115 308 Ft), továbbá a kiadványértékesítésből befolyt összeg (745 534 Ft).

Szervezetünk a tárgyidőszakban 2 fő munkavállalót foglalkoztatott, valamint megbízási szerződéssel többen is végeztek tevékenységet Társaságunknál. A részükre kifizetett bérköltség 4 597 437 Ft, illetve az azok után megfizetett adók és járulékok összege 410 979 Ft volt. Az iroda munkáját 10 önkéntes segítette.

A Magyar Néprajzi Társaság folyószámláján a 2021. 12. 31-i banki kivonat szerint: 33 144 210 Ft, házi pénztárában a 2021. 12. 31-i jelentést követően 53 815 Ft található.

A Társaság 2021-ben is folytatta néprajzi tematikájú rendezvények szervezését, különösen a szakosztályi programok tekintetében, valamint kiadványainak megjelentetését: az *Ethnographia* és a *Néprajzi Hírek* soron következő számai kiadásra kerültek. A *Néprajzi Értekezések* sorozata is új kötettel gyarapodott.

Összességében megállapítható, hogy Társaságunk a létesítő okiratában meghatározott közhasznú tevékenységét a tárgyévben közhasznú céljának megfelelően látta el.

A számviteli beszámoló a szervezet gazdálkodásáról, vagyoni, pénzügyi és jövedelmezősége helyzetéről megbízható és valós képet mutat.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem a beszámoló elfogadását!

Budapest, 2022. május 11.

VERES GÁBOR
pénztáros

VI.

A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 134. közgyűlésének

Alulírottak mint a Magyar Néprajzi Társaság 134. Közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőrök jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását és közhasznúsági jelentését megvizsgáltuk, s miután rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés, és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 2022. május 11.

LUKÁCS LÁSZLÓ
elnök

SZILÁGYI ZSOLT
számvizsgáló

LENGYEL ÁGNES
számvizsgáló

KEREZSI ÁGNES
számvizsgáló

Kopecsni Gábor átveszi a Sebestyén Gyula-emlékérmet
(Fotó: Szilágyi Zsolt)

Salamon Gáspár átveszi a Sebestyén Gyula-emlékérmet
(Fotó: Szilágyi Zsolt)

FÓRUM

Alsópapság és helyi vallás a 16–20. századi Európában (Budapest, 2022. június 2–3.)

Lower clergy and local religion in 16th–20th century Europe címmel kétnapos nemzetközi konferenciát rendezett 2022. június 2–3-án az ELTE Folklore Tanszéke a 2018 óta mellette működő MTA–ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoporttal karöltve, amelynek tematikája szorosan illeszkedett a csoport kutatási programjához (*Alsópapság a 18–20. századi lokális közösségekben Magyarországon és Erdélyben*).

A workshop alapvető, felhívásban is megfogalmazott célja az volt, hogy teret nyújtson mindazon különböző társdiszciplínák európai és tengerentúli képviselőinek a diszkussziójára, akik a keresztény papok és lelkészek helyi közösségekben betöltött szerepére fókuszálnak a kora újkor és újkor szocio-kulturális mikrovilágainak megközelítésével. A szervezők olyan esettanulmányokat vártak, amelyek mikrotörténeti perspektívából világítják meg a papok és a lokális közösségek összetett kapcsolatrendszerét; a papoknak a helyi szokások és hiedelmek alakításában betöltött szerepét; a normaszegések alakzatait; a helyi vallás megragadhatóságának forrásait és elemzési lehetőségeit; a helyi hatalmi struktúrák és a papság viszonylatait; valamint a papi „szolgáltatások” (szentségek, szentelmények, exorcizmus, gyógyítás, tanítás stb.) változatait. A konferencia helyet kívánt adni az interdiszciplináris párbeszédnek: a szervezők a néprajzi, történeti folklorisztikai perspektíva mellett várták az egyháztörténet, a történeti antropológia és a tágabb értelemben vett kultúrtörténet képviselőinek jelentkezését. A workshop elsősorban közép-európai fókuszra törekedett, de az összehasonító távlatok érdekében más európai régiók esettanulmányai is helyet kaphattak.

Sokan leírták már, hogy a történeti valláskutatásban a kelleténél kevesebb a tudományterületek és az egyes földrajzi régiók közötti párbeszéd. Ez annak ellenére igaz, hogy az utóbbi fél évszázadban sok európai (és amerikai, ausztrál és egyéb) kutató foglalkozott a középkor, a kora újkor és az újkor hétköznapi vallásosságának és ünnepi rituáléinak vizsgálatával. A francia mentalitás-történet nagyjai elsősorban a középkorra alkalmazták az elit és népi vallás dichotómiáját, amelyet az angolszász történeti antropológia részben átveve, részben árnyalva a kora újkor három évszázadára vonatkozóan vizsgált tüzetesen. E munkák nagy érdeme, hogy az 1960-as, 1970-es években a történészek figyelmét a népi kultúra irányába fordította és a szűkebb értelemben vett egyháztörténetet társadalomtörténeti irányba terelte. Amire az éles dichotomikus szembeállítás kritikája az 1980-as években már az *Annales* újabb nemze-

dékeiben is megjelent, a vallástörténet, vallásantropológia irányából újabb javaslatok láttak napvilágot, amelyek a „népi vallás” kifejezés alternatívájaként jelentkeztek. A társadalmi rétegződés szerinti vertikális megközelítés helyébe a horizontális perspektíva lépett, amely az elmúlt évszázadok szociokulturális régióiban immár lokális pontokon végzett mélyfúrásokon keresztül képzelte el a vallás gyakorlatának megközelítését.

A *local religion* fogalmát modern, mai értelmében a vallástörténész William Christian dolgozta ki műveiben, amelyek sorából kiemelkedik az 1981-ben megjelent kötete (*Local Religion in Sixteenth-Century Spain*). E negyvenéves könyv mára már klasszikusként mutatta be a 16. századi Spanyolország egy vizsgált szűkebb régiójának többféle katolicizmusát: a hivatalos, doktriner és teologikus oldalt, és hangsúlyosan az ettől megkülönböztethető, praxis-szintű helyi vallás világát. Utóbbi helyi fogadalmak, szentisztelet, kegyhelyek, búcsúk, ereklyék, zarándoklatok és lokális rituális gyakorlatok életszerű leírásával jellemezte a szerző. Ehhez a központi forrásanyagát, az új-kasztíliai fálvak és városok II. Fülöp nyomtatott kérdőívére az 1570-es években adott válaszait használta fel. A *local religion* fogalma Christian műve nyomán bevonult a történeti és antropológiai valláskutatásba és mind a mai napig jelen van egyfajta terminológiai és szemléletbeli lehetőségként. (Legfőbb „vetélytársra” a 90-es évektől a *vernakuláris vallásosság* kifejezésben akadt.)

Továbbgondolásai közül ki kell emelnünk a vallásantropológus David Stewart könyvét a görög Naxos-sziget démonvilágáról (*Demons and the Devil. Moral Imagination in Modern Greek Culture*), amely egy évtizeddel Christian könyve után látott napvilágot. Tanulságos, hogy Stewart a 20. századi témája kapcsán is használhatónak tartotta a fogalmat, sőt, megközelítése szerint csakis így, lokális mélyfúrásokkal érdemes a valódi vallási praxist megközelíteni. Számára a helyi vallás olyan fókuszpontot jelentett, amelybe nem csak a történészek és a néprajzkutatók által „népi”-nek nevezett vallási elemek tartoznak bele, hanem az ott helyben élő klerikusok „hivatalos” vallási gyakorlata és – ami különösen fontos – a hiedelmek és szokások valláson kívüli (mágikusnak, babonásnak bélyegzett) terepnuma egyaránt.

A vallásantropológusok egy része ez utóbbi vonalon haladt tovább a 21. században. Különösen nagy paradigmaticus fordulatot jelentett ez a középkelet-európai néprajzi vizsgálatokban, ahol korábban az egyes tudományos szakterületek mentén tettek gyakran erőszakot a lokális kultúrák ökonómiáján: külön kutatók (kutatások) foglalkoztak az adott település népszokásaival, külön a népi hiedelmeivel, külön a népi vallásosságával (tehát a hivatalos vallás népi gyakorlatával), és a néprajz nem tekintette tárgyának a hivatalos vallás, liturgia megnyilvánulásait, amelyet a helyben élő papság képviselt.

Ezzel el is érkeztünk a konferencia címében szereplő másik kulcsfogalom, a *lower clergy* vizsgálatának tudománytörténeti háttéréhez. A szervező kutatócsoport jelenlegi projektjében e fogalom szintén nem vertikálisan értelmeződik: a helyben élő, a hívekkel közvetlen interakcióban álló papok és lel-

készek kerültek középpontba. A kutatási előzmények között természetesen érdemes számba venni az 1970-es évektől társadalomtudományi (szociológiai) alapelveket érvényesítő francia és német egyháztörténet eredményeit éppúgy, mint a történeti antropológia és mikrotörténet időnként összefonódó szemléletével megírt művek egész sorát. Plongeron, Macfarlane, Burke, McManners, Tackett, Beck, Hartinger és mások alapvető munkái egyfajta útjelzőként szolgáltak az európai kutatások számára. Regionálisan jellemző lehet, hogy a politikai-ideológiai diktatúrák árnyékában Magyarországon viszonylag későn erősödtek meg a katolikus és protestáns egyháztörténeten belül az alsópapságra vonatkozó kutatások, viszont pozitív fejlemény, hogy az 1990-es évektől e tárgykörben már a kvantitatív és kvalitatív megközelítések egyszerre jelentkeztek.

Ugyancsak a magyar példánál maradva elmondható, hogy az egyháztörténet mellett itt a történeti néprajz is fontos kezdeményező szerepet vitt az utóbbi évtizedekben a témakör vizsgálata kapcsán. Utóbbi körülmény érthető, hiszen a „néptől” magától egészen ritkán rendelkezünk írásos forrással a 19. század előtti időszakból, viszont a helyben élő papság a 17–18. században már nagy mennyiségű írásos nyomot hagyott maga után, amelyben reflektált az őt körülvevő lokális milió kultúrájára. A vizitációk, a háztörténetek, a papi szerződések, végrendeletek és a mindenféle tárgyú levelek ezáltal a néprajzi/folklorisztikai kutatások homlokterébe helyeződtek (különösen a papok ego-dokumentumainak tulajdoníthatunk kiemelkedő forrásértéket). A helyben élő papok és lelkészek immár nem csak kultúrákövetítőként, hanem „önmagukban”, saját személyükben, mentalitásuk, műveltségük és attitűdjeik kapcsán is vizsgálati tárggyá váltak. Az is természetes, hogy a néprajz saját tudománytörténetében, különösen a 19. századtól kiemelkedő szerepet játszó papság kapcsán a népi kultúrához való viszonyulásuk alakulástörténete szintúgy számot tart érdeklődésünkre. E folyamat kapcsán is több alkérdés felmerül, például: hogyan lett a felvilágosodás babonairtó papi attitűdjéből a romantika korában a pogány hiedelmek és a népköltészet iránti elsöprő papi érdeklődés, majd ez szép lassan, a 20. század első felében Németországban (és aztán többek között Magyarországon) hogyan alakult át a *religiöse Volkskunde* nevű, a saját népi vallásosságra irányuló önálló tudományos irányzattá, ismét csak gyakorló papok vezényletével.

Efféle indítatások mentén hívta meg közös gondolkodásra a tanszékhez rendelt kutatócsoport a történeti valláskutatással foglalkozó tudományos diszciplínák európai és tengerentúli képviselőit, teret nyújtva a megbeszélésre és vitára az alsópapság és a helyi vallás 16–20. századi komplex viszonyrendszerének megközelítési lehetőségeiről, forrásairól és változatos megvalósulásairól. Az elhangzott esettanulmányok főszereplői általában a lokális közösségekben élő papok és lelkészek voltak, akik valamilyen módon reflektáltak az őket körülvevő mikrotársadalom kultúrájára: gyakran kiszolgálták a hívek igényeit, máskor reformokat igyekeztek véghezvinni, megint máskor az „elit”

felé közvetítették az „*alsó*” kulturális mintázatokat, vagy – ahogy egy-egy hosszabb helyi működés valóságában látjuk – mindezek keverékét vitték véghez életükben. A történeti vizsgálatok számára nagy kihívást jelent e papi attitűdváltozatok modellezése, amely természetesen csak helyi szinten, legplasztikusabban hajdani történetek felfejtése és forráskritikai háttérű rekonstrukciója révén végezhető el. A források természetéből fakad, hogy e régi „*történetek*” leggyakrabban konfliktusos iratanyagból ragadhatók meg leginkább. Az efféle dokumentáció természetesen nem egy utólagos igazságszolgáltatásra buzdítja a kutatót, hiszen számára a tanúvallomások értéke sokkal inkább a papi „*szerepek*”, az alsó és felső elvárások, a „*jó pap*” és „*rossz pap*” modellek kihámozásának lehetőségében rejlik. Nem is beszélve arról, hogy mindközben a tanúk között megszólaló parasztok, városi polgárok és mindenféle közemberek egyes szám első személyben idézik meg a mindennapi életviláguk lenyomatát.

A jelentkezések egyrészt az előzetes felhívásra, másrészt személyes felkérésekre érkeztek be. A konferencia 28 előadója végül 9 országot képviselt: érkeztek előadók az Egyesült Királyságból és az USA-ból is, de többségben voltak a közép-európai (német, cseh, szlovák, horvát, észt, magyar) kutatók. A generációs megoszlás tekintetében egyértelműen a kutatói középgeneráció és a fiatal kutatók képviseltették magukat. (A szervezőmunka során a témakör számos jelentős külföldi tapasztalt kutatója, doyenje, pl. Peter Burke, William Christian, Peter Hersche, Rainer Beck, Wolfgang Brückner, Walter Hartinger, Werner Freitag és mások a járványhelyzetre és életkorukra hivatkozva háritották el a közvetlen közreműködést.) A képviselt tudományágak tekintetében működött az interdiszciplináris megközelítés, ennek megfelelően többségében néprajzkutatók, kulturális és történeti antropológusok, egyház- és kultúrtörténészek alkották az előadói gárdát. A tanácskozás az ilyenkor megszokott és kötelező angol nyelvi hegemoniát megtörve a négyből egy szekció esetében német nyelvű előadások és diszkusszió megtartását is lehetővé tette.

A két nap egy-egy délelőtti és délutáni szekcióra oszlott. Az összesen négy ülészak elnökletét négy hazai szakember (Klaniczay Gábor, Kis-Halás Judit, Fazekas István és Hesz Ágnes) vállalta el. A konferenciát Bartus Dávid, az ELTE BTK dékánja nyitotta meg. A szervezők részéről Bárh Dániel a workshop fókuszában álló fogalmak tudomány- és kutatástörténeti háttérét, valamint a konferencia szakmai indíttatását világította meg bevezető előadásában úgy, hogy elköteleződéseit saját bácskai kutatási tapasztalataiból vett példákkal támasztotta alá.

Az első szekció három egymásra reflektáló előadással kezdődött, amelyek középpontjában egy-egy kora újkori európai szerzetes és közössége került. Hilaire Kallendorf (Egyesült Államok) egy 16. századi ferences misszionárius mexikói működésére vonatkozó emlékiratait elemezte és keresett hozzá analógiákat a bennszülöttektől származó látomások leírásait középpontba állítva. Smid Bernadett a kora újkori Katalóniába kalauzolta a hallgatóságot, és

egy, a barcelonai inkvizíció előtt 1637–38-ban lezajlott peren keresztül (Pere Amich atya pere) mutatta be az ördögüzéssel és különböző mágikusnak bélyegzett gyakorlatokkal végzett egyházi gyógyítási tevékenységet. A nagy kultúrtörténeti távlatú folyamat 18. századi magyarországi, közelebről déldunántúli megnyilvánulásait Kis-Halás Judit (a konferencia idején Szlovéniából) mutatta be egy máriagyúdi ferences vegyes tartalmú imakönyvének kontextualizációjával. A szekció 19. századi tematikájú előadásai már inkább a néprajzi/folklorisztikai tudománytörténet irányába mutattak: David Hopkin (Egyesült Királyság) egy belga pap szociokulturális törekvéseire fókuszált, aki a flamand mozgalom híveként csipkekészítő-iskolát hozott létre az 1840-es években, ahol a gyerekeknek saját maga állított össze dalgyűjteményt. Jonathan Roper (Észtország) előadásának középpontjába egy sussexi pap, John Coker Egerton került, aki egy viktoriánus lapban nagyszámú humoros beszámolót tett közzé a helyi folklórról. A pap naplójából kiderül, hogy attitűdje mentes volt a népi kultúra iránti romantikus rajongástól, az általa tapasztalt hiedelemeket letesztelte, adatközlőiről (azaz híveiről) gyakran negatív értékeléseket alkotott. Ilyefalvi Emese a rendező kutatócsoport online adatbázisát mutatta be, külön kiemelve azt a vizsgálati lehetőséget, amely a 19. századi egyházi folyóiratok pap-lelkész szerzőinek helyi-népi kultúrához való hozzáállására, attitűdváltozataira vonatkozik.

A második szekció a helyi vallás meghatározó rituális gyakorlataira fókuszálva Tönno Jonuks (Észtország) előadásával kezdődött, aki nagy történeti távlatban (15–18. század) foglalkozott a keresztény zarándoklat észtországi jelvényeivel, különösen a kereszt reformáció előtti és utáni lokális használatával. Tomáš Malý (Csehország) egy általa vezetett kutatási programról beszámolva a kegyszobrok 18. századi koronázásának hatalmi és reprezentációs vonatkozásait elemezte elsősorban cseh és lengyel alulnézeti forrásokon keresztül. Vladimír Maňas (Csehország) egy 17. századi észak-morvaországi plébános személyiségét, lokális működését, korabeli és későbbi közösségi megítélését mutatta be többféle szintű (hivatalos „*felső*”, hivatalos „*alsó*” és félhivatalos alulnézeti) források segítségével. Nagyon izgalmas 18. század végi történet bontakozott ki Mihalik Béla Vilmos előadásában, aki egy zsidó kislány játékos megkereszteléséből adódó hosszadalmas lokális vita tanulságait járta körbe az 1780-as évekbeli Napkor társadalmi és hatalmi miliójében. Ján Botík és Marta Botíková (Szlovákia) közös prezentációja az evangélikus lelkészek szerepét jellemezte példákon keresztül a török hódoltság utáni szlovák telepések lokális kultúrateremtő folyamataiban. Gyöngyössy Orsolya egy atipikusnak számító 19. század eleji csongrádi plébános, Mátyus János személyiségét, közösségben betöltött többarcú szerepét, normaszegéseit idézte meg a pap levéltári perszonális iratainak széles körű felhasználásával. Egy szűkebb régió, Szlavónia magyar református közösségeinek vallási gyakorlata, és különösen ennek horvát megítélése került Denis Njari (Horvátország) előadásának fókuszába 18–20. századi sajtóanyag és levéltári források felhasználásával.

Bednárík János az előadását tartja
(Forrás: <https://nti.abtk.hu>)

A második nap délelőttjén sorra kerülő, német nyelvű szekciót Marie Ryantová (Csehország) előadása nyitotta meg, amelyben a prágai érsekség katolikus alsópapságának helyzetét és szerepét tekintette át elsősorban a 17. század végi, 18. század eleji egyházlátogatási jegyzőkönyvek adatsoraira támaszkodva. Őt követte Muntagné Tabajdi Zsuzsanna mikrotörténeti irányultságú előadása, amely a türelmi rendelet (1781) érvényesülésének konkrét és kézzelfogható folyamatait tárta fel nógrádi vegyes vallású települések többoldalú (katolikus és evangélikus) forrásanyagára támaszkodva. Bednárík János egy, az 1870-es években, Máriaremetén történt drasztikus papi megnyilatkozás hátterét, körülményeit és kontextusát tárta fel esettanulmányában, amely a Tóbiás-áldás megnevezésű ponyvanyomtatvány iránti lokális igények szívósságára, és az ezzel kapcsolatos hivatalos, elutasító papi attitűd megnyilvánulásaira nézve hordoz tanulságokat. A férfi papok és vallásos nők kapcsolatának másfajta attitűdváltására mutatott rá Frauhammer Krisztina, aki a 20. században határozott lenyomatait találta meg a katolikus női vallásosság egyházi preferenciájának, a papság ezzel kapcsolatos sokoldalú, (az egyesületektől az imakönyvekig) számos platformon megnyilvánuló törekvésének. A 20. század első felében megszülető vallási néprajz egyházirányítási hátterére világított rá Florian Schwemin (Németország) előadása, aki a Regensburgi egyházmegye lokális vallási közösségeiben 1931-ben elkészült kérdőíves felmérés adatait felhasználva az átalakulási folyamatok megragadhatóságát, valamint a papság helyi szokásformáló törekvéseit állította középpontba. Michael Prosser-Schell (Németország) két katolikus pap tevékenységén keresztül világította meg a

dunai sváb kényszermigrációban érintett menekültközösségek 1945–1950 közötti lelkipásztori hátterét. Ehhez kapcsolódva Schell Csilla (Németország) előadása a papság szerepére fókuszált a kitelepített németek új németországi lakhelyükön történt integrációs folyamataiban.

A konferencia negyedik szekciójában hat előadás hangzott el. Milyen szerepet játszott a kegyúr és a helyi communitas a katolikus papság életútjának és karrierjének szempontjából? E kérdésre irányuló kutatásait összegezte Pavel Pumpr (Csehország) a 18. századi Olmützi egyházmegye forrásain keresztül. Elsősorban egyházi státutumokat és az azokat ellenőrző vizitációkat használt fel Szuly Rita, hogy a Győri egyházmegye 18. századi papsága és a lokális közösségek közötti konfliktusokat és normakommunikációt elemezze. Szakál Anna a 19. századi erdélyi unitárius lelkészek mikrovilágát, életútválasztási lehetőségeit és kényszereit igyekezett megközelíteni lelkészi pályáívek megrajzolásával, különösen a népköltészeti gyűjtés mint opció társadalomtörténeti kontextualizálásával. A 20. századi totalitárius diktatúra idejére kalauzolt el Lányi J. Gábor, aki a Dunamelléki Református Egyházkerület 1950-es években lelkészek ellen lefolytatott, politikai indíttatású fegyelmi ügyeit elemezte előadásában. Michal Uhrin (Szlovákia) szofisztikált teoretikus háttér felvázolásával közelítette meg saját korábbi etnográfiai terepmunkája eredményeit a vallás hivatásos képviselőinek és laikus gyakorlóinak komplex viszonyrendszere vonatkozásában. Jelenkori antropológiai terepmunkán alapult a konferencia záróelőadása is, amelyet Komáromi Tünde tartott meg egy erdélyi lokális közösségben végzett empirikus vizsgálata nyomán. A rivális (református, ortodox) papi szerepek, kompetenciák és attitűdök elemzése – különösen a betegségekkel, rontással és mágikus gyakorlatokkal kapcsolatban – 21. századi példákon keresztül érzékeltette a konferencia első előadásaiban tárgyalt, évszázadokkal korábbi esetek kései párhuzamait.

A javuló járványhelyzetnek és a szerencsés időzítésnek köszönhetően a workshop – hat online előadást kivéve – túlnyomórészt jelenléti formában zajlott le. A távoli bejelentkezések gördülékenyen simulnak bele a rendezvény menetébe és hozzászólásokra is mindkét oldalról lehetőséget nyújtottak. Az ELTE BTK médiaműhelyének köszönhetően az egész esemény nyomon követhető volt online közvetítés (streaming) formájában, és ennek köszönhetően a felvétel mind a mai napig hozzáférhető és visszanezhető az ELTE YouTube-csatornáján.

Ahogy az ilyenkor lenni szokott, a szervezők határozott szándéka kötetbe rendezni az elhangzott előadások tanulmányvá formált változatait. Az angol és német nyelvű tanulmánykötet remélhetőleg mielőbb (2022 végéig) napvilágot láthat és ezzel is tudatosítja a témakör iránti többoldalú szakmai elkötelezettség meglétét, és további indíttatást adhat a nemzetközi szintű párbeszéd lehetőségére.

BÁRTH DÁNIEL

Rövid beszámoló az Északi Etnológiai és Folklorisztikai Konferenciáról

Június 13–16. között, *Re:22* címmel rendezték meg a *Nordic Ethnology and Folklore Conference*-t Reykjavíkban. A hosszú múltra visszatekintő konferenciasorozat idei rendezvényének hangulatát, karakterét jól megragadja a választott cím, ami tulajdonképpen egy szójáték, utal a konferencia helyszínére, a járvány után visszarendeződő hétköznapiakra, az újra analóggá váló tudományos életre, valamint magára a tág témára, az ismétlésre, a kulturális mintázatokra, a rutinokra, a rítusokra, a visszatérő formákra, az újramondott szövegekre.

A konferencia egészét ugyanez a szellemes, kicsit önironikus, kötetlenebb és közvetlenebb hangvétel jellemezte. Így például a szervezők a regisztráció során különböző bingo kártyákat osztottak szét a résztvevők között. Ezeket részben a konferencián önkéntesként is jelenlevő, de már a szervezés korábbi szakaszában is részt vállaló, a beérkezett absztraktokat szemináriumi keretben áttekintő hallgatók közreműködésével készítették el. A négy változatban megjelenő kártyákon különböző kulcsszavak voltak olvashatók, amelyek egyszerre utaltak a konferenciák közhelyeire, bevett szófordulataira (ez inkább egy hozzászólás, semmint egy kérdés; biztos rosszul ejtem a nevet stb.), az aktuális tudományos trendekre, divatos fogalmakra (örökség; poszt-humanizmus; fenntarthatóság stb.), valamint az adott eseményre, időszakra (viccek a *re* előtaggal; utalás a vírusra stb.). A kártyák segítségével a résztvevők a konferencia alatt ezeket a jelenségeket „gyűjthették össze”, a lapjukon szereplő utolsó elem kipipálását a „*Bingo!*” felkiáltással jelezheték. A rendezvény oldott légkörét jól jellemzi, hogy ilyen bekiabálást még az első plenáris előadás felkonferálása alatt is lehetett hallani.

A szóban forgó előadást egyébként a hétköznapiak temporalitásáról Tine Damsholt, a koppenhágai egyetem professzora tartotta, aki a járvány és más válságidőszakok alatt kikökönt idő vizsgálatán, a karantén alatt született naplók elemzésén keresztül közelített a tágabb témához. A második plenáris előadó Terry Gunnell, az izlandi egyetem professzora volt, aki a *Deutsche Sagen* észak-európai hatástörténetét vizsgáló kutatás részeként a különböző kiadványok illusztrációit, a vizuális formanyelv változásait, új elemeit, létrejövő képi kliséit, valamint az ábrázolások alkotóit, a közöttük lévő kapcsolatrendszer, a minták közvetítésének folyamatát elemezte.

A rendezvény programját hosszú oldalakon keresztül lehetne ismertetni, hiszen a konferencián négyszáznyolc személy előadását lehetett meghallgatni. A résztvevők legnagyobb hányada értelemszerűen észak-európai volt, mellettük még a balti országok kutatói képviselték magukat nagyobb számban, míg harmadik kategóriaként a közép-kelet-európaiak jelenléte volt meghatározó. Utóbbiak közül hatan tartoztak a magyar tudományos közösséghez.

Ha a rendezvény összképét szeretnénk néhány mondatban felvázolni, akkor talán azt mondhatjuk, hogy a klasszikusabb néprajzi, antropológia témák mellett (család és rokonság; mágia, narratívumok, rítusok; vidékiség stb.) az újabb, de mégis jól ismert, könyvtárnyi irodalommal rendelkező kérdéskörök (migráció, örökség, turizmus stb.), valamint az inkább befelé forduló, a korábbi intézményi gyakorlatokat, a tudományszak politikai meghatározottságait, az archívumok, múzeumok szerepét újragondoló panelek mellett az antropocentrikus szemléleten túllépő témafelvetések voltak meghatározóak. Számos szekció foglalkozott ökológiai kérdésekkel, az állatok szerepének, megjelenítésének problémáival, az ember-állat viszonyulások folklorisztikai elemzésével, a folklór szövegek poszthumanista szempontú újraolvasásával, de egy rendkívül izgalmas panel még az emberek és a mikroorganizmusok együttélésének kérdését is körbejárta. S talán első olvasásra úgy tűnhet, hogy utóbbi szekció feszegeti, s talán át is lépi a tudományszakunk határait, az élesztőgombok, a kovászás, a fermentáláshoz használt baktériumkultúrák kapcsán valójában érdekesítő előadások hangoztak el. Az antropocentrikus nézőpont megváltoztatásával egészen más megvilágításba kerültek olyan hagyományos témák, mint például a kenyérfőzés vagy más, az emberek és a mikroorganizmusok egymásra utaltságát láttatni engedő keretbe helyeztek olyan jól ismert folyamatokat, mint a kisüzemi élelmiszertermelés háttérbe szorítása, felszámolása.

A fent jelzett tematikus hangsúlyokon túl tanulságos volt megtapasztalni, hogy az északi és a balti kutatók milyen szorosan együttműködnek, s nyelvben, szemléletében, fórumaiban, projektjeiben mennyire nemzetközi az a néprajztudomány, amit művelnek. A sokszor egészen lokálisnak és marginálisnak tűnő témákat tágabb, az összehasonlításnak, a párhuzamok keresésének nagyobb teret engedő kontextusba helyezik, a klasszikus témákat friss elméleti szempontok szerint újraértelmezik, és ami talán a legfontosabb, hogy eredményeik zömét angolul közlik. Ezek valószínűleg olyan tendenciák, amelyekre csak fiatal kutatóként csodálkoztam rá, mindenesetre úgy érzem, hogy ilyen téren sokat tanulhatunk az északi kollégáktól.

A konferencia eredményeiből nem jelenik meg nagyobb, áttekintő jellegű kiadvány, de az egyes panelek előadásaiból a következő évben várhatóan több folyóirat is közöl majd tematikus válogatást. Az elhangzott előadások legtöbbje elérhető, visszahallgatható a konferencia weboldalán.

BAKOS ÁRON

Konferencia a HTK-ban a gyermek közétkeztetéséről

A gyermek közétkeztetésnek fontos szerepe van az egészségmegőrzésben és a tudatos fogyasztóvá válás folyamatában. A menza egy lehetőség arra is, hogy összekapcsolódjanak a helyi élelmiszertermelés és -fogyasztás szintjei. A fenntarthatóság érdekében a társadalmi és egészségügyi szempontok mellett a mindennapi működése szintjén a szervezőelemek között fontos szerepe kell hogy legyen a helyi táplálkozáskultúrának és a közösségi hagyományoknak is. Az iskolai menzák állnak az NKFIH (128925 K–18) által támogatott, jelenleg is futó (2018–2023) *A gyermek közétkeztetés társadalmi beágyazottsága – Kérdések és lehetőségek* című interdiszciplináris kutatás fókuszában. A néprajzos és dietetikus kutatók esettanulmányokon keresztül vizsgálják a gyermek közétkeztetés mindennapi működését. Az együttműködő felek, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet kutatói, valamint az OGYÉI (Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet) munkatársai szakértői mintavétel keretében kiválasztott általános iskolákban végezték, végzik terepmunkájukat. Ez a fajta szakmai együttműködés nálunk még újszerű, ám Észak- és Nyugat-Európában már teljesen bevett gyakorlat, amely nagyban segíti a társadalomtudományok és az élettudományok eredményeinek az együttes alkalmazhatóságát. A jelen kutatás célja főként az, hogy kiemelje azokat a pontokat a közétkeztetés rendszerén belül, melyek eddig kevésbé voltak hangsúlyosak, nem tudatosultak, nem képezték részét a hatósági vizsgálatoknak: így például a menzának az iskolai életben betöltött szerepét. Továbbá cél az is, hogy feltérképezzék a kiválasztott terepeken a gyermekek családi táplálkozáskultúráját, és a közétkeztetés valamennyi érintettjének kapcsolódó nézeteit, tapasztalatait, egy-egy helyszínen a körülményeket és a közétkeztetés működési mechanizmusait. A két tudományág kutatóinak együttműködése nyomán az eltérő kutatási és értelmezési módszerek révén megszülető eredmények komplex képét rajzolják ki a gyermek közétkeztetésnek a vizsgált településeken.

Ennek a munkának az egyik fontos állomása volt az NKFIH által támogatott kutatás keretében megvalósult, *A gyermek közétkeztetés társadalmi beágyazottsága* címmel megrendezett interdiszciplináris konferencia 2022. június 21–22-én, a Humán Tudományok Kutatóházában (HTK).

A konferenciára meghívott előadók köre igen széles volt, számos tudományterület képviseltette magát. A szervezők célja az volt, hogy minél többféle szemszögből láttassák a gyermek közétkeztetés jelenét, múltját, mindennapi gyakorlatát. A táplálkozás-egészségügyi szakhatóságok részéről például az NNK főtanácsosa, Schmidt Richárd; a NÉBIH osztályvezetője, Tóth Dávid; valamint az OGYÉI főigazgató-helyettese, Feigl Edit és az OGYÉI főmunkatársa, Greiner Erika tartottak előadást a gyermek közétkeztetés működését segítő hatósági munkáról, a fejlesztésekről, a közétkeztetés működését szabályozó rendeletről, és mindezek rövid történeti háttéréről.

MEGHÍVÓ

OGYÉI
Országos Gyógyászati Központ

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Néprajztudományi
Intézet

A GYERMEK KÖZÉTKEZTETÉS TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA C. INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIÁRA

Az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Néprajztudományi Intézete és az Országos
Gyógyyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet
szervezésével

2022. június 21–22.
Humán Tudományok Kutatóháza
1097, Budapest, Tóth K. u. 4. K011-12. terem

Fényképek: Fortepan/ Fortepan

A kutatócsoport tagjai közül Báti Anikó (BTK NTI) vezető kutató előadásában bemutatta a kutatásba bevont általános iskolákban végzett terepmunka során alkalmazott módszereket, a munkálatok menetét, az adatelemzések első eredményeit, a jelenkutatás kihívásait, továbbá az eredmények felhasználhatóságnak etikai kérdéseit is. Ezt követően a kutatócsoport újszerű formában, egy kerekasztal-beszélgetés keretében adott áttekintést az együttesen elvégzett munka eredményeiről, kiemelve olyan fontos szempontokat, amelyek meghatározzák a menza sikerességét, így az időtényezőt, vagy az ebédlők működését. A kérdőíves adatok elemzése révén pedig rámutattak számos, a menza megítélését negatívan befolyásoló sztereotípiára hamis voltára, így például arra vonatkozóan, hogy a családok otthon milyen arányban főznek a hétköznapok során, vagy ebbe a folyamatba mennyire vonják be a gyerekeket. A vizsgálatok első meglátásai nyomán, helyi szinten ajánlásokat fogalmaztak meg a kutatók a fenntartható, a közösség által elfogadott közétkeztetés megvalósításához, amely hosszú távon szolgálhatja a gyermekek egészségtudatos fogyasztóvá válását. Létrejött továbbá egy adatbázis, amely széles körű képet nyújt a vizsgált közösségekben a mai táplálkozási szokásokról; valamint vizsgálatok indultak a gyermek közétkeztetés történetének a feltérképezésére is.

A bölcsészettudományok és a társadalomtudományok előadói köréből Umbrai Laura (BTK TTI) a fővárosi népkonyhák múltját, Valuch Tibor (EKKE

TT) pedig a 20. század második felének fogyasztástörténetét járta körül a táplálkozási szokásokra fókuszálva. Az ételek jelrendszerét elemezte Kapitány Gábor kulturális antropológus, míg Juhász Katalin (BTK NTI) az étkezést mint rítust írta le, példaként állítva az iskolai gyakorlatokat. Bali János (NSKI) pedig a tömegkultúra mintáinak a közétkeztetésre gyakorolt hatását elemezte. Kelemen Katalin közgazdász a menza mint piac, kereslet és kínálat kérdését vetette föl; és ez egyúttal átvezetett a következő előadáshoz, amelyben Lugasi Andrea (a BGE KVIK dékánja) a vendéglátás és a közétkeztetés közös pontjainak témáját taglalta. A közétkeztetés sikeres működésének kulcsemberei az élelmezésvezetők, valamint a dietetikusok. Az ő képzésükről és munkájukról volt hallható két előadás az első nap végén Csajbókné Csobod Éva (SEEK AEI) és Tátrai-Németh Katalin (SEEK AEI) jóvoltából.

A második nap egy kerekasztal-beszélgetéssel indult, amelyben gyakorló élelmezésvezetők számoltak be a mindennapokban elért sikereikről és a még megoldásra váró problémáikról. Mindez megerősítette az első napon elhangzott projektbeszámolóban vázolt kutatási eredményeket, és egyben kijelölte a jövőben feltárandó kérdések körét is. Mautner Zsófia gasztroblogger a média véleményformáló szerepét emelte ki a közétkeztetés és az egészséges táplálkozás tekintetében. Sinkovits Zsuzsanna (MOME) fiatal formatervező ismertette az általa készített menzai étkezés munkálatainak lépéseit, míg Gógh Angéla (MOME) food designer a jövő asztalaként az ételekhez kötődő emlékek megőrzésének egy lehetséges módját tárta a közönség elé. Végezetül a közétkeztetési szakácsverseny szerepébe és szakmai jelentőségébe kaphattunk bepillantást Zoltai Anna (KÖZSZÖV, elnök) előadásában, majd ezt követően két hallgató az ELTE BTK NTI-ből ismertette mai táplálkozáskultúra tematikájú dolgozatát.

A konferencia lehetőséget teremtett arra, hogy újabb és újabb szemszögből vegyük górcső alá az iskolai gyermek közétkeztetést. Az előadók rácsodálkoztak egymás munkáira, eredményeire és meglátásaira, és együttesen megfogalmazódott a további szakmai együttműködések igénye és terve a „*jövő menő menzája*” érdekében. Ezt a hangzatos címet viselte az a rajzverseny is, amelyet a programhoz kötődően hirdetett meg a kutatócsoport, amelynek keretében általános iskolás gyermekek alkotásaikban fogalmazták meg, hogy milyenek is látnák szívesen a menzát a jövőben.

A kutatócsoport tagjai a hazai rendezvények mellett nemzetközi szintén is bemutatják eredményeiket, így a norvégiai Bergenben, 2022. júniusban megrendezett Conference on School Meal rendezvényen, továbbá a SIEF Food Research Group város tematikájú ülésén is, önálló szekció keretében, Antwerpenben.

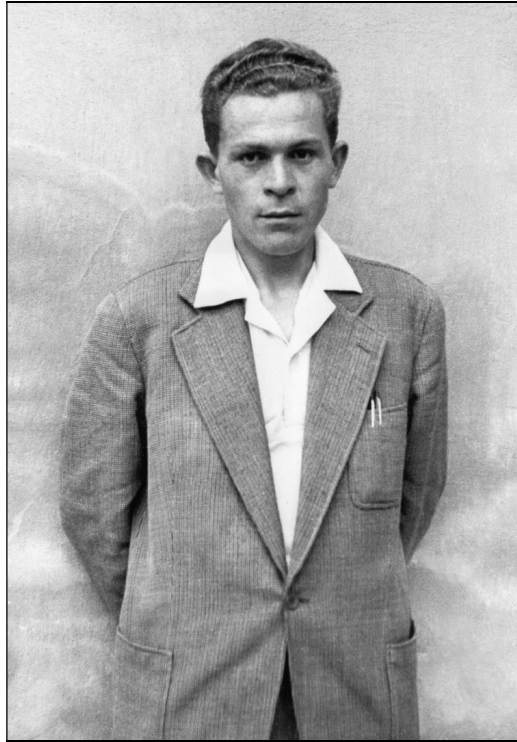
A konferencián elhangzott előadások teljes anyaga a Bölcsészettudományi Kutatóközpont You Tube-csatornáján, a következő linken érhető el: https://youtube.com/playlist?list=PLO4IEQZa_8XNfcm5BvkPvzDr9vU-koszw

BÁTI ANIKÓ

Bodgál Ferenc néprajzkutatóra emlékeztünk

2022. június 29-én a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, a Herman Ottó Múzeum és a Miskolci Akadémiai Bizottság Néprajzi és Kulturális Antropológiai Munkabizottsága szervezésében Bodgál Ferenc néprajzkutatóra emlékeztünk születésének 90., halálának 50. évfordulója alkalmából.

Bodgál Ferenc Budapesten, az ELTE-n szerzett muzeológia–néprajz szakos oklevelet 1956-ban és ugyanott doktorált 1961-ben. Egyetemi évei alatt a budapesti Néprajzi Múzeumban, majd az egeri Dobó István Vármúzeumban gyakornokoskodott, 1956-ban került Miskolcra, s tragikus elhunytáig a Herman Ottó Múzeum munkatársa volt.

Bodgál Ferenc

(Forrás: <https://hermuz.hu/>)

Miskolc Tetenvár városrészén nőtt fel, édesapja vasgyári segédmunkás volt. Az elemi iskola befejezése után óratanuló, majd esztergályos lett. A szakérettségét letéve került az egyetemre, ilyen előzmények vezették a kézművesség, fémművesség, azon belül a kovácmesterség kutatása felé. Szakdolgozata és doktori értekezése után kandidátusi disszertációja is e témában

született *A kovácmesterség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* címmel, de befejezésére és megvédésére már nem került sor. Neves pályatársa, Balassa Iván a falusi kovácmesterség legjobb magyar szakértőjeként emlékezett meg róla nekrológiájában. A *Magyar Néprajzi Lexikonban* a fémművességgel kapcsolatos szócikkek zömének ő a szerzője, s a *Magyar Néprajz* című kézikönyv megfelelő fejezeteiben is rá hivatkoznak.

Ennek ellenére érdeklődése nem volt egyoldalú, számos témában kutatott és publikált. Jelentek meg írásai népművészet, népi kerámia, közlekedés, kereskedelem, folklór (borsodi betyárok, népszokások, mesék), társadalomnéprajz tematikában is. Tervei között szerepelt Miskolc néprajzi monográfiájának megírása. Összeállította megyénk néprajzi bibliográfiáját. Élesztgette a jeles elődök emlékét (pl. Kóris Kálmán, Istvánffy Gyula), de nemcsak a néprajzzal összefüggésbe hozható személyiségekről írt (Sassy Attila).

Nagy elszántsággal szervezte a megyei népművészek és honismereti kutatók közösségét, segítette az iskolai néprajzi szakkörök szervezését. Az ő kezdeményezésére viseli napjainkig a megyei honismereti gyűjtőpályázat Istvánffy Gyula nevét. Fáradhatatlan terepmunkás volt, a Néprajzi Adattár jelentős mennyiségű terepi anyagát őrzi. Emellett ismeretterjesztő előadások sokaságát tartotta különféle témakörökben szerte a megyében. Részt vett a *Borsodi Szemle* szerkesztésében.

Bodgál Ferenc sírjának megkoszorúzása a családtagok jelenlétében
(Fotó: Sárközi Ágnes)

Tanulmányai a legfontosabb országos és térségi szakfolyóiratokban láttak napvilágot (*Ethnographia, Néprajzi Közlemények, A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, A Herman Ottó Múzeum Közleményei, Borsodi Szemle, Széphalom, Matyóföld, Borsodi Földrajzi Évkönyv, Múzeumi Kurír*). Számos rövidebb-hosszabb cikket publikált az *Észak-Magyarország, Borsodi Bányász, Déli Hírlap, Napjaink* című megyei lapokban.

2007-ben, születésének 75. évfordulójára emlékezve pályatársai emlékülést szerveztek tiszteletére Miskolcon *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében* címmel.

Jelen megemlékezés alkalmából sírjára új sírjelet tettünk. Bodgál Ferenc földi maradványait eredetileg a Bábonyibérci temetőben helyezték el, de később exhumálták és szüleihez, a Mindszenti temetőbe temették. Fából faragott fejfája napjainkra félig elkorhadt, ezért a Herman Ottó Múzeum – a család hozzájárulásával – új fejfa állítása mellett döntött. A faragási munkálatokat Barsi Csaba, a Néprajzi Tár gyűjteménykezelője végezte, a régi fejfa mintájára, a régi fejfát pedig a néprajzi gyűjteménybe helyeztük. A sírnál Titkos Sándorné, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnöke emlékezett a jeles elődre, majd megkoszorúztuk a sírhanatot.

*Bodgál Ferencnét köszönti Szolyák Péter múzeumigazgató
(Fotó: Sárközi Ágnes)*

A temetői megemlékezést követően emlékülésre került sor a MAB Székházban, ahol előadások hangzottak el Bodgál Ferenc szakmai munkásságáról. Az emlékülést Szolyák Péter múzeumigazgató nyitotta meg, aki köszöntötte a

Bodgál család képviselőjében megjelent vendégeket is. Az előadások megemlékeztek Bodgál Ferencről mint miskolci muzeológusról és a megyei honismereti élet kovászáról (Bodnár Mónika), a folklórgyűjtőről (Tóth Arnold), a népi játékok gyűjtőjéről (Lázár Katalin), valamint a HOM Történeti Tárban fellelhető emlékeiről (Hazag Ádám), nem utolsósorban Heves megyei munkásságáról (Császi Irén). Horváth Antónia régész pedig egy Árpád-kori falu vaseszközleletei kapcsán beszélt fémművességgel kapcsolatos kutatásairól.

Az emlékülés második részében egyéb kerek évfordulókra emlékeztünk. Vincze Klára Csongrádról Katona Imre néprajzkutató, Vámosi Katalin a száz éve elhunyt Megay Róbert miskolci cukrászmester, Szalipszki Péter pedig a kétszáz éve született Apostol József királyi törvényszéki bíró alakját idézte meg előadásában.

Terveink szerint az elhangzott (és betegség miatt el nem hangzott) előadások a *Szülőföldünk* című megyei honismereti periodika következő, 42. számában látnak majd napvilágot.

BODNÁR MÓNIKA

Emlékezés Jung Károlyra

Jung Károly-emlékkonferencia Újvidéken

A Kiss Lajos Néprajzi Társaság elnöke, Szőke Anna konferenciát szervezett az egy éve elhunyt Jung Károly folklorista tudós, egyetemi tanár, költő, fordító emlékére. A rendezvényre Újvidéken, a Forum, *Magyar Szó* szerkesztősége Tanácstermében került sor 2022. július 7-én délelőtt.

A szép számú hallgatóság az elnök asszony bevezető szavai után olyan előadásokat hallgathatott meg, amelyek a sokoldalú tevékenységet folytató Jung Károly életét és életművét röviden, a tiszteletadás mellett sok egyéni élménnyel gazdagítva mutatták be. Voigt Vilmos közismerten azok közé tartozik, akik Jungot elindították a folklorista pálya felé. Ő erről emlékezett meg és értékelte a folklorisztika területén elért eredményeket. Utasi Csilla és Andrić Edit az Újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanárai a kollégájukkal együtt eltöltött időket és tevékenységeiket idézték fel. Bordás Győző szerkesztőként dolgozott együtt Jung Károllyal, aki nemcsak folklorisztikai írásokat, hanem versköteteket is publikált. Dévavári Beszédes Valéria nemcsak a kutatóról, hanem az évtizedeken át tartó emberi-baráti kapcsolatokról is szólt, amelyhez Verebélyi Kincső is csatlakozott. Kónya Sándor népzenekutató

megható szavakkal idézte fel Jung személyét és munkálkodásának hétköznapi oldalait.

A tanácskozás nemcsak azt fejezte ki, hogy Jung Károly részvétele évtizedeken át mennyire volt jelentős Újvidék mint a Bácskában élő magyarok szellemi központja életében, hanem azt is, hogy életműve – több tucat könyve és ugyancsak számos tanulmánya – mennyire beleépült máris a magyar folklorisztikába.

VEREBÉLYI KINCSÓ

Szőke Anna és Voigt Vilmos a Jung Károly-emlékülésen

Jung Károly emlékére (1944–2021)

Egy év telt el azóta, hogy kollégánknak, barátunknak, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék nyugalmazott tanárának halálhírét vettük és megrendülten búcsúztunk tőle. Most Jung tanár úr alakját – személyes távlatból, ugyanakkor tárgyilagosságra törekedve – próbálom meg közénk idézni.

Bár tanár úrnak nevezem, széles látókörű előadásait nem hallgathattam, szigorú követelményrendszeréről csak mendemondákból értesültem. A múlt század nyolcvanas éveiben, amikor magyar szakra jártam, Jung tanár úr a Ma-

gyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetében dolgozott, az intézet megszűnését követően kezdett tanítani.

Egyetemistaként is a kezünkbe került azonban *Az emberélet fordulói – Gombosi népszokások* című, 1977-ben megjelent, testes monográfiája. Úgy emlékszem, akkor is jelen voltunk, amikor 1984-ben az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán gombosi hiedelemmondákról és hiedelmekről szóló doktori értekezését védte.

Műveit akkor kezdtem tanulmányozni, amikor tanársegédként a tanszékre kerültem. Már amikor az első, mondhatnám botladozó lépéseket tettem a régi magyar irodalom felé, megragadott Jung tanár úr dolgozatainak szakmai alapossága. Valamennyi munkájában a jelenségek közvetlen megismerésére törekedett, éppen ezért nem elégedett meg egy-egy vélemény pusztá átvételével, hanem valamennyi előzetes kutatást megismerve alakította ki saját álláspontját. Mélyen tudatában volt e térség kulturális összetettségének. Régi magyar tárgyú dolgozataiban folklórjelenségekkel érintkező műveket vizsgált, mint amilyen például a rác módú éneklés, amelyet Tinódi Sebestyén említ, vagy a *Pajkos ének*, amelynek szerkezetében egy balladát, a vénlánycsábító katona balladáját rekonstruálja. Ugyanilyen elmélyültek a magyar történeti eseményekre utaló, vagy magyar hősokeket szerepeltető délszláv művekről szóló munkái is.

A tanszéken hagyományosan a legújabb irodalmi jelenségek és elméletek állnak az érdeklődés homlokterében. Jung tanár úr volt az egyetlen, akivel a régiség irodalmáról beszélgetni lehetett. Jóindulattal tekintett ránk, fiatal munkatársakra, az egyetemi közeg feszültségeitől, szükségszerű emberi konfliktusaitól távol tartva magát. Messziről figyeltem őt, amikor a tanszéki ünnepek alkalmával kortársaival, a nálam jóval idősebbekkel beszélgetett. Ezek a róla megmaradt képek olyan élethűek, hogy még a halál tényét is felülírni látszanak. Hiába tudom, hogy lehetetlen, mégis úgy tűnik, bármelyik pillanatban beléphetne közénk, ereje és kedve teljében, a világ dolgaihoz, az emberi kicsinyességhez a rá jellemző felszabadult iróniával és életkedvvel viszonyulva.

Egyetlen, hosszabb beszélgetésünkről szeretnék csak szólni. Az irodájában került rá sor, ahol az íróasztalán olyan magasan álltak a fölpolcolt könyvek, hogy alig látszott ki mögüjük. Éppen a húsvéti nevetés, a risus paschalis kérdésével foglalkozott, én pedig rábukkantam egy német tanulmányra, amely a középkornak a nevetéshez való viszonyát mutatta be. A tanulmány szerzője arra figyelmeztetett, hogy az öröm leértékelése csupán a kora középkori monasztikus hagyományra jellemző, a késő középkor többféle nevetésről tudott, a gúnyos, istentagadó nevetést elítélte (a Krisztust gúnyolók röhejét), az öröm más megnyilvánulásait azonban nagyra tartotta. A középkorban azt a kérdést is kutatták, hogy a *Hegyi beszéd* állítását („*Boldogok, akik sírnak*”) Krisztus egyetemes érvényűnek gondolta-e, egyáltalán a Megváltó alakjához csak a sírást kapcsolhatjuk-e, vagy a nevetést is, hiszen elképzelhetetlen, hogy Krisz-

tus gyerekkorában ne mosolygott volna. És arról a középkori elképzelésről is szó volt a tanulmányban, hogy a mennyországba közeledő már messziről hallja az üdvözlő felszabadult nevetését. Ez a nevetés most már szétválaszthatatlanul összefonódik a vén Bankó hahotájával, amelyről írt.

Versekről, költészetéről sohasem beszélgettünk, pedig talán ez volt életművének számomra legfontosabb része. Tudományos munkájának és jelentős költészetének szemléleti közelsége nyilvánvaló. Verseiben a tájat és környezetet Barbaricvinnak nevezi. A lírai én ezzel a sötét izzású helynévvel nem csupán a neki megadatott téridőt minősíti, hanem azt is jelzi, hogy a műveltség életformájának képviselőjére vállalkozik. A versek őrzik ezt a magatartást. Nekünk azonban, a kollégáinak és barátainak, az előadásait hallgató tanítványoknak és mindazoknak, akik a vajdasági magyar kulturális térséget belülről figyelik, véltózatlanul azzal kell szembenéznünk, hogy a folytonosságot nélkülöző nemzetiségi térben, ahol élünk, halála milyen ijesztő hiányt hagyott.

Ugyanúgy, mint tavaly, most is az elmúlás szégyenét megfogalmazó soraival emlékezem rá:

*Alkonyodik; szégyellem magam, hogy élek,
Szégyellem magam, hogy meghalt
Bennem ez a nyár és az élet.
A tested felé űző vágyakozás.
Testi valómat faggatom, valahol távol,
Merő öncsalás, hogy elérhetetlenül,
Valahol Európában.
A földhöz, a halálhoz oly közel.*

UTASI CSILLA

* * *

NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA

Molnár Imre jubileumi kiállítása

A nyolcvanesztendős Molnár Imre *Ferenczy Noémi*-díjas bőrműves iparművész, a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) levelező tagja mutatta be életművét a Vigadó Galéria kiállításán. Molnár Imre munkái sokfélék, a bőrművesség minden területét, minden tárgytypusát reprezentálják, használati és dísz tárgyak egyaránt kikerülnek műhelyéből. „Ehhez az anyaghoz csak mélyeséges tisztelettel és alázattal nyúlok. Szinte még érzem az állat auráját – hiszen az életét adta azért, hogy én a külső burkából egy hozzá méltó tárgyat készíthessek” – fogalmazta meg Molnár Imre a bőrhez való viszonyát. Molnár Imrét a hagyomány megőrzésének szándéka vezeti akkor is, amikor pergamenre rója sorait, akkor is, amikor oklevelek, érmek tokjait tervezi, és akkor is, amikor tradicionális könyvkötő-mesterként dolgozik. Kiállításán mind-egyikből ízelítőt adott.

Molnár Imre a kiállításon
(Fotó: MMA, Nyíró Simon)

„Molnár Imre számára az anyagnak a materiális valóságon túl áttételes értelme van: megtestesül benne ember és természet egykori ősi egysége, benne rejtőzik az egykori élőlény életereje. Molnár bőrmunkáiban az isteni teremtőerő, a természet ereje és a tevékeny alkotó ember munkája egyesül. Művészete alapvetően organikus, természetközeli – ez abban is kifejeződik, hogy a bőrön kívül is csak természetes anyagokat használ. A sokféle bőr mellett (marha-, borjú-, kecske-, juhbőr, sőt, strucc, rája és hullók bőrét is feldolgozta már) dolgozik papírral, papírusszal, fémmel, fával, csonttal, szőrrel, alkalmasint kővel, kagylóval is. Igen fontos számára a pergamen. Sokféle tárgyat, tárgytípust alkot: nemcsak használati tárgyakat, hanem önálló plasztikákat, képzőművészeti jellegű, falra tehető alkotásokat, dísz tárgyakat is. A használati tárgyakat illetően széles a repertoár, amely a hagyományos könyvkötéstől a viselet-kiegészítőig terjed. Alkotásai a nemes veretű, igényes népművészet és az iparművészet szinte minden területét átfogják. Egyszerre korszerű és archaikus: áthágja a tradíciót és mégis mindenestül a hagyományokban gyökerezik. Harmónia, anyag és szellem egysége észrevétlenül, magától értetődően, természetesen jelenik meg Molnár Imre alkotásaiban: nyugalmat és végtelen békeiséget sugallnak, bármilyen műfajban alkosson is. Művei időtállóak és egyediek: saját útját járja, keze nyomát rögtön felismerjük. Molnár Imre felfogásának gyökereit, szellemiségét és világgal való kapcsolatát, anyagszerű gondolkodását, egyúttal bőrközpontúságát mélyen kifejezi vallomása, amely tömör megfogalmazása művészi hitvallásának: »Bőr / állat bőre, ij, nyíl, / áldozat. / Kavics, csont, / feldarabolás. / Dob, bőrtárgy, homok, / ajmak, kajak, bocskor, / szertartás. / Szent tárgyak, bőr, ikon, karcolt bőr, nyereg, öreg bőr, / aranyozott bőr, bórszíz, / kutyaszíz, életre szóló szíz, / ostor, titok, kincs, kazetta, / ereklyetartó, / pergamen, mások bőre, / saját bőre, bőrláda, / láda egy életre.«” (Horváth Hilda művészettörténész, Iparművészeti Múzeum)

MMA

* * *

SZEMLE

A szlavóniai magyarok és a jogi néprajz ünnepe Könyvbemutató Eszéken

„Őszve eskettettek ilyen egyezkedés mellett...”. Drávaszögi és szlavóniai református ígéretlevelek és házassági egyezségek, mint jogi néprajzi források. Sajtó alá rendezte: Jukić Zita. Zrínyi Magyar Kultúrkör, Eszék, 2021. 193 p.

A Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport (PTE KPVK) kiadványsorozatának 9. köteteként jelent meg 2021-ben az eszéki Zrínyi Magyar Kultúrkör kiadásában a Jukić Zita eszéki levéltáros által sajtó alá rendezett drávaszögi és szlavóniai református ígéretlevelek és házassági egyezségek forráskiadása „Őszve eskettettek ilyen egyezkedés mellett...” címmel.

A kötetet egy nemzetközi konferencián Szekszárdon – a horvát résztvevők érdeklődése mellett – 2022. április 13-án már ismertette a kutatócsoport elnöke, Nagy Janka Teodóra, de különösen örömteli, hogy 2022. május 18-án Eszéken is sor került a könyv bemutatására a Josip Juraj Strossmayer Egyetem Bölcsészettudományi Kara és a Zrínyi Magyar Kultúrkör szervezésében.

A Njari Denis (Nyári Denisz), egyetemi docens, a Premodern Történelem Tanszék vezetője által szervezett programon a Dísztermet betöltő nagyszámú közönség soraiban jelen volt Fuzik János Sándor, Magyarország eszéki főkonzulja, Lehocki-Samardžić Anna, egyetemi docens, a Magyar nyelv és irodalom tanszék vezetője, Lovas Eldina és Rajković-Pejić Ana, a Horvát Történettudományi Intézet munkatársai, Magdika Dániel, az eszéki Népkör Magyar Kultúregyesület elnöke és Ferenczy Nikolett, az eszéki Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ tanára.

Njari Denis a szlavóniai magyarság történetéről tartott előadást. Ezt követően Hegediš Karolina, az eszéki kar magyar-történelem szakos hallgatója az Eszéki Állami Levéltár forrásait közreadó Jukić Zitával, a technikai szerkesztő Szabó Ernővel és a források jogi néprajzi értékelését jelentő tanulmány szerzői (Bognár Szabina, Bölcsészettudományi Kutatóközpont–PTE KPVK; Homoki-Nagy Mária, SZTE ÁJK; Nagy Janka Teodóra, PTE KPVK) közül a könyvbemutatón jelen lévő Nagy Janka Teodórával és Bognár Szabinával beszélgetett, akik felhívták a figyelmet a közölt források kutatás- és tudománytörténeti jelentőségére a jogi néprajz, a néprajz és a jogtörténet szempontjából.

Njari Denis az előadását tartja

A jövőbeli tervekről, további együttműködési lehetőségekről szólva elhangzott, hogy a kötet a szlavóniai és drávaszögi magyarság kulturális értékei feltárásának, megismertetésének egyik fontos, új eredménye. Kulcsot ad a szlavóniai házasságkötési szokások alaposabb megismeréséhez – egy tervezett horvát fordítás elkészültével nemcsak az ott élő magyarok, hanem a horvátok széles köre számára is.

Az eseményről az eszéki napilapban megjelent hír: <http://www.glas-slavonije.hr/494451/3/Knjiga-o-zenidbenim-obicajima-Madjara>

NAGY JANKA TEODÓRA

* * *

KÖSZÖNTÉSEK

Páll István 70 éves

„Kevés olyan jelensége van a népi kultúrának, amely oly szoros kapcsolatban állna az emberrel, mint a lakóház, a hozzá kapcsolódó gazdasági építményekkel s a telekkel, amelyen mindezek elhelyezkednek. A ház nemcsak védelmet biztosít az időjárás viszontagságai ellen, hanem elsősorban lakás, hozzá kapcsolódik az emberi élet minden egyes mozzanata a születéstől a halálig. A paraszti élet lényege a munka, s így a ház és gazdasági építményei egyben a paraszti gazdaság üzemközpontja is... Ugyanakkor a ház nemcsak lak- és munkahely, de ünnepi rendezvények helye is; a lakodalmi, keresztelői lakomákon dísz- és táncterem, tollfosztóban, fonóban szórakozóhely, s temetéskor ravatalozó...

Mindebből következik, hogy a népi építészet kutatása nem pusztán morfológiai, szerkezeti vizsgálatokon nyugszik, hanem lényege csakis a benn élő, az építményeket létrehozó emberrel és társadalmi közösségekkel összefüggésben ragadható meg. Egy falu vagy táj építészeti képe mindenkor hű visszatükröztetése a paraszti gazdálkodás jellegének, rendjének, a paraszti társadalom organizációjának. Megfogalmazódik benne az ember és a táj kapcsolata, kifejezője annak a hagyományos ízlés- és formavilágnak, amelyet a hosszú történeti fejlődés során kialakult életmód szükségszerűségei, emberi igényei determinálnak. A népi építkezés objektumai tehát a paraszti kultúra legátfogóbb, legkomplexebb területét alkotják.” Dám László egyetemi jegyzetének soraihoz már én teszem hozzá, hogy a népi építészet kutatása olyan komplex szemléletű kutatást és kutatási módszertant igényel és feltételez, mely a legnagyobb kitekintésű a néprajztudományon belül.

E sorok írója 1977 őszén Dám László fenti sorai és útmutatása szerint köteleződött el egy életre a népi építészet kutatására, illetve ezen objektumok komplex védelmére. Meggyőződésem, hogy Páll István barátom, kedves kollégám és kiváló néprajzkutató társam életére és szakmai irányulására is hatottak ezek a gondolatok, hiszen ezek lenyomata testesül meg Páll István életművében.

Páll István 1952-ben született a Hajdú-Bihar megyei Furtán, a debreceni középiskolai évek után 1971-től a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem–francia szakos tanári, majd néprajzi diplomát szerzett 1976-ban, illetve 1978-ban. 1987-ben egyetemi doktori fokozatot, 1996-ban PhD-fokozatot szerzett egyaránt *summa cum laude* minősítéssel.

Munkahelyén bel- és külföldön 43 népi építészeti és népművészeti kiállítást készített, öt önálló kötet és több mint 200 hosszabb-rövidebb tanulmány, tudományos és tudományos ismeretterjesztő cikk megjelentetése fűződik nevéhez, s számtalan kiadványnak is önálló vagy társszerkesztője volt.

Egyetemi tanulmányainak befejezését követően folyamatosan a Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfaluban dolgozott, kezdetben mint néprajzos muzeológus, 1984-től mint igazgatóhelyettes, 1989-től 2015-ig az intézmény vezetőjeként fejtette ki áldásos munkásságát. Jelenleg nyugdíjasként tevékenykedik, több szakmai szervezet tagja, s széles körű ismereteit kamatoztatva szűkebb pátriájában végez néprajzos szakértői tevékenységet. Legújabb hobbija a Kárpát-medence északkeleti térsége keménycserép-kultúrájának kutatása, a tárgyak gyűjtése, rendszerezése és feldolgozása.

A 70. születésnapra jelent meg egy kötet *Kötődések* címmel, mely Páll István válogatott tanulmányait tartalmazza, amelyek hűen tükrözik a szerző eredményekben gazdag, mozgalmas pályafutását.

A mai magyar néprajzkutatói társadalom Páll Istvánt elsősorban mint a szabadtéri néprajzi muzeológia egyik kiváló reprezentánsát, a legeredményesebb és legsikeresebb vidéki skanzen vezetőjét ismeri. A szabadtéri muzeológia témában megjelent írásai csokorba gyűjtve adnak képet a közel négy évtizedes skanzenes munkásságról, s látható bennük a külföldi és belföldi tanulmányutak tapasztalataiból leszűrt szemléleti és módszertani fejlődés is. A szakmai és laikus közönség számára egyaránt izgalmas azt látni, hogy a Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfalú eredeti koncepciója egyrészt milyen buktatók leküzdésével valósult meg, másrészt, hogy a szakmai stáb Páll István vezetésével hogyan reagált az újabb időszakok szakmai kihívásaira, a társadalom megváltozott igényeire. Kutatástörténeti és intézménytörténeti szempontból is figyelemre méltó a múzeum 50 éves történetét áttekintő tanulmány Páll István tollából, melyben az általános tanulságok megvonása mellett nem hiányoznak az eseményeket átélő szemtanúk személyes, sokszor kritikus, önkritikus megjegyzései sem. Csak remélni tudjuk, hogy az utána következő generációk tud-

ják folytatni, illetve fenntarthatóvá tenni az általa megkezdett intézményi modellt és működési szisztémát.

Az egész magyar szabadtéri muzeológiai palettán egyedülálló a múzeum-falu azon szerepvállalása – alapvetően Páll István instrukciói alapján –, miszerint a megyei néprajzi kutatómunka műhelye és irányítója is ez az intézmény. Szakmai tanácsadások, szakfelügyelet, vándorkiállítások, időszaki kiállítások szervezése, belső továbbképzések tartása, tudományos konferenciák, nagy monográfiák elkészítése szegélyezi ezt a tevékenységet, melynek segítségével e keleti régió a regionális néprajzi kutatások egyik fellegettségévé vált. Erre alapozva a művelődéstörténeti szempontból tagolt régió kisgyűjteményei példamutató alapossgal és rendszerezettséggel őrzik meg a néphagyomány tárgyi és szellemi örökségeit.

Noha fentebb már jeleztem, hogy Páll István a szabadtéri muzeológia egyik legkiemelkedőbb személyisége, de ő a szíve mélyén a történeti adaton nyugvó népi építészet elmélyedt kutatója, aki legszívesebben az e témakörből való adatgyűjtéssel és feldolgozással foglalkozik. A különböző levéltári adatokat alapos lelkiismeretességgel bányássza elő, rendszerezi, teszi értelmezhetővé és von le belőle tanulságokat és következtetéseket az elmúlt két évszázad népi építészetének alakulására vonatkozóan. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye számtalan, a népi kultúra szempontjából érdekes és különleges kistájából áll, melyek a nagy általános jellemzők megtartása mellett feldolgozásra érdemes kistáji variációkkal rendelkeznek. A Bodrogszántól az Ecsedi-lápig, a Nyírségtől Szatmárig, a sárépitkezéstől a barabási kőbányán alapuló kőépitkezésig dolgozta fel szisztematikusan a megye népi építészetének alakulását. Falazattípusok, építésmódok, egyes technikák, gépek, berendezések és eszközök mind-mind felkeltették a figyelmét és hosszabb-rövidebb írásokban monografikus igényrel dolgozta fel e témaköröket. Vitathatatlanul sokat tett a magyar népi építészet táji-történeti tagolódásának feltárásáért, a kistérségi és lokális változatok leírásáért, gazdagítva ezzel a Kárpát-medence népi építészetét kutatását.

Páll István nemcsak a szabadtéri muzeológia, illetve a népi építészet kutatásának specialistája, hanem komoly vizsgálatokat végzett a népművészet, a folklór és a társadalomnéprajz területén is. A történész véna azonban itt is megmutatkozik, hiszen az általa közölt adalékok mindegyike komoly levéltári-történeti források feldolgozásán nyugszik. S az utóbbi években megjelent az új hobbi, az új kedvenc kutatási történet is, hiszen az ungvári skanzen kerámiagyűjteményének átvizsgálása során érdekes változásvizsgálatot tudott rögzíteni a Kárpátalja keménycseréptányér-használatára az országhatárok változása következtében. Itt nemcsak tárgycentrikus vizsgálat zajlik, hanem egy komplex művelődéstörténeti vizsgálat is, amibe belejátszanak a nagy történeti folyamatok, az országhatárváltozások és ezáltal az életmódváltozás nyomkövetése is. Talán egy közeli jövőben önálló kötetben láthatjuk monografikus feldolgozását a gyönyörű kivitelezésű, de mégis gyári sorozatterméként egy-

re divatosabbá váló keménycserép-kultúrának Kárpát-medencei viszonyrendszerbe ágyazva.

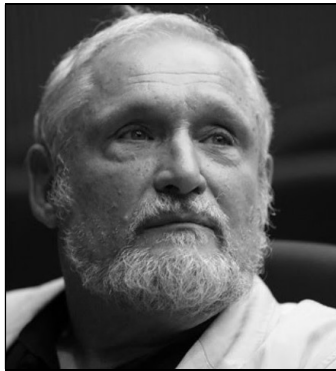
Páll István eredményes munkássága és gazdag életműve illusztrálására jelentette meg a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke és az Szabadtéri Néprajzi Múzeum közös kiadásban a *Kötődések* című válogatott tanulmánykötetet. Ez tisztelgés a szerző előtt, s praktikus kézikönyv a jövő generációi számára, akik majd ezen inspiráló életmű egyes fejezetei valamelyikében elmélyült(ebb) kutatásokat akarnak végezni.

Hogy is fejezhetném be ezt a laudációt, mint amit a kötet előszava utolsó mondatában írtam: mit is kívánhatnék e kerek évforduló alkalmából, mint további hitet, kitartást és a maga elé tűzött célok megvalósításához jó egészséget!

Isten éltesen, Drága Barátom!

CSERI MIKLÓS

Az ünneplés ideje Vargyas Gábor köszöntése

Van-e helye az ünneplésnek a most megélt vészterhes időkben? Ezen gondolkodom, amióta felkérést kaptam arra, hogy írjak köszöntőt Vargyas Gábor 70. születésnapjára a *Néprajzi Hírek*be.

Tíz évvel ezelőtt barátok, kollégák és tanítványok izgatottan készültek az akkor 60 éves Vargyas Gábor köszöntésére. Ez alkalomból készült el Landgraf Ildikó és Nagy Zoltán szerkesztésében *Az elkerülhetetlen* című tanulmánykötet is, nem elsősorban Vargyas Gábor kora, hanem az ő személyének

megkerülhetetlensége előtt tisztelegve.¹ Az ünneplés azonban már akkor sem volt felhőtlen, hiszen éppen akkortájt kezdődött meg az MTA Néprajzi Kutatóintézet összevonása más kutatóintézetekkel, megalakítva a Bölcsészettudományi Kutatóközpontot. „Tíz év telt el azóta” – idézem Balogh Balázs főigazgató urat – „tíz nagyon nehéz, aggodásokkal terhes és radikális változásokat hozó év. Az összevonást követően intézetünk a Várból való kitelepítés, az Akadémiától való elszakítás, egy új struktúrába való betagozódás és a közalkalmazotti szférából való kitelepítés sorsára jutott. [...] Az állandó átmenetiség idejét éltük (éljük) azóta, az idő múlásából fakadóan, törvényszerűen fiatalodó munkatársi gárdával. Egyre kevesebben vagyunk, akik emlékeznek még arra, hogy mi volt a normális folyása a kutatói életnek, hogy milyen volt az önálló, veszélyeztetettség nélküli intézeti lét, akiknek vannak lelki tartalékai, amit a közösen megélt múltból meríthetnek [...]”²

Ezek a fájdalmasan őszinte szavak mindent elmondanak arról, hogy milyen körülmények között lettem a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékének doktoranduszából a BTK Néprajztudományi Intézet munkatársává. Hol van hát a helye az ünneplésnek? – kérdezem ismét –, ráadásul éppen most, hogy a szakmánkat érintő megannyi megoldatlan probléma mellett járványok és háborúk árnyékában éljük az életünket. Éppen itt és most – válaszolom meg a kérdésemet. Sőt, most van csak igazán ideje az ünneplésnek, hogy felidézzük mindazt, amiből erőt meríthetünk. Mondom ezt azért, mert ebben a tíz évben Vargyas Gábor nem csupán azoknak az intézményeknek volt nagy segítségére, amelyek éveken keresztül együtt adtak otthont neki, hogy munkásságát kiteljesíthesse. Mellette emberfeletti erővel igyekezett és igyekszik most is azon, hogy ezekben a nehéz időkben segítse a fiatalabb kutatónemzedéket, ahová, akik közé magam is tartozom. Ezért is veszem a bátorságot ahhoz, hogy rendhagyó módon Vargyas Gábor munkásságának számbavétele helyett a személyes hangvételnek engedjek nagyobb teret. Köszöntöm így nemcsak róla, hanem neki is szól egyben.

Vargyas Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalmi Kapcsolatok Intézete

¹ Nagy Zoltán 2012. Az elkerülhetetlen. In Landgraf Ildikó–Nagy Zoltán: *Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére*. Budapest–Pécs: PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék–MTA BTK Néprajztudományi Intézet–L’Harmattan Kiadó–Könyvpont Kiadó. 9.

² Balogh Balázs, a BTK főigazgatójának idézett szavai a Vargyas Gábor 70. születésnapjára rendezett ünnepségen hangzottak el 2022. május 24-én, a Bölcsészettudományi Kutatóközpontban. A köszöntő a Vargyas Gábornak összeállított *Rizsszemek a tálban – Köszöntők Vargyas Gábor 70. születésnapjára* című kötetben is napvilágot látott (Sárközi Ildikó Gyöngyvér–Nagy Zoltán (szerk.) 2022. *Rizsszemek a tálban. Köszöntők Vargyas Gábor 70. születésnapjára*. Budapest Pécs: BTK Néprajztudományi Kutatóintézet–PTE BTK Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék–L’Harmattan Kiadó. 33–35.).

Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékének és a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének professor emeritusa 1952. május 22-én született Budapesten. Egyetemi tanulmányait 1971–1976 között az ELTE-n végezte, néprajz szakon szerzett diplomát, majd 1977–1979 között az ELTE Néprajzi Tanszékének tudományos továbbképzési ösztöndíjasa volt. 1979–1984 között a Néprajzi Múzeumban, ahol már középiskolásként is gyakornokként tevékenykedett, az Óceánia és Ausztrália gyűjtemény felelős muzeológusaként dolgozott. Doktori címét 1981-ben védte meg. Ugyancsak ez idő tájt, 1981-ben indult el első terepmunkájára is, oda, ahová gyermekkorától fogva vágyott: Óceániába. Bár a Trobriand-szigetekre nem utazhatott el, Északkelet-Pápua-Új-Guineában három hónapot töltött, hogy a kulturális változásokat vizsgálja, és újradokumentálja a Néprajzi Múzeum pápua anyagát. Eljutott továbbá Észak-Ausztráliába is, ahol a Cape York-félszigeten egy antropológiai/régészeti expedíció tagjaként folytatott kutatásokat. Ezek voltak első terepmunkái, amelyeket még számtalan másik követett.

Kutatómunkáját az akkor még MTA Néprajzi Kutató Csoportban 1984-ben kezdte meg, ahol előbb tudományos munkatársként, 1996-tól tudományos főmunkatársként, 2010-től tudományos tanácsadóként dolgozott. Már ennek az intézménynek a háttérével utazott Közép-Vietnámba, ahol 1985–1989 között összesen 18 hónapot töltött el egy hegyi törzs, a brúk körében. Ez a terepmunkája sorsdöntőnek bizonyult életében. Azon túl, hogy nemzetközi presztízsét elsősorban délkelet-ázsiai kutatásainak köszönheti, az ott szerzett tapasztalatok, ismeretségek, az ott kötött barátságok élete meghatározó részévé váltak.

Kutatási eredményei és tapasztalatközpontú szemléletmódja mindazon értékek megőrzése mellett, amelyeket édesapjától, Vargyas Lajos népzenekutatótól örökölt meg, oktatói mivoltának alappillérei lettek. A Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén (az akkori JPTE Néprajz Tanszékén) 1993-ban kezdte meg oktatómunkáját, előbb egyetemi adjunktusként (1993), majd a kandidátusi fokozat (CSc) megszerzése után (1995) egyetemi docensként. A tanszék munkáját 2001 után két cikluson keresztül tanszékvezetőként, végül nyugdíjba vonulásáig a Doktori Program vezetőjeként segítette.

Munkásságának eredményeit könyvekben, tanulmányokban és előadásokban, kiállításokon, filmekben és internetes portálokon adta és adja közre. Ezek, illetve kiadói tevékenysége miatt ma már nem lehet a magyarországi etnológia tudománytörténetéről az ő nevének megemlézése nélkül beszélni.

2009-ben, amikor először kerestem fel Vargyas Gábort az Országház utcai irodájában, már sokat hallottam róla és vietnámi kalandjairól. Történetei futótűzként terjedtek a hallgatók között Pécestől Budapesten át Miskolcig. És bár már fel nem tudnám idézni, hogy milyennek láttam őt akkor, arra határozottan emlékszem, hogy nagyon féltem a vele való találkozástól. A szívem dobogását még most is hallom, ahogyan nyúlok irodájának kilincse felé, attól retteget-

ve, hogy az ismeretlen világok megismerése és a tudás iránti vágyam kevésnek bizonyul majd ahhoz, hogy Vargyas Gábor a tanítványává fogadjon.

Félelmeim azonban alaptalannak bizonyultak, és a PTE BTK IDI Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéken tartott felvételit követően megkezdhettem doktori tanulmányaimat. Ezek az évek életem legszebbjei közé tartoznak; különösen a Budapest–Pécs között megtett vonatutak voltak kedvesek számomra. Emlékszem, hallgatótársaimmal mindig az ablakban lógtunk, hogy lássuk, Vargyas Gábor felszáll-e Kelenföldnél a Pécsre tartó vonatra. És ha ott volt, mert éppen egyazon vonattal utaztunk, már vonultunk is a büfékocsiba, ahol mindannyian együtt telepedtünk le és hallgattuk az ő brúkról szóló történeteit. Olykor nemcsak mi, hanem a büfékocsi teljes utazóközönsége.

Vargyas Gábor tanítványának lenni megtisztelő és mindennél nagyobb kihívás volt egyben. Emlékszem, az is az egyik vonatúton történt egyszer, hogy megkérdezte tőlem: mi is a céloom voltaképpen? Majd felvázolt három lehetséges utat, de hangsúlyozta: nekem, nekünk, tanítványoknak, csak akkor van helyünk mellette, ha dacolva minden nehézséggel, a félmegoldásokat félretéve egész lényünkkel a „másik” világ és az azt formáló emberek teljes és tökéletes megismerésére törekszünk. De ez az út nehéz, hosszú és nélkülözésekkel teli – mondta, ha nem is szó szerint így, majd hozzátette, hogy ideje utat választani. A vonaton elhangzottak után három napig nem jött álom a szememre, mert tudtam, éreztem, hogy a döntésem életre szóló lesz.

Akkor és ott Vargyas Gábor voltaképpen azzal a két dologgal szembesített, amelyek az ő életének is meghatározói. Az egyik a híres-hírhedt maximalizmusa, aminek sosem volt könnyű megfelelni, és aminek gyakorlása – most már belátom – az egyetlen helyes módja annak, hogy tiszta lelkiismerettel rakjunk le bármit is az asztalra. A másik az a nemcsak a tudományunkra, de az életünk egészére is kiható tényező, aminek Vargyas Gábor mindig, mindent alárendelt: a hosszú idejű, állomásozó terepmunka megélése. Vargyas Gábor mélyen hisz abban, hogy *„bármiről csak akkor érdemes beszélni, ha saját empirikus tapasztalatunk van róla. Csak akkor lehet igazán újat mondani, szavajárásával »igazán nagyot dobni«, ha olyat tudunk, amit mások nem tudnak, illetve olyan mélyen tudjuk azt, ahogyan mások nem tudják. Megfellebezhetetlen mérföldkőnek lenni elsősorban nem is a hazai, hanem a nemzetközi tudományos közéletben, egy terület igazi és elsőszámú szakértőjének lenni, hogy arról a területről elsőként mindenkinek ő jusson eszébe – ahogyan a Trobriand-szigetek kapcsán mindenki Malinowskira gondol –, ez volt a terephez való ragaszkodás mögött”* – írta Nagy Zoltán Vargyas Gáborról tíz évvel ezelőtt, hozzátéve, hogy *„Vargyas Gábor számára az antropológiai elméletek is csak akkor és csak addig érdekesek, amikor és ameddig segítenek a terepen tapasztalt jelenségek értelmezésében, felfejtésében.”*³

³ Nagy Zoltán 2012. Az elkerülhetetlen. In Landgraf Ildikó–Nagy Zoltán: *Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére.* Budapest–

Azt hiszem, Vargyas Gábor bennem is csak az után kezdett igazán hinni, hogy első, feltérképező jellegű terepmunkám után bizonyosságot szerzett elkötelezettségemről. 2011-ben történt, hogy sírva kerestem fel őt az Országház utcai irodájában. Egy órája sem volt annak, hogy felmondtak nekem az egyetemen, ahol oktattam, többek között a döntés miatt, hogy folytatni kívánom terepmunkámat a kínai sibék között. Vargyas Gábor azonban a hír hallatán mindennél boldogabbnak bizonyult: örömeben a térdére csapott, pálinkával kínált, amit ott tartott a könyvespolcon, és azt mondta, végre nincs akadálya a terepmunkának. És ettől kezdve, sokszor saját munkáját is félretéve, mérhetetlen szeretettel, odaadással és türelemmel terelgetett utamon.

Vargyas Gábor Északnyugat-Kínában
(Fotó: Sárközi Ildikó Gyöngyvér, 2012)

Ez nem változott az után sem, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának köszönhetően, egy pályázat keretében kutatómunkámat 2017-től a BTK Néprajztudományi Intézetében folytathattam. Mindig megoszthattam vele a Kínában zajló belpolitikai helyzet, és abból fakadóan a terep hozzáférhetetlensége miatti aggodalmaimat, a szeretett adatközlőim elvesztése miatt érzett fájdalmamat. Tudta, értette, miről beszélek, hiszen a brúk között folytatott terep-

munkáit, ha hosszabb-rövidebb kihagyásokkal is, de Vargyas Gábor egészen a közelmúltig folytatta. 2007 decembere és 2019 februárja között négy alkalommal is járt Vietnámban,⁴ látta és végigkísérte az ott végbement drámai változásokat.

Nagy Zoltánnal 2021 őszén döntöttük el, hogy egyetlen módon ünnepehetjük meg méltón Vargyas Gábor 70. születésnapját: ha felidézzük azt, mi mindent köszönhetünk neki. Így született meg az ötlet, hogy felkeressük Vargyas Gábor volt és jelenlegi kollégáit, tanítványait és barátait, és megkérjük őket arra: írják meg, mit jelent számukra Vargyas Gábor, hogy milyen kedves emléket őriznek róla, vagy hogy mit szeretnének neki elmondani 70. életévének betöltése alkalmából.

És a szövegek lassan gyűlni kezdtek, bennük megannyi őszinte emberi mozzanat emlékképeivel. Erkeztek a levelek kollégáktól, tanítványoktól és barátoktól, vagy éppen tanítványokból lett kollégáktól és kollégákból vagy tanítványokból lett barátoktól – a rizsfőző tanár úrról, a mezítlábas kollégáról, a ribizliszörpöt kortyolgotó Gáborról, kalandos utazásokról, bolondos mindennapokról, a mindennél jobban szeretett, beteg édesapáért aggódó fiúról. A *Rizsszemek a tálban – Köszöntők Vargyas Gábor 70. születésnapjára* című könyvben végül közel 80 magyar és angol nyelvű köszöntő látott napvilágot, mintegy 100 fénykép kíséretében.⁵ Többek között Magyarországról, Franciaországból, Nagy-Britanniából, Kínából és Vietnámból érkeztek az írások, elválaszthatatlanul egymásba olvadva, kerek egészként hirdetve, hogy mi mindent jelent nekünk Vargyas Gábor.

Kedves Tanár Úr, drága Gábor! Köszöntöm végén nem véletlen a többes szám: ezt a kötetet szerkesztve döböntem csak rá arra, hogy mindaz a szeretet, törődés és odaadás, amivel engem terelgettél, az az őszinte érdeklődés, amivel pályámat követted, messzemenően nem csak nekem jutott osztályrészül. (Nem is tudom, hogyan hihettem mást.) És ez így van jól, és ennek még így kell maradnia sokáig, hogy mellettünk legyél és támogass minket, hogy még sok-sok írásodat olvashassuk, beszélgethessünk a fényképeid felett, hogy egyszerűen csak itt legyél nekünk. Valamennyi kollégád és tanítványod nevében kívánom hát, hogy Isten éltesen sokáig 70. születésnapod alkalmából!

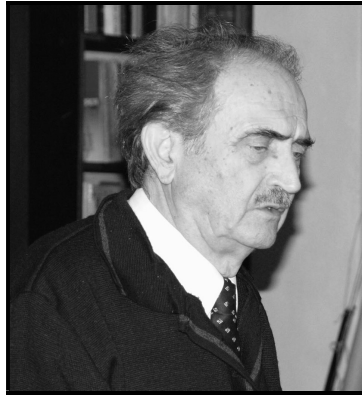
SÁRKÖZI ILDIKÓ GYÖNGYVÉR

⁴ Vargyas Gábor 2022. *A megértés édes öröme. Terepmunka, politika, etika a Középvietnámi Felföldön*. Budapest: ELKH BTK Néprajztudományi Intézet–PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék–L’Harmattan Kiadó. 375.

⁵ A könyv elkészítésének ötletét három intézmény karolta fel: a BTK Néprajztudományi Kutatóintézet, a PTE–BTK Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék és a L’Harmattan Kiadó. Az egyetlen nyomtatott példányt Vargyas Gábor kapta meg; a szerzők PDF formátumban őrzik saját „példányukat”.

IN MEMORIAM

„A munka segített a gyógyulásban” Domonkos Ottó halálára

Azon az átlagosnak tűnő pénteki napon a munkahelyemre beérve éppen arra készültem, hogy miután megnézem a számítógépen az e-mailjeimet, felhívom, s nyugtázom, hogy megkaptam a küldeményét. Azonban az első levél rögtön szíven ütött, mivel világossá tette, hogy hiába telefonálok, már nem fogadja a hívásom: ugyanis a Kézművesipar-történeti Munkabizottság titkára a Soproni Múzeum frissen kitett gyászírét osztotta meg, miszerint életének 94. esztendejében elhunyt Domonkos Ottó. Bár néhány nappal korábban, amikor szombaton beszélünk, aggodalom töltött el szokatlanul erőtlen, gyenge hangját hallva, mégis megrendítő volt azzal a ténnyel szembesülni, hogy 2022. január 27-én véget ért szorgalmasan végigdolgozott, sikerekben és megpróbáltatásokban gazdag néprajzos-muzeológusi pályája.

Jeles évfordulói alkalmából számosan és számos formában (tisztelgő kötet, múzeumi évkönyv, szerkesztőségi laudáció, bibliográfia, interjú, életmű-áttekintés) méltatták már, s jómagam is többször köszöntöttem, olykor nyilvános fórumokon is. Ezekben a hangsúly rendszerint a szakmai elismerést és tiszteletet kiváltó munkásságára esett. Most indokolt, hogy a teljesítménye mögötti ember, az „emberi jelenség” kerüljön előtérbe. Már csak azért is, mivel publikációinak jegyzékeiből világosan kirajzolódik kutatóérdeklődése, a korábbi írásokból és az interneten is hozzáférhető forrásokból könnyűszerrel felidézhetők életrajza szikár adatai: 1928. augusztus 17-én született Orgoványon, a pesti egyetem bölcsészkarán szerzett diplomával 1952-ben a Soproni Múzeum néprajzos muzeológusa lett, elődjétől, a Sopron-tudományokban

mesterétől, s egyben atyai jó barátjától, Csatkai Endrétől 1963-ban vette át a múzeum vezetését, amelynek egészen a nyugdíjba vonulásáig – 1989 végéig – volt az igazgatója. Ez idő alatt a hűség városában nemcsak országos, hanem nemzetközi viszonylatban is jóformán egyedülálló múzeumi hálózatot épített ki a munkatársaival. Tudományos reputációját jelzi az 1983-ban megszerzett kandidátusi fokozata, illetve az 1992-ben elnyert néprajztudomány doktora címe.

Jellegeből adódóan a magyar Wikipédia szócikke is csak a rideg életrajzi és bibliográfiai adatokat, valamint a díjai és kitüntetései (a fontosabbak: *Móra Ferenc-díj* [1979], *Györffy István-émlékérem* [1987], *Móra Ferenc-émlékérem* [1987], *A Magyar Köztársaság Csillagrendje* [1990], *Barkóczy-díj* [1990], *Széchenyi Ferenc-díj* [1991], a Magyar Néprajzi Társaság *tiszteleti tagja* [1994], *Pulszky Ferenc-díj* [2004]) felsorolását tartalmazza, arról hallgat, mindehhez mennyi betegséget kellett legyőznie vagy legalábbis elviselnie.

13 éves volt, amikor skarlát támadta meg a szervezetét, hosszú hetekig kezelték a járványkórházban. Hét év múltán még komolyabb kór miatt szorult elhúzódó orvosi kezelésre. 1948 őszén a pesti egyetem bölcsészkarán éppen csak beiratkozott a második évre, amikor kiderült, hogy térdízületi tbc-je van. Kilenc hónapot töltött Mátraházán gipszben, utána két évig járógép használatára kényszerült, annak elhagyása után sokáig mankó segítségével szorult. Negyedéves volt, amikor 1950-ben megműtötték a lábát. A sikeres beavatkozásnak köszönhetően így már a járáshoz nem volt szüksége külső, mechanikai segítségre. Ám szinte minden évtizedben jelentkezett nála egy újabb egészségügyi probléma. 1962-ben érgyulladások kínozták, bő tíz év múltán jött az első mélyvénás trombózis. 1991-ben leukémiát diagnosztizáltak nála. Szerencsére nem a legagresszívebb fajtát, így sikerült legyőznie azt. Majd a 2000-es évek elején jöttek a szemproblémák, a szemműtétek. Azonban még ezek sem tudták megakadályozni abban, hogy olvasson és kutasson: ha nem volt elég-séges a szemüvege, erős nagyítólencsét használt. Ugyanis a kutatás számára a gyógyulás eszköze volt. Segített abban, hogy ne a betegségre, annak korlátozó hatásaira figyeljen, hanem valami többre, olyanra, ami az ő személyén is túlmutat. Szívóssága mellett ez és a pozitív hozzáállása is segítette a felépülésben. „Amikor belekerültem egy-egy betegségbe, mindig tudtam, hogy valahogyan ki fogok majd menni belőle” – osztotta meg egy interjújában. Az utóbbi 15 évben többször mondta azt, hogy utolsóként már csak ezt az egy (vagy két) cikket megírja, aztán végleg leteszi a tollat, azonban mindig megtalálta egy olyan téma, ami rá várt, ami foglalkoztatta, ami célt és értelmet adott a napjainak, még akkor is, ha – mint baráti beszélgetésben őszintén megvallotta – már nem tud úgy koncentrálni és hamar el is fárad a szellemi munkában. A soproni parókásokról készülő cikke végére viszont már tényleg nem tudott pontot tenni.

A betegséget nem béklyónak, hanem adott körülménynek tekintette már pályakezdőként is. Nem értékelte sem túl, sem alul, hanem reálisan számolt vele mint tényezővel. Mivel a beteg lába miatt a folytonos helyváltoztatást igénylő néprajzi terepmunka túl nagy kihívást jelentett volna a számára, a

mesterségek műhelyeinek, munkafolyamatainak tanulmányozása viszont hazamosabb helyi jelenlétet igényelt, így ez szinte predesztinálta a kisiparok történeti és néprajzi feldolgozására. A szervezetét megtámadó tbc miatt pedig fontos szempont volt, hogy olyan helyre kerüljön, ahol jó a levegő. Sopron e két tényező – a jelentős céhes múzeumi gyűjtemény és a szubalpin levegő – szerencsés együttállását jelentette a számára, ráadásul ezen túlmenően a városi levéltár gazdag anyaga is fontos és kiaknázandó forrásokkal várta. Így nem csoda, hogy Sopronban igazán otthonra lett. Szolgálni akarta a soproniakat a város és környéke múltja, kulturális öröksége megőrzésével, feldolgozásával és bemutatásával. Ebbéli törekvéseit méltányolták is. Befogadták és elismerték. Elérte, hogy nem holmi jöttmentként tekintenek rá, hanem mint közülük valóra. Ezt díjakkal is kifejezték, amelyek betetőzése a 2003-ban megkapott *díszpolgári* címe. Mindehhez nélkülözhetetlen volt az ő személyes hozzáállása, jó emberi kapcsolatok kiépítése és ápolása. Nemcsak a „hivatalban lévőkkel”, hanem az egyszerű soproniakkal is. Megszólítható volt és szívesen elegyedett szóba bárkivel. A Soproni Múzeum facebook oldalán a gyászíráshoz kapcsolódó hozzászólások is ezt tükrözik.

Muzeológusi sikereit soha sem tekintette kizárólag a sajátjának. Mindig megemlékezett azokról, akiknek a támogatása nélkül nem jöhetett volna létre az adott projekt. Ezekben komoly szerepe volt ismeretségeinek. Ezek jelentős része az egyetemi éveire vezethető vissza. 1947-ben szocdem (szociáldemokrata) kollégistaként került az egyetemre, 1948–50 között népi kollégista volt. Versenyszerűen sakkozott is – a sakkbarátság révén szerzett kapcsolatok a későbbiekben sokszor megsegítették egy-egy múzeumi probléma megoldásában. Még középiskolás korában, Hatvanban ismerte meg Némethy Endrét, aki akkoriban a Néprajzi Múzeum munkatársa volt. Életre szóló barátság alakult ki a nála vagy másfél évtizeddel idősebb szakemberrel, aki a későbbiekben, a már Sopronban dolgozó Domonkos Ottó múzeumfejlesztő törekvéseit immár a minisztérium múzeumi főosztálya néprajzos referenseként tőle telhetően mindig támogatta. Visszaemlékezéseiben mindig hálával és szeretettel emlékezett rá, 1995-ben a *Néprajzi Hírek* hasábjain nekrológiában búcsúzott pályatársától és barátjától. A másik atyai jó barát, Csatkai Endre emlékének és hagyatékának a gondozása terén is hűséges volt, szinte az utolsó pillanatáig tett ennek érdekében.

Tudományszervezőként, a *Soproni Szemle* 1955-ös újraindítása óta szerkesztőbizottsági tagjaként, évtizedeken át a VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága egyik oszlopaként, helyi és országos tudományos vállalkozások aktív közreműködője volt, aki ha kellett, felvállalta a „hajcsár” hálátlan szerepét is. Mindig lehetett számítani rá, s ha csak tehetette, segített. Nemcsak a profi pályatársait, hanem a hozzá forduló autodidakta helytörténeti kutatók szakmai támogatását is erkölcsi kötelességének érezte. Négy évtizedes ismeretségünk alatt egyszer sem hallottam, hogy rosszat mondott volna akár egy kollégára is. Annál többször emlegette tisztelettel és hálás hangon a Soproni

Múzeum munkatársait, akik nyugdíjas éveiben is készséggel segítették őt éppen aktuális munkájában. Ahogy a kutatástól, úgy a múzeumtól sem tudott teljesen elszakadni utolsó pillanataig.

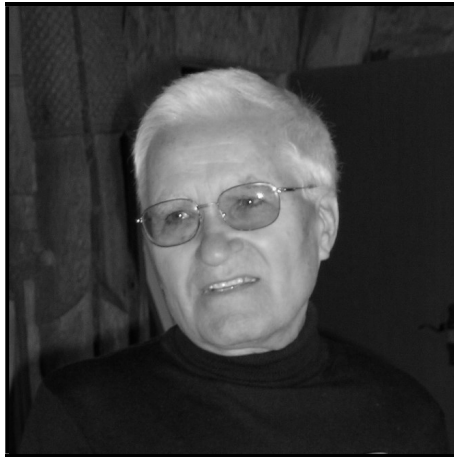
Több mint negyven évvel ezelőtt találkoztam először vele, amikor az egyetem első éve után, 1981 nyarán – Ujváry Zoltán tanszékvezetői egyedi engedélyével – a nyári múzeumi gyakorlatot nála tölthettem. A kisiparok története és néprajzi kutatása iránt elkötelezett hallgatóként, mondhatni kutató-inasként kértem és kaptam lehetőséget arra, hogy egyetemi katedra nélkül is professzorom, mesterem lehessen. Ő azonban – ahogy az MTA VEAB Kéz-művesipar-történeti Munkabizottságának nem sokkal később megismert többi tagja is – nem zöldfülű tudományos tanoncként, hanem egyenragú félként, legalábbis felszabadított legényként viszonyult hozzám. A mester-tanítvány viszonyból az idők folyamán barátság lett, atyai jó barátomként tekinthettem rá, s megtisztelt azzal, hogy ő is a barátjának nevezett. Bár a világ néhány dolgában másként gondolkodtunk, ez egy pillanatra sem árnyékolta be a kapcsolatunkat. Sőt, túlterjedt rajtunk ez a baráti, emberi kötelék, családi viszonylatainkat is magában foglalta. Jellemző Ottó bácsira: azóta, hogy a 2000-es évek elején egyszer Édesanyámat a Debrecenbe induló vonathoz kísérve véletlenül összefutottunk vele a Nyugati pályaudvaron, a későbbiek során sohasem mulasztotta el, hogy érdeklődjön Édesanyám hogyléte felől, s jókívánságait kifejezze. Ahogy Ottó bácsi felesége, a felejthetetlen kedvességű Ili néni is nemcsak engem, hanem a feleségemet és az öt gyermekemet is mindig szeretettel látta a lakásukban, amelynek felkeresését nem mulaszthattuk el, ha Sopron környékén jártunk. Miután két évvel ezelőtt elhunyt szeretett hitvese, a korábbiakhoz képest sűrűbben, legalább havonta beszélünk telefonon. 2021 decemberében örömmel és izgatottan számolt be arról, hogy Paládi-Kovács Attila felvetette, össze kellene állítani egy válogatott tanulmánykötetet az életművéből. Érződött a hangján, hogy ez a lehetőség sokat jelent számára: azt mutatja, számon tartja még a szakma, és hasznos volt az a hozzájárulás, amivel az ő munkái gazdagították eddigi ismereteinket. Egyedül az aggasztotta, hogy mivel nem használt számítógépet soha, hogyan tudja majd a kiválasztásra kerülő publikációit elektronikus formában átadni? Megnyugtattam, nem kell valakivel az egészet számítógépbe begépeltetnie, vannak erre eszközök, s ezt a feladatot szívesen magamra vállalom, ő csak állítsa össze a kötetben közreadni kívánt műveinek a jegyzékét. Ettől kezdve hetente hívtuk egymást. Kikérte a véleményemet az összeállított tervezetéről, s kész volt megszívlelni apróbb javaslataimat, miszerint a legalább egy dolgozatot Csatkai Endréről is vegyen be a kötetbe, s külön blokkban kellene közölni a pályatársáról szóló írásait, s külön a többi tanulmányát. 2022. január 22-én, szombat délután beszélünk utoljára. Megígérte, hogy elküldi a kötet végleges tervezetét és néhány számomra nem hozzáférhető munkájából egy eredeti példányt, vagy annak hiányában egy fénymásolatot, hogy azokból „kinyerhessem” majd a kötetbe kerülő szöveget. A postabélyegző szerint hétfőn adatta fel ezt a paksa-

métát. Kísérőlevelében megjegyezte, nem biztos, hogy megéri válogatott tanulmányai megjelenését. Sajnos, igaza lett.

Egy vérbeli muzeológussal és kutatóval szegényebbek lettünk. Sokan egy segítőkész pályatársat, egy mentort, s jó néhányan egy (atyai) jó barátot is elvesztettünk Domonkos Ottó elhunytával. Emlékét őrizzük. Mivel a szellem embere volt, ebben segítenek publikációi is. Forráskiadásait, tudományos feldolgozásait a jövőben is haszonnal fogjuk forgatni. Remélhetően az általa összeállított válogatott tanulmányai kötetét is. Ennek közreadásával még az adósai vagyunk.

SZULOVSZKY JÁNOS

Eperjessy Ernő (1929–2022)

Eperjessy Ernő halála és temetése

Életének 93. évében, 2022. május 19-én elhunyt Eperjessy Ernő „*tanyai vándortanító*”-ból lett jeles néprajzkutató, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja, művelődési minisztériumi tisztviselőként a magyarországi nemzetiségek ügyeinek intézője, mentora, a hazai nemzetiségi néprajzi kutatók egyik fő szervezője és irányítója.

Temetése a római katolikus egyház szertartása szerint június 1-jén volt Órtilos község (Somogy megye) Szentmihályhegyi temetőjében, ahol mint a település díszpolgárát a közösség által adományozott sírba helyezték örök nyugalomra. A Papp Szabolcs órtilos plébános által celebrált szertartáson a következők búcsúztak az elhunytól: dr. Költő László régész, a Somogy Megyei Múzeumi Igazgatóság ny. igazgatója (beszédét lásd: *Honismeret* L. 2022. 5. sz. 121–123.), dr. Gáspár Tamás egyetemi docens, a Somogyiak Baráti Körenek elnöke, Tóthné Iváncsics Gyöngyi Órtilos alpolgármestere, dr. Horváth Sándor néprajzkutató, a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályának elnöki székében az elhunyt utódja. A végső búcsún Társaságunkat az említett dr. Horváth Sándoron kívül dr. Székely András Bertalan és e sorok írója képviselte, akik a síron elhelyezték a következő feliratú koszorút: „*Fájdalommal búcsúzunk / Magyar Néprajzi Társaság és Néprajzi Múzeum*”.

Az alábbiakban Máté Györgynek a Magyar Pálinka Egyesület nevében megfogalmazott írását, dr. Horváth Sándor és dr. Gáspár Tamás cikké formált búcsúbeszédét és egy interjút közlünk, utóbbi részlet egy készülő kötetből, Tóth Gábor munkájából.

HÁLA JÓZSEF

Gyászjelentés

Mély fájdalommal tudatjuk mindazokkal akik szerették, tisztelték, hogy Dr. Eperjesi (Eperjessy) Ernő tanár, a volt műv. min. Miniszteri főtanácsosa, etnográfus, a Magyar Néprajzi Társaság tagja, nemzetiség kutató, Órtilos Díszpolgára, számos magas rangú (állami) kintutetés birtokosa, életének 93. évében, hosszú betegség után 2022.05.19-én elhunyt.

Drága halottunk hamvait, Órtilos Község, Szentmihályhegyi Temetőjében a rom. katolikus egyház szertartása szerint, hagyományos módon helyezzük örök nyugalomra (Somogy Megye) Temetése 2022.06.01. napon, a 11 órakor kezdődő gyászmise keretében történik. Várjuk Önt a szertartás után megtartandó szeretetvendégsére is.

Gyászolják:
-az Eperjesi család tagjai
-rokonai
-barátai
-és tisztelői.

A résztvétélviroatok mellőzését köszönjük!
Emlékét megőrizzük
Szerveiné Eperjesi Mária

Közös gyászunk

A Magyar Néprajzi Társaság égisze alatt létrejött és évtizedek óta működő félhivatalos (inkább baráti) csoportosulás, a Magyar Pálinka Egyesület (MPE) is megrendülve fogadta a szomorú hírt, hogy elment az örökös elnök, Ernő bátyánk.¹

Mély fájdalommal, de rá gondolva, mindig egy belső mosollyal búcsúzik a bűvópatakként működő társaság. Nem azért használjuk ez utóbbi hasonlatot, hogy azt sugalljuk: titokban gyűltek össze a tagok bármikor is, inkább arra gondoltunk, hogy a társaság időről időre „fel-fel bukkant” többnyira Eperjessy Ernő Dongó utcai hajlékában, ahol a megjelentek kötetlenül beszélgettek, anekdotáztak, finom ételeket és italokat kóstoltak. Az étkekről sokáig maga a házigazda, Ernő gondoskodott, aki nagy hozzáértéssel és fantasztikusan készítette el barátainak például a „*déli különlegesség*”-et, a csevapcsicsát. De mindig valamilyen egyedi tagdíjjal rukkolt elő (mézes pálinka), amelynek elemzése után szintén elismerően dőlt hátra a vendégsereg.

E sorokat fogalmazva számos további emlék előjön ezekről az alkalmakról, amelyeket felsorolni is képtelenség. Ami viszont sokszor eszünkbe jut, az Ernő (olykor hihetetlen) történetei. Igaz, hogy ő szívesebben hallgatta a társaság többi tagját, ilyenkor szimbolikusan is a háttérben foglalt helyet és a tőle megszokott mosollyal az arcán kísérte figyelemmel az „*ifjak és még ifjabbak*” emelkedett hangú sztorijait. Pedig ő tudott közöttünk a legtöbbet. Személyesen ismert olyanokat, akik nevével a legtöbben csak a szakirodalomban találkozhattak. Általa tudhattunk meg többet, például Ortutay Gyuláról és kortársairól, így Dömötör Tekláról is, akihez szoros barátság fűzte. A tudománytörténeti „adalékai” mellett a legérdekesebbek talán a személyes élelményeihez kapcsolódtak. A déli végeken töltött időszak volt a legkalandosabb, amikor – orvosi és más segítség híján – „vándortanitóként” még egy szülést is levezetett egy cigányasszonynak. Nagyra becsülték az ottaniak, az őrtilosiak a közelmúltban is „*Tanító bácsi*”-nak nevezték és nem véletlen, hogy végső nyughelye is ennek a településnek a temetőjében van. Egyébként ehhez is volt egy humoros története: a sírhelyét, illetve -emlékét mint a település díszpolgárá-

¹ A társaságot Hála József, illetve Knézy Judit tájékoztatta: „*Kedves Barátaim! Megtörtén és fájó szívvel tudatom veletek, hogy tisztelt kollégánk és szeretett barátunk, Eperjessy Ernő, életének 93. évében tegnap reggel meghalt. Adjon az Úr örök nyugodalmat Neki és engedje szent színe látására! Hála Jóska*”; „*Kedveseim! Ma reggel jött ez a híradás sokat szenvedett és nagyon szeretett barátunk elköltözéséről az égi mezőkre. Nekem olyan volt, mintha bátyáim helyett bátyám lett volna. Díszsírhelye Őrtiloson van. Vaksága idején leghűségesebb barátja Hála Jóska volt. Egy hete még telefonon beszéltem vele, alig tudott szólni, de válaszolt. Őrtilos hírekkel örvendeztettem meg. Őrtilos határátkelőhely lett, ahol lelkes hagyományörző csoport ápolja emlékét. Fogadja az Úr az üdvözültek seregébe. Jutka.*”

nak, korábban elkészítették. Egyszer a faluban sétálva megállította egy atyafi, aki kikerekedett szemekkel csodálkozva felkiáltott: „*Feltámadt a Tanító bácsi!*” Aztán tisztázták a dolgot, akkor a sírhelye még üres volt.

2022. június 1-jén ugyan örök nyugalomra helyezték Órtiloson a több mint 90 esztendőt élt Tanító bácsit, Ernő bátyánkat, de továbbra is itt van közöttünk! Reméljük, az általa „vezérelt” MPE-búvópatak újra és újra felszínre jön – immáron rá emlékezve is!²

MÁTÉ GYÖRGY

Eperjessy Ernő síremléke az órtilos temetőben

² A gyász híre a körlevélben többen is reagáltak. Balázs Géza és Kemecsi Lajos gondolataikkal erősítik az MPE tovább élését: „*Amikor egy jó ember távozik, a fájdalom még nagyobb. Ernő bátyánk emlékét megőrizzük. S talán ő is azt kérné, hogy tartunk össze, jöjjünk össze. Géza.*”; „*Kedves Kollégák! Nagyon sajnálom Ernőt! Legutóbbi látogatásomkor azt éreztem, hogy olyan mint a halványuló gyertyaláng. Szerintem is jó ötlet, hogy találkozunk rá emlékezve. Barátsággal: Lajos.*”

**Búcsú a szívvel látó néprajzkutatótól, Eperjessy Ernőtől
(Almamellék, 1929. augusztus 31.–Budapest, 2022. május 19.)**

Jól csak a szívvel lát az ember. És akik így látnak, azok szeretetből, szeretettel élő emberek. Jól csak a szívvel lát az ember. Az élet úgy hozta, hogy Eperjessy Ernő földi életének végső szakaszában ezt fizikailag is gyakorolhatta. Rákényszerült. Bár életének vezérelve is mindvégig ez volt.

Uradalmi cselédek gyermekeként látta meg a napvilágot a vadban gazdag Sasréten, az anyakönyvezés Almamelléken történt. Anyai ágon horvát ősei vannak, apai ágon magyarok. A hétgyermekes családot egyik rokonuk segítette Ernő továbbtanulásánál, ezért a második világháborút végén az akkori Jugoszláviában élte meg. Onnan 1948-ban a pécsi püspökibe került.

A szívvel látó emberként került el vándortanítóként Szentmihályhegyre. Csak egy kis bőröndöt vitt magával, hiszen valójában magát vitte, magát adta annak a világ peremére szorult közösségnek. Noha egy pillanatra megfordult a fejében, hogy ezt nem fogja bírni és inkább visszafordul, mégis maradt. Az ember szíve mást diktál, mint amit a szeme lát és amit az eszével értelmez. Ezért tudott olyan közel kerülni a helyi, archaikus értékrendet élő cigányokhoz is. Mert neki minden helyzetben az ember volt a fontos. Akár magyar volt, akár horvát, akár cigány; akár falusi paraszt volt, akár uradalmi cseléd.

Egyházi iskolai előélete miatt lett büntetése, hogy Szentmihályhegyre küldték, ahol egy bérelt, huzatos helyiségben lakott, ahová a szél behordta a havat és a kannában telente befagyott a víz. 1951. március 15-én átadták az újonnan emelt iskolaépületet, s ekkortól rendezettebb körülmények között folyt az oktatás, és a tanító lakása is komfortosabbá vált.

A villamosítás hiányában a szentmihályhegyiek az estéket a hagyományos közösségek régi rendje szerint szomszédolással, beszélgetéssel, történetek mesélésével, énekléssel töltötték. (Szentmihályhegyet, Légrad egykori külterületét ebben az időben Őrtiloshoz csatolták.) Eperjessy Ernőnek ez a tálcán kínált néprajzi gyűjtés lehetőségét jelentette. A közösséggel együtt élőként, a közösségbe befogadottként pedig nemcsak a felszín rögzíthette, hanem a helyi közösség, a helyi kultúra mélyrétegeit is feltárhatta: ilyen volt például a *hujákolás*, amiből később tanulmány született.

1957-től 1964-ig folytatott egyetemi tanulmányokat az ELTE magyar-néprajz szakán. Ortutay és Tálasi professzorok mellett hallgatóként megismerkedett Dömötör Teklával, akivel egy életre szóló barátságot kötöttek: Dömötör Tekláék kertje kicsit Eperjessy Ernő kertje is lett, hiszen ettől kezdve rendszeresen ő gondozta, mert gyerekkora szép emlékeit idézte, Tekláéktól pedig idegen volt a kertészkedés, a földmunka.

Első, néprajzi jellegű írását a *Zalai Hírlap*ban közölte 1960-ben *Beleznai ballada* címmel.

Eperjessy Ernő barátai, Horváth Sándor és Knézy Judit körében

Magam ötvenöt esztendeje mondhatom őt ismerősnek. Kezdetben édesapám okán lettünk azok: édesapám, az ács is barátjának tekinthette Ernőt, aki-vel és falunk kultúr csoportjával az ország számos pontját megjárták – apám a csoport harmonikásaként és egyik vezetőjeként. Hiszen Eperjessy Ernő – 1967-től – évekig a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségében dolgozott. Bejárta az ország horvátok, szerbek, szlovének lakta településeit az egyes kultúr csoportok kísérőjeként.

Jól csak a szívével lát az ember. Ennek tudható, hogy később minisztériumi munkatársként szinte családtagokként fogadta rendszeres beszélgetésekre azokat a fiatalokat, akik magyarországi nemzetiségiként az anyaországukban voltak egyetemisták. És nem járt el hivatalnokként sem velük, sem másokkal. A hallgatók közül néhányan – például Mukicsné Kozár Mária – a hazai néprajzi kutatás részesei lettek kinti néprajzi diplomájuk megszerzése után.

A kulturális minisztérium nemzetiségi osztályán 1972-től 1993-ig dolgozott. A hazai néprajzi kutatás lendületben tartását, sőt, fejlesztését négy területen is támogathatta ezen idő alatt. A Magyar Néprajzi Társaságban 1972-től ismét létrejött a Nemzetiségi Szakosztály. Megalakultak a nemzetiségi bázis-múzeumok. Lehetővé vált a magyarországi kisebbségek felsőfokú anyanyelvi beiskolázása. Egyike volt azoknak, akiknek köszönhetjük, hogy megszületett a nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia-sorozat. Végül a néprajzi gyűjtőpályázatok támogatásának a biztosítását is elősegítette.

Utolsó munkahelyén – 1993-tól 1995-ig – a rádióban tevékenykedett horvát szerkesztőként. Szakmai aktivitása azonban mit sem csökkent: több cikluson keresztül volt a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályának elnöke.

Évtizedekig publikált. Első hosszabb néprajzi tanulmánya a Borbála napi hiedelemekről és szokásokról 1968-ban jelent meg az *Ethnographiában*. „*Hályogkovács vagyok én a néprajz szakmában. Én inkább csak mentem, amit majd arra hivatott és képzett emberek rendszerbe foglalnak*” – fogalmazott szerényen. De elévülhetetlen érdemei vannak számos publikációja – köztük több önálló kötete – révén. Azokból a fényképekből pedig, amelyeket 1948-tól készített szerte az országban, nagyon sok lenne pótolhatatlan, ha ő akkor és ott nem kattintott volna a masinájával.

Élete során az elismerések, a kitüntetések sem maradtak el. De talán a pálinka egyesületi tagságára volt a legbüszkébb. Nem lehet véletlen. A kötetlen, baráti közösségben csak a szívével kellett látnia. És ő erre volt hivatott.

HORVÁTH SÁNDOR

Az Örök Élet éneke Eperjess Ernő emlékére

A Somogyiak Baráti Köre Magyarország majdnem egyedülálló civil szervezete, amely immár négy évtizede szolgálja szűkebb hazánk és lakói hagyományait, értékeit, jövőjét. Azért jött létre, hogy a távolban is egyben tartsa mindazokat, akiknek gyökerei ebből a földből táplálkoztak, és akiknek munkássága, termései ennek a földnek is gyümölcsöt tudnak adni.

Eperjessy Ernő egy volt közöttünk, a somogyi erdő fái között. Nem volt magas, nem volt hangos, mégis mindenki észrevette, és boldog volt, ha a társaságában lehet. Mert Égigérő Almafává lett, pont, ahogy örtilosi meséinek címadó története megénekli.

Apropó, mesék. Van egy történet az *Örök Élet énekéről*, amely a kötetben nem jelent meg. Sőt, talán a Dráva mentén sem ismerik. Pedig igazi örtilosi, somogyi mese – magam sem emlékszem, kitől hallottam. De szívesen megosztom, Ernő gyűjteményének utolsó darabjaként.

Az Örök Élet éneke

Hol volt, hol nem, a Nagy Erdők mélyén, a Gyors Folyó ölelésében történt mindez. Sokáig nem is tudtunk róla, mert az ezüsthársak, bükkök hatalmas koronáikkal óvón borultak a vidékre, félhomályba rejtve lakóinak életét, gon-

dolatait, titkait. Többségében cselédsorban nőtt fel, aki ide született: leginkább szegénységét és kiszolgáltatottságát rejtette szégyenkezve a lombok homályába. Pedig a nagy erdő lakói valójában gazdagok voltak: csodálatos dalaikban a lelkük világát énekelték meg, táncaikban szabadok voltak, gondosan készített legegyszerűbb ételeik felérték bármelyik úri lakodalommal, faragásaik, díszítő munkáik érzelmeik felbecsülhetetlen értékeivé váltak.

Köztük élt egy kisfiú. Jóságú volt, és minden lélek-kincs örökséget sajátjának tudhatott. Ő azonban ezt sem akarta magának megtartani. Tanítója lett a világnak: beszélgetett a füvekkel, értette a mező lakóinak nyelvét, gyűjtötte világa titkait – és mindezt megmutatta más gyerekeknek is.

Legkedvesebb társa egy öreg almafa volt. Egyszerűen élt az öreg, nemes fának sem volt mondható az ezüsthársak és bükkök között, de mindenki tisztelte. Tavasszal virágaival etette az ébredő méheket, ágai a madarak fészkeit bújtatták, lombja árnyékot adott a füveknek az égető melegben. Kicsiny almáival a sünöket etette, majd télen leveleit is nekik adta, hogy takaróként melegen tartsa a téli álomban szuszogókat.

Gyakran beszélgetett vele a Kisfiú, szerette a történeteit. Bár az öreg almafa régóta már inkább csak hallgatott; földbe nyújtott gyökerének eresztékei is lassan meglazultak.

– Mi lesz teveled? – kérdezte a Kisfiú, ahogy lelkében fájdalmas sejtések képei bukkantak néha elő.

– Engem ne félt! – mosolyodott el az öreg almafa. Ismerem az Örök Élet énekét. Egyszer megtanítom majd neked is.

A Kisfiú sugárzó boldogsággal hajtotta álomra fejét, de az éjszakai vihar után nagyon rossz érzésekkel ébredt. Lüktetett a homloka, szorított a szíve, ahogy futott az erdőbe. De már csak az öreg almafa holt csonkját találta. Derékba törte életét, jóságát, bölcsességét egy villámcsapás.

– Drága almafa! – szólongatta őt a Kisfiú! Lehetetlen, hogy ne szólj, hiszen te tudod az Örök Élet énekét! Kérlek, dúdold el! – zokogott, minden fájdalmát könnyeibe oldva. Eleinte inkább dühös volt, azt gondolta, becsapta az almafa, de aztán egyre inkább biztos volt benne, hogy csak elfelejtette az éneket, azért történhetett mindez; vagy tán ideje sem volt, hogy magára gondoljon, úgy csapott le rá a villám.

– Megszerzem neked. Talán másnak már eldúdoltad, hiszen mindenkihez olyan jó voltál! – enyhült meg a Kisfiú, mire elfogytak könnyei. De vajon ki ismerheti ezt az éneket?

Elsőnek a feketerigó jutott az eszébe. Az erdő hangversenymestere minden nótát ismert – ezzel ébresztette a világot, és dalaival altatta lakóit a nap végén.

A rigó azonban nem tudott segíteni. Bárhogy törte dallamoktól nyüzsgő apró fejét, az Örök Élet daláról még nem hallott.

– De tudod, mit? – próbálta vigasztalni a Kisfiút. Van egy rövid dallam, ami egyik nótámba sem illik. Ezt szívesen odaadom, nem tudom, mit kezdjek

vele – mondta, s máris füttyre állt a csőre: – Lá-ti-dó-ré-mi – dalolta, de csend maradt, egyetlen rigó sem válaszolt rá. Csak Szentmihály hegye visszhangozta halkan: l-t-d-r-m.

– Gyere, te rigó, itt van a dió, héja ropogó, bele csudajó! – váltott inkább egy vidám nótára a rigó, és máris zengett az egész erdő.

– Dió? Hmmm – gondolkodott el a Kisfiú. Miért is ne? Szerette az összekoccanó érett diók xilofon játékát.

De a dió sem tudott segíteni. Néhány egyszerű dallamot valóban elkongatott néha, de egyik sem az Örök Élet éneke volt. Játszott is egyet a Kisfiúnak, aki egyre jobban lógatta az orrát: – Mi-fi-szó-mi mi-dó. De ezt is csak a hegy hallotta meg: m-fi-sz-m m-d – ízlelgette halkan.

A dallamfoszlányokat azonban hamar elnyomta a patak, amely pihenést nem ismerve csobogott a gömbölyűre csiszolt kövek között, hogy az általa legjobban tisztelt Gyors Folyó részese lehessen. A Kisfiúnak újra felcsillant a szeme.

– Drága patak! – szólt hozzá. Csilingelő kövek karmestere! Kérlek, tanítsd meg nekem az Örök Élet énekét! Messzi vidékeket futsz végig, biztos hallottad már!

Az apró kavics-csengők valóban még a szomszédos vidék kólóiból is játszottak dallamokat, de egyik sem az Örök Élet éneke volt. – Én nem vagyok az énekesmadarakhoz mérhető – csacsogta a patak –, egyszerűek az én dalaim. – Ré-dó-ti-lá ré-mi – csilingelték egyfolytában a kövek, ahogy a víz bukdácsolt rajtuk, és valóban csak a hegy visszhangjában köszönt vissza: Ré-dó-ti-lá ré-mi.

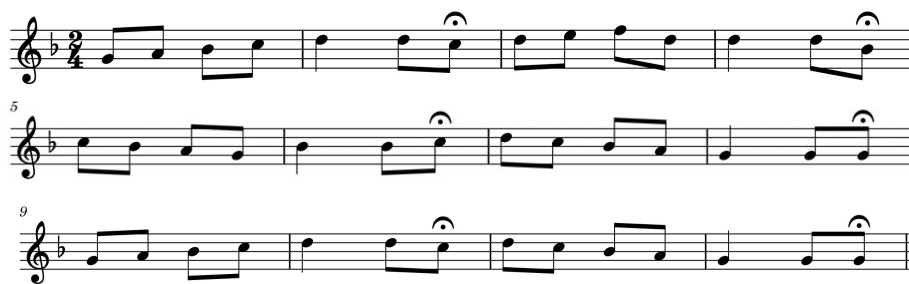
Nem tudta a Kisfiú, mitévő legyen. Öreg barátján, úgy tűnt, nem tud segíteni. Tekintete a mezők fölött futott végig, amit sóhaja egészen a felhőkig elkísért. A kötésig érő fűben, a pipacsok és búzavirágok között szeme a napraforgón akadt meg, aki vidám, csipkés fejkötőjében hangosan nevetett a Napra.

– Ha valaki, te biztos, hogy tudod az Örök Élet énekét, nem igaz? – kiabálta már futás közben a Kisfiú!

De a napraforgó csak nevetett ezen is, és a fejeit rázta. Tányérjai mint hangos cintányérok, a kisebbektől a nagyobbak felé zengték sorba: - Mi-ré-dó-ti-lá. S hogy még biztosabb legyen a kudarc, a hegy is megismételte: m-r-d-t-l.

Nem volt mit tenni. Több ötlet nem jutott a Kisfiú eszébe, és barátja elvesztése egyre jobban fájt neki. Hiába volt lelke gazdag mindattól, amit a Nagy Erdő lakóitól látott, hiába gyűjtötte össze a vidék legszebb dallamait, – az Öreg Almafán, úgy tűnik, nem tudott segíteni.

Odatelepedett halott barátja mellé. Ha már az örök életre nem jók, siratónak szánta a rigótól, a diótól, a pataktól és a napraforgótól hallott dallamokat. Elővette apja faragta furulyáját, és csendesen játszani kezdett. Fájdalmának könnycseppjei mint apró hangjegyek hulltak a gyökerek fonta kottavonalak közé.

Ahogy a dallamrészek összekapaszkodtak, Szentmihály hegye is újra megszólalt. Visszhangja csak azt adja vissza, amit az ember magából a világba küld. A Kisfiúnak most a verssel együtt az Örök Élet éneke hangzott fel:

*Gyökér hozza zöld fáját / Zöldfa hozza ágáját
Ága hozza bimbaját / bimbó hozza virágát
Virág hozza Máriát / Szűz Mária szent fiát*

Láss csodát: a gyökerekből lassan zöld hajtás nőtt, a hajtás ágakká terebélyesedett, virágot bontott, átölelte a felhőket. Tündökölt az Égigérő Almafa, könnyű fény ragyogott át rajta, talán nem is e világból való volt már.

A Kisfiú elhatározta, hogy mélyen emlékezetébe vési az Örök Élet énekét, és továbbadja, hogy mindenki, akinek füle van rá, élhessen vele. Most ti kaptátok meg útravalónak...

*

Ezt a dallamot és verset Eperjessy Ernő gyűjtötte. Nagyon örült, hogy népdalgyűjteményéből egy válogatás megjelenhetett, és nagyon fájt neki, hogy éppen ez, a szívének egyik legkedvesebb, kimaradt belőle. (Szerencsére István- és János-napi köszöntőként más szöveggel belekerült.)

Aki erőt érez hozzá, váljon most Szentmihály hegyévé: visszhangozzuk csendesen közös búcsúnkat Ernőtől. Ennek biztos örül.

Ígéretet tettem neked, Ernő bácsi, hogy élő marad az ének. A tanítványaimnak még személyesen köszönhetted meg, de most már mindenkinek a fülében van. Kérem, vigyék, adják tovább a gyerekeiknek, unokáiknak, növendékeiknek, hogy így is az Örök Élet éneke legyen.

*Ernő, légy egészséges! / Ez áldott esztendőben
Ha megérted napodat / Szépen virágzásodat
Gyere, Ernő, menjünk el, / Mennysországot nyerjük el!
Ha elnyerjük, bent legyünk / Jézussal örvendezzünk!*

Szentmihályhegy, 2022. június 1.

GÁSPÁR TAMÁS

Eperjessy Ernő ravatala

Egy eredményekben gazdag pálya indulása Interjú Eperjessy Ernővel

– *Ha jól tudom, egészen másképpen indult az élete, mint más néprajzkutatóknak. Egy kis településen, Almamelléken született...*

– A születési anyakönyvi kivonatomba valóban Almamellék lett beírva, de valójában nem ott születtem, hanem tíz kilométerre távolabb egy pusztán, Sasréten. A mi házunk – akárcsak mint a mesékben – az erdő közepén állt, apám ugyanis a vadászkastély mellett szolgált. Amikor megszülettem, anyám egy hétig nem kelhetett fel az ágyból. Így apám vitt el a keresztelőmre. Sasrétpusztá az ibafai katolikus plébániához tartozott, ami több mint tíz kilométerre volt, ezért adtak egy kocsit. Apám a lovakat pántlikával, krepp-papírral kilobogózta úgy, mint a lakodalmásokét. Elhajtott a vadászkastély előtt is.

Augusztus közepe volt, akkor kezdődött a vadászati főszezon, lehetett lőni a bikákra is. Ekkor nemzetközi vendégei is érkeztek a bárónak. Ott volt egy osztrák herceg, egy fiatalember, aki friss házasként a feleségével odajött nászútra. A szarvasvadászatokat azonban mindig vagy késő este vagy pedig kora hajnalban tartják, így napközben a vadak és a vadászok egyaránt alszanak. Ennek a hercegnek az ifjú felesége korábban felkelt és unalmában járkált a kastély körül. Apám éppen akkor vitt a kocsival a keresztelésre. A kisasszony észrevette a feldíszített lovaskocsit és megkérdezte, hogy miért van így kidíszítve. Apám akkor megmutatott engem és mondta, hogy keresztelni visz engem.

– Jaj Istenem, de jó lenne, ha nekem is ilyen szép gyerekem születne a férjemtől! – mondta, majd azt kérte, hogy engem az ő férje után Ernstnek nevezzenek el. Apám megdöbben a váratlan kérésen. Voltak még ott páran a kastélyban, akik segítettek apámnak, mondták neki:

– Imre bácsi, az Ernő lesz magyarul, nem Ernst.

Apám próbált mentegetőzni, hogy mit szól majd otthon ehhez a család, hiszen nem ezt beszélték meg. Nekem ugyanis örökölnöm kellett volna a József nevet. Akkor a kisasszony egy százpengőst tett a vánkosomba, mondván, hogy legyen ez az ajándék a nevemért cserébe. Apám el sem akarta hinni, hiszen ez egy óriási összeg volt – egy tehénnek volt az ára.

Amikor elmentek már a hívők, akkor apám a keresztszüleimmel belépett a templomba. Kérdezte a pap:

– Imre, hozzátok a gyereket. Mi lesz a neve?

– Esperes úr, Ernő lesz!

– Mi? Meg vagy te bolondulva? Hol hallottad ezt a nevet?

Apám elmondta, hogy ott szolgál az uradalmon, ott van egy hercegi vendég, ő nem mondhatja azt, hogy nem. Ajándékba kapott még egy százpengőst is.

– Akkor jól van – mondta a pap –, beírom neked.

Hazavittek. Apám meg a keresztszüleim egy szót sem szóltak, anyám meg elkezdte, hogy így Józsikám, úgy Józsikám... Senki nem mert megszólalni, hogy én nem Józsi vagyok... Megvolt a keresztelői ebéd. Apám csak nézett a tányérba, majd egyszer csak megszólalt:

- Asszony, ne mondd annak a gyerekeknek, hogy Józsi, mert nem Józsi lett.
- Megbolondult kend? – kérdezte anyám.

Erre elmondta apám, hogy száz pengő volt az ára annak, hogy Ernő lettem, nem pedig József. Anyám nagyon megszidta apámat, de éppen akkor dőglött meg a tehenünk, a Citrom, így annak a helyébe vettek egy kis tehenet. Én pedig Ernő lettem.

– *Már ekkor egy egész másfajta életútja kezdődött meg, mint a pusztán a többieknek.*

– Mondhatni igen, már ott megfogalmazódott valamiféle másság, fekete csirke voltam a fehérek között. Más élet volt a Sasréten. Mi gyerekek nem könyvből tanultunk – mert nekünk olyan nem volt –, csak ültünk az udvaron és százszor el kellett mondanunk a Miatyánkot és az Üdvözlégyet. Így tanultuk meg. Nagyon sok mindenről nem is hallottunk. Fogalmunk sem volt arról, hogy például mi az a villamos. A négy elemet a pusztai összevont iskolába jártam ki, utána pedig elkerültem egy következőbe. Ott csak néztem, hogy mit jelenthet az az órarendben, hogy kémia, matematika, fizika. Fogalmam sem volt, hogy ezek kicsodák, mert a tanyán ezekről mi nem is hallottunk. Szegény tanítónk annak örült, ha azt a sok gyereket meg tudta tanítani számolni, írni és olvasni.

– *A szülei hogyan próbálták kitörni ebből a létből, tovább akarták taníttatni?*

– Saját gyűjtéseim során is körbejártam ezt a témát. A zselici cselédek mindig arról számoltak be, hogy egy percig sem voltak megelégedve a sorukkal. Mindenkinek volt egy álma, ami éltette, ami erőt adott a hétköznapi kihívásaihoz. Tudták, hogy most éppen az adott munkát végzik, de abban is biztosak voltak, hogyha egyszer kijutnak az uradalomból, akkor lesz egyszer egy kis viskó a fejük felett: valami, ami végre a sajátjuk. Annak a cselédnek, akinek sikerült egy környékbeli présházát megvenni, az megkezdhetette abban a kis szobában a saját zselléréletét. A cselédség nagy többségének ez egy utolérhetetlen vágy maradt csupán. Ehhez hozzátartozott az is, hogy ha valaki valahova beköltözhetett, akkor ott már belátható közelségben iskola is volt. Ami azt jelentette, hogy a gyermekei tanulhattak és lehetett belőlük valaki. Ez volt a cselédség álma. Az én esetemben ez úgy történt, hogy apám egyszer beszélgetett a fiatalúrral – amikor éppen elmentem előttük.

– *Fiatalúr, legalább ezt a gyereket... Ez nem munkára való – ugyanis beteges voltam –, legalább hadd legyen belőle boltos vagy suszter! Segítsenek, mit kell csinálni?*

Ez volt az álmok csúcsa, amelyet egy cselédember megengedhetett magának. Aki már mesterség birtokában volt, annak már nem kellett hajnali há-

romkor kelnie, hanem elég volt hét óraker kezdene a mőhelyben. Az iparosoknak, a kovácsnak, a bogárnak nem szólt a harang – ugyanis a pusztán haranggal ébresztették az embereket. Nyáron hajnali háromkor, télen ötkor! Aki viszont mester volt, az kicsit úr is volt.

Heten voltunk testvérek. A többi testvérem napszámából tanítgattak engem, mivel megvolt bennem a betűk szeretete. Apám hozta a kastélyból kidozott könyveket. Amikor éppen nem cigarettát sodort a lapjaiból, akkor elcsentem belőlük. Így olvastam el például a „hatlövetű Jacket”. Amikor a kastélyban már nagyobbak voltak a gyerekek, akkor kaptam egy Arany János balladás kötetet, vörös kötéssel és arany nyomással! Aki pedig jó tanuló volt, az könyvet kapott karácsonyra. Így jutottam a Petőfi-összeshez, valamint a Robinson Crusoe-hoz is. Minden időmben igyekeztem olvasni. A környéken nem volt iskola, de egy nagynénim közelebb lakott Szigetvárhoz. Apámék megállapodtak vele, hogy mivel őhöz közelebb van a vasút, ezért lakjak nála. Négy évig voltam ott, onnét jártam iskolába. Családi kapcsolat révén jutottam el Újvidékre is, ahol már kollégiumban laktam. A második világháború után kezdték kivizsgálni, hogy kik maradtak magyar papírokkal Jugoszláviában. 1946 februárjában rám került a sor: visszaküldtek Magyarországra.

A háború után apámék – ahogy akkor hívták őket – „telepes-újgazdák” lettek. Az állam elvette a bárótól az erdőt, a földet, a cselédek pedig tulajdonképpen mehetek szerteséjjel a nagyvilágba. Ekkor történt, hogy a magyar nyelvű uradalmi cselédséget betelepítették a németek helyébe. A szüleim Almamelléken találtak szállást. Akkor az egy német község volt, de a vezetőségben magyarok voltak. Azt mondták, hogy jöjjenek inkább azok a pusztai cselédek, akikkel együtt gyermekeskedtek, akikkel együtt jártak leventébe, mint mások.

Ezekben az időkben én Pécsen a püspöki tanítóképzőben tanultam. A szüleim nem tudták finanszírozni a kollégiumot, így a pécsi ferencesek adtak nekem szállást. Nagyon jól éreztem magam náluk. 1948-ben egy hajnalon a házfőnök felkeresett bennünket és elmondta, hogy nagy baj van: biztos helyről tudják, hogy a rendeket felszámolják, bennünket pedig el fognak vinni Szibériába. Akkor még ők így tudták. Azt mondták, hogy aki nincs beöltözve, az keressen magának másik helyet. Nekem is el kellett jönnöm. Végzésem után kitétek tanyára tanítani. Nem normál, hanem vándortanító lettem. Ez azt jelentette, hogy nem volt se iskola, se lakás, csak sok-sok gyerek! A Mura meg a Dráva találkozásánál lévő szegényes, szórt világba kerültem: Őrtilosra. Ott kezdtem el tanítani. Tizenhat évig voltam ott, egészen addig, amíg jött a körletesítés és felszámolták ezeket a kis iskolákat.

– *Milyen kihívások elé nézett mint fiatal tanító?*

– Őrtiloson a cseléd múltam végleg lezárult és megkezdődött egy új világ. Azonban ez is kihívásokkal teli volt, de akkor már értelmiséginek számítottam, hiszen én voltam az egyetlen tanító. A semmiből kellett valamit teremteni, legalább azt elérni, hogy írni-olvasni tudjanak a gyerekek. Nehézséget

jelentett, hogy nem is egy nyelvűek voltak, hiszen voltak horvátok is közöttük. Nem volt könnyű feladat teljesen egyedül négy osztályt ilyen körülmények között tanítani. Az egyiket fizikára, a másikat földrajzra, a harmadikat kémiára, a negyediket pedig alkotmánytanra! Szertárak, térképek és eszközök hiányában hol volt ez ahhoz a színvonalhoz képest, amire szükség lett volna?

Ezekben az időkben egy huzatos présházzszobában húztam ki a telet. Olyanban, ahol reggelre megfagyott a tálban a víz. Tavaszra szívizomgyulladás kaptam, amelynek következményeit a mai napig nyögöm. Az volt bennem, hogy felállok és elmegyek, én így nem tanítok, de nem merem az emberek szemébe nézni. Hogy hagyom ott ezeket a szerencsétleneket, azt a sok gyereket? Sosem volt korábban tanítójuk. Tudtam, ha én elmegyek, akkor többé nem is lesz! Ezt nem tehettem meg velük. Az volt bennem, hogy akár mi is lesz, ha az apám kibírta mint cselédember, akkor én is ki fogom bírni mint tanító. Kinek mentem volna vissza a nyakára? Otthon nekem helyem már nem volt. Addigra ráadásul már két pötty is volt a hátamon: az egyik az, hogy Jugoszláviából érkezett „titoista” voltam, a másik meg, hogy „klerikális” a pécsi ferenceseknél. Arra gondoltam, hogy jó leszek én tanyasi tanítónak, ott legalább a madár se jár. Ez egy nagyon szép korszaka az életemnek – hiszen fiatal voltam –, másrésztől viszont egyben nagyon gyötrelmes is. A hegy tetején ott volt a templom, kicsit lejjebb a hegyoldalban az iskola. Csodálatos volt a panoráma, elláttam egészen a zágrábi hegyekig! Jó volt a levegő, sok madár fészkelte arra. Igen ám, de eljött az est. Ez a tanya pedig ott volt a semmi közepén. Én meg ott voltam a Jugoszláv, leaknázott, drótkerítéssel elválasztott hártártól ötszáz méterre. Csak én a hegyoldalon, az aknák meg lent voltak a hegy lábánál. Estéknént a holdfényben csak azt lehetett nézni, hogy Jugoszlávia hány falujába vezették már be a villanyt és hányba még nem. Ennyi volt minden. Meg lehetett bolondulni. Könyvekhez sem jutottam, mivel a legközelebbi könyvtár Nagykanizsán volt, harminc kilométerre. Nem volt pénzem, hogy újságot járassak, vagy rádiót vegyek. Éppenhogy megéltem. A vacsorám rendszerint zsíros kenyér és szilva volt, ősszel pedig alma meg dió. A későbbi időben volt már rendszeres ebédem is egy parasztháznál.

Nem tudtam megmaradni a lámpa mellett a szobában. Mit csinál akkor egy tizenkilenc-húszéves gyerek? Gondoltam, hogy emberek laknak itt is: bekopogtatok hozzájuk, hogy lássam, hogyan élnek. Láttam, hogy a gyerekeknek nem adhatok házi feladatot, hiszen otthon asztaluk sincs, és várják őket más, jószág körüli feladatok. Eleinte hűvösen fogadtak, később azonban nagyon megszerettek, sok mindent láttam, hallottam.

– *Ekkor kezdett gyűjteni is. A tanítóképzőben kapott ezzel kapcsolatban bármilyen segítséget?*

– Beszélt erről Somogyi Géza bácsi. Nagy kultusza ugyan nem volt a népi kultúra ápolásának, a gyűjtésre csak felhívták a figyelmet. Mondták, hogy ha egy tanító kimegy tanítani, akkor az legyen az első, hogy anyák napjára az ottani népdalokból állítson össze egy kis műsort. „Figyeljetez oda, és írjátok

le!” körülbelül ennyi volt a jótanács. A népdalgyűjtéssel kezdtem. Roppant gazdag néprajzi anyaguk volt még akkor, nem szivárgott be a városi nóta. Mondtam, hogy kellene egy ilyen dal, amit a lakodalomban énekelnek, és már énekelték is. Sajnos nem tudtam kottázni, de otthon nagyjából leírogattam a szöveget. Az 1960-es évek legelején egyszer csak megjelent Olsvai Imre a Zenetudományi Intézetből. Kaposvári fiú volt, aki a testvérével – Vavrincez Bélával – együtt mindketten zenetudósok voltak. A terepen segítettem Olsvait, mondtam neki, hogy hova menjen, kit keressen. Szépen megkezdődött így a tudományos gyűjtés is. A javát felvettük magnóra, a szebbeket. Imrének sokat köszönhetek. A mesénél már nem voltam ilyen szerencsés, mert nem volt, aki rögzítse és segítsen a gyűjtésben.

– *Hogyan kezdett neki a mesegyűjtésnek?*

– Ez egy szétszórt világ volt: Asszonyvár, Szentmihály, Kaponya – egymástól távol elhelyezkedő házakkal. Itt a hírek lassan jártak, valóban élt még a szóbeliség. Gondoltam, hogy a sötét esti lámpáknál kell hogy mesék is létezzenek. A gyerekek nagyon szerették az iskolában, ha én a magam emlékeimből elmondtam egy mesét. Egy-egy rövid népmesét dramatizálva el is játszottak. Rendkívül élvezték. Megkérdeztem, hogy otthon kinek a mamája, papája mesél nekik hasonlót? Egyik is, másik is mondta, hogy az apa, vagy a nagypapa mesél esténként. Érdekes, az asszonyok nem voltak jó mesélők, az inkább a férfiak feladata volt.

– Angyalka – így hívták az egyik kislányt –, mondd meg a nagypapának, hogy üdvözlöm, szeretném én is hallani a meséit.

Mondta másnap, hogy nem tud jól magyarul a papa, elmondja-e így is?

– Nem baj, ha elmondja horvátul, úgy is jó!

Elmentem. Egy kicsit szabódott, aztán olyan boldog volt, hogy nekem örömet szerzett. Úgy érezte, hogy ő is tud valamit, ráadásul valami szépet: mesélni. Amikor elkezdte a mesét, akkor teljesen átélte, mintha egy színészi előadás lett volna. A könyvből való felolvasás meg sem közelíti azt, amit ott tapasztaltam.

– *Számos mesét gyűjtött a cigányoktól is.*

– Igen, télvíz idején mentem mesét gyűjteni a helyi cigányokhoz. Elmentem Londonba, így hívták az ottani cigánytelepet. Magyarországon akkor minden településszéli cigánysort világvárosokról neveztek el viccesen. Indiai állapotok voltak ezekben a kunyhókban. A házak teteje földdel volt berakva, a fal betapasztva, de azokból már kinőtt a gaz. A sövényfal itt-ott már lemállott, befűjt a szél... Ebben éltek szegények. Mégis nagyon hamar megtapasztalhattam, hogy ezekben az emberekben mennyi érték van. Mindegyiktől lehetett valamit tanulni. Néha olyan bölcsék voltak, hogy csak ámultam és bámultam.

Akkoriban minden cigány tudott mesélni. A cigánysoron azonban csak egyetlen házikó volt, amelynek a tetején cserép volt. Abban is csupán egy asztal és két szék állott. Az egyikén ült Balogh Mátyás, másikon meg én. Mátyás ontotta a meséket, amelyet egy sajátos gyorsírással próbáltam lejegyezni. Így

kezdttem el gyűjteni a meséket mint tanító. Nem voltak ezek a mesék olyan szépre csiszoltak, mint ahogyan azt sokan gondolják. Én is csak néztem, amikor tíz purdél előtt elmonda, hogy mi történt a királylánnyal, meg hogy a boszorkány hogyan bosszulta meg a lányait... Akkor az egy másfajta világ volt. Ezeket a meséket ennyire rusztikus formában nem lehetett kiadni. Fontosnak tartottam, hogy gyerekek is olvashassák ezeket a köteteket, így visszakaphassák a mesét, ezért kicsit szépíteni kellett. Nem is mindegyik lett publikálva, mert volt olyan, amit nagyon sokat kellett volna sminkelni.

A mesegyűjtésnek aztán idővel híre ment. Ahogy egyszer megyek, jön velem szembe a Gerencsér János, azt mondja:

– Csak nem szégyenít meg engem, hogy hozzám nem is jön el, hogy meséljek? Hallom, már az egész környék mesélt már önnek. Csak én nem mehetek?

– Hát, János! Nem tudtam, hogy mesél. Meséljen nekem valami rövidet!

Ott helyben elkezdte ontani magából az ördögökkel kapcsolatos meséket. Így is történt a gyűjtés, a környéken meg én lettem a „bolondos tanító”, aki mindenfélét kérdez.

– *A népdalok és a népmesék mellett esetleg volt lehetősége tárgyakat is gyűjteni?*

– Igen, mivel egy tanító mindent gyűjt vidéken. Csak kérni kellett és a gyerekek pedig behozták. Minden évben volt vasgyűjtés is. Olyan régi eszközöket hoztak elő a pincékből, hogy mondtam, gyerekek ez olyan érték, hogy ezt nem adjuk a vasgyűjtőknek oda. Felkerültek a padlásra. Hoztak kerámiákat is. Idővel rengeteg, már nem használt eszköz gyűlt össze a padláson. Idővel azonban elkezdtek ezeket a kis iskolákat megszüntetni, én is elmenőben voltam. Gondolkodtam, hogy mit csináljak ezekkel? Szóltam a nagykanizsai múzeum vezetőjének, Kerecsényi Editnek, hogy jöjjön el. Amikor megnézte a tárgyakat nekikezdett:

– Ezért hívott ki?! – kvázi lebecsülte az egészet.

Mondtam, hogy ezért, mert kidobni ezeket a tárgyakat nem akarom, de ha kell a múzeumnak akkor ingyen odaadom. Aztán leszidott, hogy miért nem ezzel kezdtem? Ő csak azért mondta ezt, mert alkudni akart. Kiderült, hogy igazi kincsek gyűltek össze a padláson: kőkori szakócák, római kori lámpák, régi pipicsek, reneszánsz kori kályhaszemek, amelyek így a nagykanizsai és a zalaegerszegi múzeumba kerültek.

1964-ben, amikor az iskolát körzetesítették, fogtam a batyumat és följöttem Pestre egy albérletbe, mivel tanítóként a Kölcsey Gimnáziumba kerültem. 1968-ig dolgoztam ott, majd a Délszláv Szövetség kért, hogy menjek hozzájuk dolgozni. 1971-től pedig már a Minisztérium Nemzetiségi Osztályának dolgoztam. Így az én életem nem a mesegyűjtéssel, hanem a nemzetiségiek szolgálatával telt.

TÓTH GÁBOR

Részvétnyilvánítás

MINISZTERELNÖKSÉG
EGYHÁZI ÉS NEMZETISÉGI KAPCSOLATOKÉRT FELELŐS ÁLLAMTITKÁRSÁG

Dr. Kemecsi Lajos Zoltán részére
elnök

Magyar Néprajzi Társaság
Budapest
Kossuth tér 12.
1055

Iktatószám: NEFO/393 / 1 (2022)
Ügyintéző: Porkoláb Vivien Noémi
Telefonszám: 7951811
E-mail: noemi.vivien.porkolab@me.gov.hu

Tárgy: Részvétnyilvánítás

Tisztelt Elnök Úr!

Megrendülve értesültem Eperjessy Ernő úr haláláról.

A mindenki által nagyon szeretett, méltán elismert személyiség a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztályának főtanácsosaként, majd a Magyar Néprajzi Társaság tagjaként mindent megtett, hogy hazánk nemzetiségeinek történetével és kultúrájával a társadalom széles köre megismerkedhessen, ezáltal gazdagítva hazánkat, Magyarországot.

Évtizedeken keresztül végzett áldozatos munkája olyan alap, amelyre az elkövetkező generációk bátran építhetnek.

Személyében a magyarországi nemzetiségek kutatásának kiemelkedő alakját veszítettük el.

Emlékét őrizve, fogadják őszinte részvétemet.

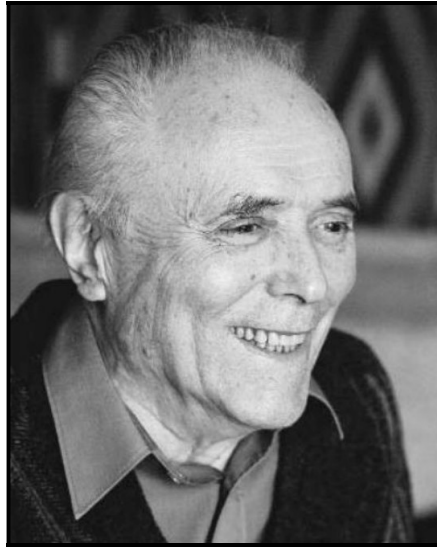
Budapest, 2022. május 25.

Tisztelettel:

Soltész Miklós
államtitkár

Mindnyájunknak el kell menni...
In memoriam Sárosi Bálint¹
(1925–2022)

Életének 98. évében, 2022. július 15-én elhunyt dr. Sárosi Bálint zenetudós, népzenekutató.

Közismert Jézus példázata a talentumokról. Mindannyian a magunk talentumaival érkezünk, mint különböző méretű üres tarisznyákkal, amelyeket nekünk kell megtöltenünk, mint adottságaink meghatározta lehetőségekkel, amelyekkel élhetünk, de mindez már rajtunk múlik. Sárosi Bálint nem kis tarisznyával érkezett, amelybe hosszú élete során lankadatlanul töltötte munkájának gyümölcseit, hangszeres népzene kutatásának eredményeit. Élt a lehetőségekkel, pedig mondhatnánk, rossz időben született, hiszen az első világháború után már a magyar kisebbség tagjaként látta meg a napvilágot Székelyföldön, fiatalemberként átélte a történelem eddigi legnagyobb világégését, szülőföldje a háborút követően újból Romániához került, hosszú éveken át fizikailag is elszakították családjától, szeretteitől, majd zeneakadémiai évei alatt tanúja volt 1956 eltiprásának, és élete nagy részét tekintélyelvű politikai rendszerben élte le. Ugyanakkor a rossz idő a későbbi szakmai pályáját tekintve jó helyvel párosult mind a gyermekkor falusi közegét, mind tudományegyetemi és zeneakadémiai tanulmányait, különösen a mestereit tekintve. Etnomuzikológiát Kodály Zoltántól és Lajtha Lászlótól, zenetudományt Szabolcsi Bencétől, zeneszerzést Szervánszky Endrétől tanult. A magyar zenei élet

---

¹ A temetésen, 2022. augusztus 11-én a Fiumei úti sírkertben elhangzott emlékezés szerkesztett változata.

legnagyobbjai oktatták, akiktől egész életére kiható ösztönzést kapott, ami egyben elkötelezettséget is jelentett: tudása legjavát adva megfelelni az elvárásoknak.

A hangszeres népzene kutatásának témáját Kodály ajánlotta figyelmébe, aki jól tudta, tanítványának nem a gyűjtések alkalmával kell megismernie a parasztember gondját, baját, hagyományait, ő ebben nőtt fel, részese volt ennek. A kutatott terület iránti alázatot és gondolatainak lényegre törő, tömör megfogalmazását sem az iskolában sajátította el, hanem már génjeiben hordozta, ahogy közösségének kultúráját, zenéjét, hiedelmeit, mondáit, meséit, természetismeretét és -szeretétét. Sárosi Bálint nem egy „nyakakitekertileg”² fogalmazó városi intellektuel volt, hanem a valós életből, a gyakorlatból tapasztalatokat leszűrni, tézissé formálni képes elme, aki a költővel vallotta: „két ember közt legrövidebb út az egyenes beszéd”.³ Tudta, hogy a hagyományos közösségek tudása a használatukban él, amelyben nem érvényesíthetők tudományos szempontok: a közösen énekelhető repertoárnak éppúgy egyenrangú része a magyar nóta, mint a régi stílusú pentaton népdal, függetlenül attól, hogy tudományosan, népzene-történeti szempontok alapján mennyire különbözőképpen értékeljük és ítéljük meg őket.

Hogy mit köszönhet Sárosi Bálintnak a magyar népzene-, és különösképp a hangszeresnépzene-kutatás? Sokat, nagyon sokat! A teljes magyar nyelvterületen gyűjtött hangszeres és énekelt népzene, de távolibb országokban is járt: Etiópiában, Örményországban és Kuvaitban. A nagy mennyiségű, több száz órát kitevő helyszíni gyűjtés, a sok lejegyzés mellett életműve önálló kötetekből, számtalan tanulmányból és hanglemezkivadványból áll. Az 1990-es évek második felétől sorra jelentek meg a kutatási eredményeket összegző művei, utolsó könyve 2019-ben jött ki a nyomdából. Megállapításait, tudományos tételeit gazdag helyszíni tapasztalatai hitelesítették. Munkáját a Magyar Tudományos Akadémia keretein belül végezte: 1958-tól 1974-ig a Népzene-kutató Csoportban, majd 1974 és 1988 között a Zenetudományi Intézetben, a Hangszeres Népzenei Osztály vezetőjeként. Tagja volt az MTA Zenetudományi Bizottságának és a Doktori Tanács Zenetudományi Szakbizottságának. 1966-ban védte meg kandidátusi értekezését, 1990-ben nyerte el a zenetudományok doktora címet, 1991-ben avatták az ELTE címzetes egyetemi tanárává, tanított a Göttingeni Egyetemen, és 1969–1988 között ismeretterjesztő sorozatot vezetett a Magyar Rádióban.⁴ 2004-ben választották a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjává. Munkásságát 2005-ben *Széchenyi-díjjal*,

² Sárosi gyakran idézte ezt a Kodálytól származó kifejezést a lényegre törő megfogalmazások, a tiszta, egyenes gondolatok ellentétéként.

³ Az idézet forrása: Szilágyi Domokos *Becsüld, halandó* verséből (1966).

⁴ A sorozat első adásaiban lejátszott széki hangszeres felvételek készítették Sebő Ferencet és Halmos Bélát, hogy a népzenevel komolyabban elkezdjenek foglalkozni, így közvetve Sárosinak és előadásainak köszönhető a táncházmozgalom 50 évvel ezelőtti megszületése.

2007-ben *Hazám Díjjal*, 2012-ben *Eötvös József-koszorúval*, 2014-ben pedig a szélesebb közvélemény részéről *Prima Primissima* díjjal ismerték el. 2018-ban a *Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal* kitüntetést vehette át.

Sárosi Bálint közel hét évtizedes tudományos életpályája gazdag termést hozott, meghatározó kutatási eredményeket, amelyeket a szakma jelenlegi és jövőbeli képviselői megőriznek, használnak, továbbgondolnak. Bőven teletöltötte a tarisznyáját. Lezárult életműve súlya, tekintélye és fontossága miatt neve a magyar és nemzetközi tudományos közéletben fennmarad. Nekünk, kortársaknak, akik személyesen ismertük őt, az adatok és a teljesítmény mögött, vagy inkább előtt, a személyisége is mindig meg fog jelenni.

Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

RICHTER PÁL

* * *

MINDENFÉLE

Új helyszínen és új összetételben az Ethnographia szerkesztősége

A Néprajzi Múzeum, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete és a Magyar Néprajzi Társaság vezetésének megállapodása alapján 2022. január 1-től új helyszínen működik az *Ethnographia* folyóirat szerkesztősége.

Az új helyszín a Néprajzi Múzeum Dózsa György úton elkészült új épületében lesz. A felelős szerkesztő Viga Gyula irányítja továbbra is a folyóirattal kapcsolatos tudományos és technikai munkálatokat. Munkáját kilenc éven át kiváló teljesítménnyel segítették a Néprajztudományi Kutatóintézet munkatársai, Bági Anikó, Juhász Katalin és Várkonyi-Nickel Réka. Feladataikat a Néprajzi Múzeum részéről Veres Gábor veszi át.

Bárth Dániel az ELTE Néprajzi Intézetének új vezetője

Bartus Dávid, az ELTE BTK dékánja 2022. június 17. keltezéssel az alábbi szövegezéssel küldte meg Bárth Dánielnek a kinevezéséről szóló hivatalos értesítést:

„M megbízom Önt – benyújtott pályázata, valamint a XXXVI/2022. (VI. 16.) sz. kari tanácsi határozat alapján – intézetvezetői feladatok ellátásával a Néprajzi Intézetben 2022. július 1-től 2026. június 30-ig terjedő időszakra.”

Velencei-tóért Díjat kapott Lukács László

A *Velencei-tóért Díj* idei kitüntetettje Lukács László néprajzkutató, aki a díjat életművének elismeréseként, különösen a Velencei-tó térségének néprajzát, szőlő- és borkultúráját, valamint Vörösmarty Mihály örökségét feldolgozó kiemelkedő tudományos és népszerűsítő tevékenységéért kapta.

„Amikor megköszönöm e nagy megtiszteltetést, arra utalok, hogy ezt nem egyedül értem el. Hárman indítottak el: Kresz Mária doktornő, aki már rég kutatott itt a fazekasok körében is. Sok segítséget és ötletet kaptam tőle, hálával gondolok rá, ahogy Révész Ferenc jogászra is, akivel kezdeményeztük a

Szent Orbán-szobor felállítását. A harmadik L. Simon László volt, aki jelentkezett, hogy a tó környéki kutatásokról készítsünk könyvet” – fogalmazott köszönetében a díjazott.

Munkás életút

Lukács László, a Velence-tavi Kistérségért Alapítvány és a Velence Resort & Spa által alapított *Velencei-tóért Díj* negyedik elismertje 1950. október 29-én született Zámolyon, ahol édesapja kőművesmester volt. Tizenöt éves koráig itt, majd Kápolnásnyéken élt a család. A középiskolát Székesfehérváron, a József Attila Gimnáziumban, egyetemi tanulmányait pedig Debrecenben végezte.

A népi építészet már tanulmányai során is foglalkoztatta, így történelem–földrajz szakos középiskolai tanári és etnográfus diplomái mellé hamarosan megszerezte a műemlékvédelmi szakmérnöki képzettséget is. A mezőföldi tanyák néprajzáról készült disszertációjával 1984-ben doktorált a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. 1986-tól meghívott előadóként dolgozott a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, 1997-től az ELTE Néprajz Doktori Iskola alapító tanára. *A Káli-medence a Dunántúl népi építészetében* című értekezésével 1990-ben kandidátusi fokozatot szerzett. Habilitációs előadását 1996-ban tartotta az Eötvös Loránd Tudományegyetemen *A Duna néprajza* címmel. 2008-ban a Magyar Tudományos Akadémia doktora címet nyert a karácsonyfa történetéről és európai elterjedéséről benyújtott disszertációjával.

1990-től tagja, később alelnöke a Magyar Tudományos Akadémia Néprajztudományi Bizottságának. A Bolyai-ösztöndíj zsűritagja, szakértője. A Münchener és a Freiburgi Egyetemen is tartott magyar néprajzi szemináriumot Humboldt-ösztöndíjasként. 1997–2013-ig a Kodolányi János Főiskolán oktatott. 1974-ben feleségével, a köztisztviselőnek örvendő Demeter Zsófia történelemmel együtt tért vissza Székesfehérvárra, ahol a mai Szent István Király Múzeum etnográfusaként, muzeológusként dolgozott 2015-ig. Nyugdíjazása óta is részese az intézmény szakmai munkájának.

Nemcsak Fejér megyében, hanem Magyarország határain kívül, elsősorban Szlovákiában, Romániában és a volt Jugoszláviában is végzett néprajzi terepmunkát. Közreműködött több néprajzi bemutatótér létrehozásában is: a fülei, sárréti, pusztavámi tájházak, valamint a székesfehérvári Palotavárosi Skanzen megnyitásában is meghatározó szerepe volt. Félezernél is több publikációja jelent meg az évek során. Kutatásaiban, tanulmányaiban foglalkozott többek között a népi teherhordással, az árucere-kapcsolatokkal, a szentek tiszteletével, a kakasütéssel, a móri szőlőműveléssel és különféle népszokásokkal.

Kutatások a Velencei-tónál

Lukács Lászlónak a Velencei-tó térségéhez közvetlenül több mint 20 publikációja köthető. Többek között az *Édes szőlő, tüzes bor – A Velencei-tó környékének szőlő- és borkultúráját* bemutató kötet, a velencei szőlőhegy népi hajlékairól és a Velencei-tó néprajzáról szóló könyvfejezetek, ismeretterjesztő cikkek Vörösmarty nevééről, a velencei Halászházról.

A környékbeliek ismerik, tisztelik, szeretik, kutatásait a fiatal generációk forrásként használják munkájukhoz. Közreműködésével készültek az Orbánnapot és a Velencei-tó néprajzi emlékeit bemutató értékörző filmek. Több szállal kötődik Kápolnásnyékhez is, az egyik első, Vörösmarty-emlékeket bemutató kötet társszerzője, írt a Kresz Máriához kötődő megemlékezésekről, legutóbb pedig a Vörösmarty Emlékház története című kiadványban publikálta kutatómunkájának eredményét. Szívügyének tekinti a Velencei-tó környezetének, hagyományainak népszerűsítését.

(*Velencei-tó – Kulturális idegenforgalmi, gasztronómiai, gazdasági magazin* 2022. nyár. 23–24.)

A szatmárnémeti Morvay Péter-emléktábla

Az emléktábla megszületése

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság 2018-ban, fennállásának 25. évfordulója alkalmából *Helytörténeti kutatás és a honismeret nyomában* című gyűjteményes kötettel emlékezett erről az eseményről, melyben Halász Péter, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke, s mint a társaságunk tagja, egy hosszabb tanulmányt tett közzé *Szatmárnémeti a honismereti mozgalom szellemi vezetőinek termőhelye* címmel. Ebből ismerhettük meg a Szatmárnémetiben született Morvay Péter és Töltési Imre életútját. Az írás a következő szavakkal zárult: „*Vajon őrzi-e valami emléküket szülővárosukban? Legalább egy emléktábla figyelmezteti-e a város magyarjait településük e két kiváló szülőttjére?*”

Hát bizony, e kérdésre nemmel kellett feleljünk.

Azóta négy év telt el, de ami késik, nem múlik, tartja a szólásmondás. 2022. június 21-én sikerült pótolni ezt a lemaradásunkat. Ennek mozgatórugója a PBMET, melynek 2021-es őszi ülésén feladatul tűzte ki szatmári tagjai számára, hogy Morvay Péter napjainkban is jó állapotban lévő házára kerüljön egy emléktábla, hogy a Németi református templomba menők, és nemcsak ők, megismerkedhessenek és emlékezhessenek: itt született a magyar néprajzkuta-

tás és honismereti mozgalom egyik kiváló személyisége. Sajnos, Szatmárnémeti azon városrésze ahol Töltési Imre született és nevelkedett, felismerhetlenségig lebontódott, illetve újjá épült. Így csupán Morvay Péter szülőháznak megjelölésére vállalkozhattunk.

Első lépésként a Szatmárnémeti-Németi református egyházközség anyakönyvét lapoztuk fel, melyben a következő bejegyzést találtuk: 1909. április 13-án Morvay Károly kir. törvényszéki bíró, és Kazincy Ilona fiát Péter névre keresztelték. A keresztszülő Morvay Zoltán főszolgabíró és neje, Júlia, ők tartották a gyermeket 1909. május 22-én a keresztvíz alá. A gyermek lakhelye: Wesselényi u. 14.

Az utca 2-es számát viselő parókiától csak pár házra van ma is az a ház, mely végül meg lett jelölve, csak az utca hivatalos neve változott Wolfenbüttelre, mely Szatmárnémeti németországi testvérvárosa, de érdekes mód a telek a 14-es házszámot viseli ma is, ami azt mutatja, hogy ez az utcarész 100 év alatt sem változott, de a ház utcafrontja igen. A front négy ablakát két ikerablakra cserélték ki valamikor.

Péter előtt még három fiútestvérét keresztelték ebben az egyházközségben: 1903. április 13-án Pált, 1904. december 16-án Istvánt és 1907. június 12-én Szabolcsot. Péter a nyolcadik gyermek volt a családban.

Morvay Péter szülőháza

A következő lépésben felkerestük a ház tulajdonosát, Nikora Angélát, aki szívélyesen fogadta a ház megjelölését, csak ahhoz, hogy névre szóló telekkönyvi kivonatot kapjon és teljes mértékben tisztázva legyen a tulajdonosi jogkör, le kellett jártnia a hagyatékot a nemrég elhunyt édesapja után. Ezt elég rövid idő alatt sikerült is végigjárnia s így új telekkönyvi kivonatot adhatott nekünk. E két adat birtokában Volosin György sírkövet kerestük fel, hogy a táblával kapcsolatos elképzelésünket szakszerű tervezésben rögzíthessük: a kő 45x70-es, fekete gránit, sötétarany betűkkel, mivel magyar személyiségről lévén szó, a tábla szövege kényelvű kellett legyen. Tisztáztuk a költségeket, melyet a PBMET vállalt magára.

Az így összeállított dokumentációt be kellett nyújtanunk a Szatmárnémeti Polgármesteri Hivatalhoz jóváhagyás végett, ahonnan továbbították a Műemlékvédelmi Hivatalhoz, mivel az az utcarész, ahova a táblát ki akartuk helyezni, műemlékvédelmi övezetbe esik. Kis módosításokkal a hivatal kiadta az engedélyt a tábla kihelyezésére, melyet a Polgármesteri Hivatal, Kereskényi Gábor polgármester aláírásával és pecsétjével hozott tudomásunkra. Így jutottunk oda, hogy az emléktábla kihelyezhető és felavatható lett.

Az emléktábla felavatása

Zuhogó eső fogadta a Németi templomba indulókat 2022. szeptember 16-án, azon a vasárnapon, melyen Morvay Péter néprajzkutató szülőházára kihelyezett emléktábla felavatása volt tervbe véve. Kissé szorongva, szomorúan mentünk a 1/4 11-kor kezdődő istentiszteletre, de azért lelkünkben reményt éltetve, hogy mire vége az Úr templomi dicséretének, legalább az eső eláll, ha nem is lesz ragyogó idő. Mikor kijöttünk, már valóban nem esett, így a szószékről is kihirdetett eseményre többen el is indultak a templomtól kb. 150 m-re, a Wesselényi utca 14. sz. alatti épülethez, melyen már hetek óta az emléktábla a leleplezését várja.

A ház előtt összegyűlt jelenlévőket Fazekas Lóránd, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság szatmári tagja üdvözölte, különös tekintettel a leleplezésre Szatmárnémetibe érkezett Morvay Miklóst és Pált, Morvay Péter két fiát Budapestről, valamint Kiss Józsefet, a Németi Református Egyházközség lelkipásztorát. Ezt követően összefoglalva elmondta a táblaállítás történetét, kiemelve Halász Péternek, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnökének, a PBMET tagjának (aki ma Gyimesközéplakon él), Morvay Péter egykori munkatársának szerepét. Ő már több éve szorgalmazta az emlékállítás e kiváló egyéniség tiszteletére szülővárosában.

A megkoszorúzott emléktábla

Majd a Morvay testvérek közül Miklós lépett a tábla alá, hogy pár gondolatban felelevenítse gyermekkoruknak apjukkal töltött éveit, mozzanatait, Budapest ostromát. Szerinte érdemes még kiemelni Péter 40-es évekbeli, a fiatalok körében végzett tevékenységét. Erről nemrég került a kezébe a *Pesti Hírlap* 1941. szeptember 24-i számában egy Göncz Árpád, a későbbi államelnök által szignált beszélgetés édesapjukkal, aki abban az időben a regös cserkészlet meghonosításával, elterjesztésével foglalkozott, járva, szórakoztatva, nemzeti érzelmekre nevelve a falvak népét, ugyanakkor értékes néprajzi vonatkozásokat is gyűjtve. Ez irányú lelkesedése adta számára azt az ötletet, hogy neve elé használja a regös előnevet, így lett ő *regös Morvai Péter*. Végezetül megköszönte a szatmáriaknak, hogy e táblaállítással megőrzi a város magyarsága édesapjuk emlékét.

Öten az ünnepség résztvevői közül

Balról jobbra: Kiss József tiszteletes, Morvay Miklós, Morvay Pál,
Fazekas Lóránd és Nikora Angéla, az egykori szülőház mai tulajdonosa

Ezt követően Kiss József lelkipásztor áldását adta a táblára és a jelenlévőkre, majd Tóth Géza Ivor, a PBMET tagja, építészmérnök, a tábla tervezője az egyesület részéről elhelyezte az emlékezés koszorúját.

Az ünnepség a *Himnusz* eléneklésével zárult.

FAZEKAS LÓRÁND

Jogi kultúrtörténet, jogi néprajz
A „100 + 10” filmekben is!

A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz jeles ünnepi éve volt 2021. A Pécsi Tudományegyetem szekszárdi, 2011-ben Illyés Gyula nevét viselő, ma Kultúra-tudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karán megalakult Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport 10. évfordulóját, a névadó, dr. Tárkány Szücs Ernő, a magyar jogi néprajz nemzetközi hírű kutatója születésének pedig 100. évfordulóját ünnepelte.

A szülővárosban, Hódmezővásárhelyen szervezett nemzetközi konferencia, a három ünnepi kiadvány mellett (merthogy „három a magyar igazság”), az NKA és további támogatók segítségével három kisfilm is készült:

1. *Mindennapi ismeretlen ismerősök (A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz világa)* <https://youtu.be/UUnBk8FRK-A>

2. *Tárkány Szücs Ernő, az európai és a magyar jogszokások kutatója (portréfilm)* https://youtu.be/XF8FyUK-_28

3. *A Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport (2011–2021)* <https://youtu.be/tx11YLsaxM8>

Ezek a kisfilmek megtekinthetők a kutatócsoport honlapján is, az alábbi linken: <http://jogineprajz.abtk.hu/arch%C3%ADvum/2480>

1. *Mindennapi ismeretlen ismerősök (A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz világa)*

A film a jogi kultúrtörténet, a jogi néprajz világába vezet, amely évszázadok, évezredek óta az emberek mindennapi életének része: színtere, formálója és egyben meghatározója is. A jogszokások létezése olyan magától értetődő számunkra, mint az, hogy eszünk, iszunk és lélegzünk. A virtuális világban is a korábbi generációk által a mindennapokban gyakorolt jogi vonatkozású szokások szerint élünk és cselekszünk. Mert a jogszokások, ahogyan az emberi közösségek, folyamatosan újjászületnek.

2. *Tárkány Szücs Ernő, az európai és magyar jogszokások kutatója (portréfilm)*

A film Tárkány Szücs Ernő, az európai és a magyar jogszokások kutatója életének és tudományos munkájának színtereit, kutatási eredményeit mutatja be. Fia, dr. Tárkány Szücs Attila személyes visszaemlékezésén túl pályatársak, szellemi hagyatékának örökösei és a nevét viselő kutatócsoport tagjai a mind szélesebb körben történő megismertetés szándékával hívják fel a figyelmet az életmű kiemelkedő hazai és nemzetközi szerepére.

3. *A Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport (2011–2021)*

A film a 2011-ben alakult Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport elmúlt tíz évének legfontosabb eseményeit, kutatási eredményeit tekinti át. Felidézi az öt egyetem részvételével történt szekszárdi alapítás (PTE KPVK) és a 2021-ben Hódmezővásárhelyen rendezett jubileumi konferencia emlékezetes pillanatait. Az alapító, rendes és tiszteleti tagok (egyetemi oktatók, kutatók és gyakorló szakemberek): jogtörténészek, történészek, néprajzosok és a társtudományterületek kiváló művelői bepillantást engednek a mára védjeggyé vált tudományos műhely munkájába éppen úgy, mint a több országban már évszázados múlttal rendelkező kutatási terület eredményei praktikus és naprakész alkalmazhatóságának folyamatába.

Köszönet a filmek létrejöttében közreműködés minden formájáért, az érdeklődőknek pedig a filmek megtekintéséért!

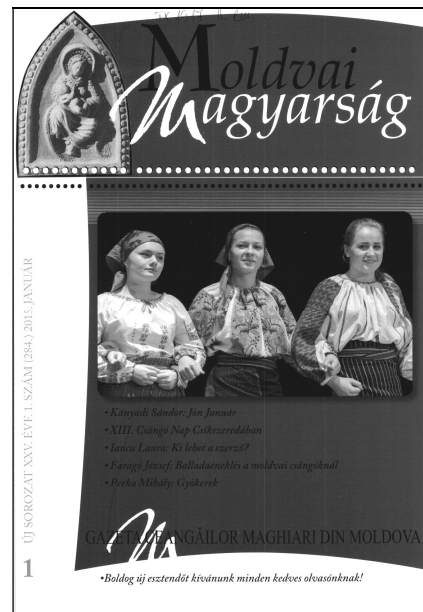
NAGY JANKA TEODÓRA

Megszűnik a „Moldvai Magyarság”?

Megkaptam a *Moldvai Magyarság* ez évi nyári számát, s benne a cédulácskát, hogy jövőre már nem jelenik meg a lap: „Sajnálattal közöljük, hogy a *Moldvai Magyarság* folyóirat 2023-tól befejezi működését, utolsó lapszámunk 2022 decemberében fog megjelenni. Köszönjük, hogy éveken át előfizetőnk és támogatónk volt!”

Tehát a harmadik évezred második évtizedének második esztendeje végén, fennállása 32. esztendejében – szinte krisztusi korban – megszűnik a moldvai csángó magyarok történelmének első és utolsó nyomtatott periodikája. Az elmúlt emberöltőnyi időben harmadmagával szolgálta a Domokos Pál Péter által a „világ legelfeledettebb kisebbségé”-nek nevezettek érdekeit, kiáltotta a világba létezésüket, csodálatos értékeiket, elkeserítő sorsukat. Első volt 1990-ben, s most utolsónak hanyatlik sírjába. A hat számot megért, a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület által kiadott *Csángó füzetek* kiadása nem sokkal Gyimesbe költözésemet követően maradt abba, a *Csángó Tükör* Tampu Sztelián szerkesztő lemondása nyomán enyészett el, s most íme, itt van ez az újabb gyászjelentés, az utolsónak maradt lapé. A működés befejezésének pontos okát, okait nem ismerem, de biztos vagyok benne, hogy nem a kiadó és a szerkesztő kedve és áldozatkészsége fogyott el, ennél gyakorlatibb okok vezettek idáig.

Vegyünk egy mély lélegzetet, és próbáljunk erőt venni érzelmeinken, hogy ne lássunk jelképet a csángó magyarok sorsát tükröző legutolsó sajtótermék tragikus végében.

Hogy milyen hallatlan mennyiségű, sehol máshol nem található kulturális érték felmutatásának és az utókorra hagyásának lehetősége vész majd el a 2022-es esztendő végén, azt csak akkor tudjuk, tudnánk igazán átérezni, ha visszalapoznánk és újból elolvassánk az eddig megjelent évfolyamokat. Úgy számolom, hogy ha minden nap elolvassánk a korábban *Csángó Újság*ként, majd *Moldvai Magyarság*ként megjelenő folyóirat egy-egy számát, körülbelül egy esztendő múltán érnének a végére. De hát kinek lenne erre naponta egy-két órája, ha eddig havonta vagy negyedévente sem volt, s – mint hallom – egyre kevesebben szántak rá ennyi időt.

Domokos Pál Péter arra kérte előadásainak hallgatóit, hogy mindennap gyűjtsanak egy szál gyufát, s amíg az elég, gondoljanak a moldvai magyarokra. Ennyi idő összeadva havonta talán 15 percet, negyedévente háromnegyed órát tenne ki, a költsége pedig számonként egy üveg sör ára lett, lenne, vagyis immár csak lett volna.

Az elmúlt évezredben, 1976 nyarán az Érdi Művelődési Házban találkozót szerveztem azon hazai ismerőseim számára, akikről tudtam, hogy különböző okok és célok által vezérelve, elsősorban sorsuk és műveltségük iránt érdeklődve megjárták Moldvát és meglátogatták az ott élő csángókat. Megbeszéltük a tapasztalatainkat, s arra szerettem volna rávenni őket, hogy tárgyi és szellemi tapasztalatuk, gyűjtéseik hozadékát igyekezzenek, igyekezzünk a tudomány számára is hasznosítani. A találkozóznak nem egészen lett az az eredménye, amit vártam, mert az államvédelmi hatóság (vagy valami utód-szerve) nyomban felfigyelt ránk, néhányunkat begyűjtött, kihallgatások, fenyegetések következtek. Ezen az érdi találkozón körülbelül annyian voltunk, mint ahányan eddig előfizették a *Moldvai Magyarságot*, de persze nem ugyanazok. Egy helyben topog tehát a moldvai magyarság iránti érdeklődés?

Talán nem, hiszen nem csak az előfizetők olvassák a lapot. Ki tudja, hányan? A Lakatos Demeter Egyesületnek az első húsz évében mindenesetre ennél nagyobb volt a tagsága, de a tagok talán tizede sem fizetett elő a lapra. Mert ismerjük a magyar – vagy talán az emberi? – lelkesedés szinte törvényszerű jelszavát: a hazáért vagy bármi nemesnek gondolt célért életünket és vérünket adnánk – de zabot, azt nem adunk...

Mit lehet tenni?

Nyilván volna, lenne, lehetne megoldás. De nem érzem magam feljogosítva arra, hogy cselekvésre képtelen testi állapotomból mások gondjait szaporítsam. Azokra, akik a csángókban üzletet vagy akárcsak megélhetési forrást látnak, nyilván nem lehet számítani. Hol vannak már a Móricz Zsigmondok, Németh Lászlók, akik jórészt írói vagy iskolaorvosi jövedelmükből tartottak fenn egy-egy közösségi érdeket szolgáló szellemi sajtóterméket, s hol azok az olvasók, előfizetők, akik megkönnyítették számukra a szinte mindig ráfizetéses értékkerestést? De az a szándék, ami a csángók sorsáért gyufalobbanásnyinál nagyobb felelősséget érzők s nemcsak gondolni, hanem tenni is akarók közül eddig is sokakat vezérelt, bennük a süllyedő hajó értékes rakománya

mentésének szándéka talán megmaradt vagy könnyebben megteremthető. Arra gondolok, hogy legalább a *Moldvai Magyarság* lapjain eddig fölhalmozott értékeket nem szabadna hagyni veszendőbe, s az elmúlt krisztusi idő alatt megjelent számokban lévő írásokhoz való teljes körű hozzáférést és eligazodást megteremtve, megkönnyítve lehetővé kellene tenni. Mégpedig egyrészt az Arcanum-adatbázisban jelenleg csak előfizetők és adott intézmények számára hozzáférhető tartalom által, máshol csak a 2017 óta megjelent lapszámok anyagának teljessé tételével s a hozzáférés megkönnyítésével; másrészt célszerű, digitális repertórium készítésével és közrebocsátásával, a mentjük, ami menthető szándékával. Hogy aztán erre ki vagy mi, milyen szervezet vagy intézmény tud és akar vállalkozni, azt csak a Gondviselés, mármint talán a csángó magyarok gondját is viselő Fennvaló tudhatja. Vagy talán még ő sem?

A veszett fejsze nyeléről lenne szó? Tudom, hogy a fejsze megmentésére kellene törekednünk. De hát a megmentett nyelv is használható, sőt, adott esetben érték is lehet, mert anélkül a fejsze vasa sem használható. Mert örültség semmit sem tennünk, ha mindent nem is tehetünk – mondta volt Széchenyi István.

Reménytelen lenne a helyzet? Talán nem. Hiszen – mint tudjuk – a remény hal meg utoljára!

HALÁSZ PÉTER

* * *

DIGITALIZÁLTÁK A NÉPRAJZI HÍREKET

Tájékoztatjuk kedves tagtársainkat, hogy a MTA Könyvtár és Információs Központ digitalizálta a Néprajzi Híreket. Eddig az 1972–2015 közötti számok kerültek fel.

Jó böngészést!

[Http://real-j.mtak.hu/view/journal/N=E9prajzi_H=EDrek.html](http://real-j.mtak.hu/view/journal/N=E9prajzi_H=EDrek.html)